

tv-15naš TOVARIS

Št. 25
27. junija 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ob izteku šolskega leta

Izobraževanje je ladja, in ne barčica

Konec šolskega leta vedno prinese s seboj misel na počitnice, na morje in hribe, na dolge lenobne poletne dneve. Toda to je samo ena stran medalje. Na drugi se niza cela vrsta vprašanj, zapletenih problemov, ocen preteklega in načrtov prihodnjega. Ko smo stopili v Zavod za šolstvo SRS Slovenije po nekaj podatkov, ki jih prinaša s seboj konec šolskega leta, smo imeli pred očmi celoten vzgojnoizobraževalni proces – od vrtca do univerze.

Letos je bilo v Sloveniji v predšolsko vzgojo vključenih 78 136 otrok. Posebej velja omeniti, da je v vrtcih namenjen velik poudarek intelektualni vzgoji in pripravi na vstop v 1. razred osnovne šole. Vzgojnovarstveni zavodi ne poznajo počitnic. Otroci imajo tudi čez poletje zagotovljeno varstvo. Od vrtca do osnovne šole je za otroka ponavadi velik skok.

Kako je bilo v osnovni šoli? Od prvega do osmega razreda je letos obiskovalo osnovno šolo 223 612 otrok, poučevalo pa je 13 168 učiteljev. Letos je potekal nov šolski program življenja in dela osnovne šole do 5. razreda. V čem je bila novost? Program prinaša nove sestavine. Bistven je poudarek na delu kot vrednoti, kajti pogosto se dogaja, da pojem »delo« med mladimi izgublja svojo vrednost. Osnovna šola odpira svoja vrata navzven, povezuje se z okoljem, s krajevno skupnostjo, v kateri živi, z družbenopolitičnimi organizacijami in z delovnimi organizacijami. Mentorji za interesne dejavnosti prihajajo iz združenega dela.

Šola postaja življenjska. Morda se tu in tam tudi zatakne, toda to je treba premagati. Novi program osnovne šole zajema področja, ki pravzaprav učence usmerjajo vseh osem let. Interesne dejavnosti odkrivajo nagnjenja in jih razvijajo. V sedmem in osmem razredu je to usmerjanje poglobljeno. Tu nastopijo svetovalne službe. Tudi zanje bi lahko rekli, da niso popolne, da bi bile lahko še boljše. Res, večkrat se znajdejo v nezavidljivem položaju, v začaranem krogu, usmerjati morajo po interesih in sposobnostih mladega človeka, po drugi strani pa po potrebah družbe. Niso ta-

ko redki razkoraki med eno in drugo stranjo.

Ljudje se nekako bojijo usmerjanja. Velja splošno mnenje, da je otrok po osnovni šoli še premlad, da bi se odločil za poklic. Postavi se vprašanje, kaj pravzaprav je odločanje, opredeljevanje?

Kaj je letošnji konec šolskega leta prinesel osmošolcem? Vprašanje: kam? Odločili so se, napisali prijave. Potem so ponekod ugotovili, da jih je preveč, da je treba vpis

V praksi se pokaže, da so teoretična izhodišča sicer dobra, da pa ni vedno in povsod vse dobro. Nekateri programi zajemajo preveč snovi, so preobsežni. To med mlado generacijo sproža upor.

Visokošolske organizacije so pri letošnjih vpisih navedle, iz katerih vzgojno-izobraževalnih programov se učenci lahko vključujejo. Pokazala se je večja odprtost kot doslej. Nova generacija študentov šteje 15.265 mladih ljudi.

omejiti, začeli so učence preusmerjati, in kjer jih je bilo le še preveč, so morali opravljati sprejemne izpite. Letos je bilo v 129 srednjih šolah 84 281 mladih, največ v naravoslovno-matematični ter upravno-administrativni smeri. Z gotovostjo lahko rečemo, da je usmerjeno izobraževanje prineslo zelo veliko splošne izobrazbe za vso populacijo. Zelo pomembno je povezovanje srednjega šolstva z združenim delom, saj učenci opravljajo proizvodno delo že od prvega letnika naprej. Za učenca to ni le delovni proces, saj je vpet v samoupravo delovne organizacije, v njeno celotno življenje. Svet dela mu je drugače dostopen. Mladega človeka oblikuje.

Od tod dalje še lahko razglabljam: kje bodo vsi ti ljudje našli zaposlitve? Toda to je že drugo vprašanje. Ostanimo v našem šolstvu. Morali bi se zavedati, kaj pomeni izobraževanje za majhen narod, kot je naš; kvalitetno izobraževanje, ki bi oblikovalo kvalitetno tehnologijo. Pedagoško delo je pri doseganju kvalitete še kako pomembno, in prav tega družba premalo vrednoti.

Čez noč ni mogoče ničesar spremeniti. Čaka nas novo šolsko leto, za njim spet novo. V tem morju časa je izobraževanje ladja, in ne barčica, ki bi jo lahko po mili volji obračali.

Živa Drole

Poudarki z letne skupščine ZZB

V skupni fronti: kritično, a ne omahljivo

Nekatera od vprašanj, ki so jih borci obravnavali na letni skupščini ZZB NOV Slovenije, so sicer ožje povezana z izvajanjem socialnega in zdravstvenega varstva borcev ter vojaških invalidov znotraj uveljavljenega sistema socialnega in zdravstvenega varstva, večina pa jih je bila usmerjena k problemom našega političnega in gospodarskega trenutka. Borci, tako so ugotavljali na skupščini, uveljavljajo vsa svoja stališča, mnenja in predloge neposredno v okviru delegatskega sistema in kot del skupne fronte organiziranih socialističnih sil.

Tudi v prihodnjem delu, so zapisali med svoje sklepe, bodo s svojim družbenopolitičnim delom storili vse, da bo Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije tista organizacija v našem političnem prostoru, kjer se bodo srečevala stališča, uveljavljale ideje in predlogi posameznikov in organizacij, kjer bodo javno razgrnjene in vsem na vpogled vse družbeno dogovorjene naloge in obveznosti in preverjane pravice ter dolžnosti, zagotovljene vsem delovnim ljudem. Zato so tudi menili, da je uveljavljanje različnih stališč in mnenj zunaj SZDL nepotrebno. V skupni fronti bodo borci zato še naprej razvijali in uveljavljali demokratični dialog, upoštevajoč širok okvir pogledov in mnenj o najrazličnejših pojavih v naši družbi.

Predsednik ZZB NOV Slovenije Božidar Gorjan kot kasnejši borci v razpravi so ostro opozarjali ter z več zornih kotov osvetljevali pojave, ko se kljub temu, da smo se kot družba že večkrat plebiscitarno opredelili zoper odločanje v imenu in namesto delavcev ter združenega dela, spet srečujemo s takšnimi predlogi. Borci so se brez izjem ponovno izrekli za ohranjanje že doseženih pravic delavcev »... Glede tega med nami ni nobene dileme. Prepričani smo, da sta nemoč in neučinkovitost samoupravnega sistema povečani ravno zato, ker smo v zadnjih letih celo zmanjšali materialno podlago za odločanje delavcev. Vse večje je administrativno zajemanje dohodka, njegovo prelivanje po negospodarnih merilih, brez odgovornosti vračanja takih, zunaj dela pridobljenih sredstev. Nadaljevanje te prakse lahko pomeni, da bodo obnemogli tudi tisti delavci, ki nosijo glavna bremena stabilizacije, ki ustvarjajo dohodek, in pa, kar je še najbolj pomembno v tem trenutku, ki ustvarjajo dohodek na zelo zahtevnih deviznih tržiščih...« je dejal Božidar Gorjan. Zlasti pomembno je, so se strinjali borci, da takšno reševanje stvari uveljavljamo na ravni federacije, kajti prav tam moramo premagovati sedanje težave in razlike v pogledih. Razvojne napake in napake iz preteklosti moramo reševati ob večji samostojnosti združenega dela.

Ob gospodarskih vprašanjih in vprašanjih združenega dela pa borci nismo mogli mimo vprašanj o mladih. Kajti vse, za kar se borci zavzemajo, kar mislijo in kar delajo, so dejali, ne bi imelo prave veljave, če tega ne bi sprejemali tudi mladi rodovi. Borci sicer včasih pojavne oblike iskanj in prizadevanj mladih vse teže razumejo, vendar še naprej verjamejo v njihovo dobronamernost in poštenje ter v njihovo samostojnost in željo po izvirnosti. Zlasti na tiste mlade, ki nosijo bremena dela in razvoja v tovarnah, v kmetijstvu, ki pridno študirajo, bo prehajala odgovornost za delo in reševanje problemov naše družbe.

Predsednik ZZB NOV Slovenije Božidar Gorjan je spomnil zbrane delegate in borce na njihovi letni skupščini, da letos ni le štiridesetletnica svobode, ampak je letošnje leto tudi mednarodno leto mladih. Zato je še posebej opozoril na bližajoče se volitve, z njimi pa na potrebo, da pride na volilne sezname med kandidate čim več sposobnih mladih ljudi. Borci lahko temu pripomorejo s pobudami in podporo; da bodo predlagani res najboljši, preverjeni samoupravljalci.

B. Ž. J.

Bištra pri Vrhniki – 22. junij – srečanje aktivistov in borcev NOB Notranjske

Doklej različni pogledi

Iz govora Franceta Popita, predsednika predsedstva SRS

»Pri uresničevanju stabilizacijskega programa se srečujemo z različnimi pogledi in predlogi, ki so včasih daleč vsaksebi. Zakaj se to pojavlja? Zato, ker razvoj socialističnega samoupravljanja nosi v sebi številna protislovja, ki se izražajo v različnih pogledih na smeri nadaljnjega razvoja v konkretnih ekonomskih, socialnih, kulturnih in drugih družbenih vprašanjih. Poglejmo: že o osnutkih zakonov na področju ekonomskih odnosov s tujino imajo republike in pokrajini različna stališča. Enako velja za organizacije združenega dela. Eno zagovarjajo izvozniki, drugo uvozniki. Različni interesi in s tem povezana stališča izvirajo iz stvarnih materialnih okoliščin, v katerih so se znašle nekatere organizacije združenega dela zaradi neučinkovitosti investicij, pomanjkljivega dohodkovnega povezovanja, stopnje zadolženosti, slabega gospodarjenja, nizke produktivnosti, nikakršnega odnosa do dela itd. Takšni vzroki, ki niso vedno opravičljivi, če bi se gospodarilo racionalno, skladno z ekonomskimi zakonitostmi, rojevajo interese, ki niso prijetni, prek katerih pa tudi ni možno iti.

Toda vse to nas ne sme odvrtiti od osnovne smeri. Ekonomski sistem in ukrepi ekonomske politike na področju ekonomskih odnosov s tujino in na vseh drugih področjih morajo spodbujati delavce v organizacijah združenega dela, da več izvažajo in da se samoupravno povezujejo za večji izvoz; da skupno ustvarjene devize med seboj razdelijo v skladu s tem, koliko je kdo prispeval k izvozu. Trdno je treba zavezati vse tiste, ki se zadolžujejo v tujini, da morajo ustvariti devize za vračilo teh dolgov. Če ne z lastnim izvozom, pa tako, da se dogovorijo z delavci drugih organizacij združenega dela, s katerimi so povezani v proizvodnji, itd. Skratka, preprečiti je treba prevajevanje bremen zadolževanja na druge.

Zagotoviti je treba racionalno in dolgoročno zasnovano vključevanje v mednarodno delitev dela, da bo dinar postal edino plačilno sredstvo v državi in da bo devizni trg lahko začel delovati. Za takšne rešitve se zavzemamo, ker smo trdno prepričani, da je to interes vseh organizacij združenega dela širom po Jugoslaviji.«

Na srečanju so prebrali ukaz republiškega štaba teritorialne obrambe o poimenovanju vrhniške enote TO po Dolomitskem odredu NOV in POS, predstavniki ljubljanske občine Vič-Rudnik pa so iz rok Vrhnčanov prevzeli prapor notranjskih aktivistov, kajti naslednje srečanje bo čez dve leti na Viču.

Foto: Staš

France Gruden

Dediščina Cijanovega očeta

Ni vsak, ki kaže na napake, nergač

Nasilje se zaletava v ljudi brez premisleka, brezobzirno, ločuje jih in jim svojevoli kroji usodo. Človek je slabši od živali, toda tudi vzdržnejši: trd postane, uporen, nezlomljiv, še posebej, če mu teptajo njegove pravice. Slovenci smo se morali skozi vso svojo zgodovino dokazovati, se bojevati za obstoj pred nenehnimi, nasilnimi poizkusi razbiti in podjarmiti narodovo bit.

Sleheri posameznik v tej veliki, tisočletja dolgi brezobzirni igri spletk in lakote za zemljo in oblast, je zgodba zase, delček samopotrjevanje, strastne volje za preživetjem, ki ga znajo vselej pokazati majhni narodi. Trpke so te zgodbe in ponosni njeni ljudje, skromni zmagovalci, največkrat neopazni, prvih vrst nevajeni junaki.

Razbrzdana usoda je vklestila Grudnovega Franceta tako rekoč že pred rojstvom, kmalu po njem pa se je zarežala vanj z vso škodoželjnostjo hudobca.

Siromašni Kolenci se na Primorskem, na svoji rodni zemlji, niso mogli z bogati s fašizmom in 1920. leta je oče Kolenc postal žrtev človeka nevrednega fašističnega režima: družina je z dvema otrokoma pribežala v Jugoslavijo. Iz Lokev so prišli v Ribnico, kjer se je preganjani vdovi rodil še France.

Gorje se je pravzaprav šele začelo. Ko je bil France star dve leti, mu je umrl oče, dve leti za njim še mati: fantje so ostali sami. Brez sorodnikov, brez žive duše. Vilko se je odšel učiti za kovača, Vencija je zaneslo v ribniški mlin, od koder je kmalu stopil v uk k nekemu ključavničarju, France pa je hodil v meščansko šolo. K sebi ga je vzel Cijanov Alojz, ki je prav tako kot njegovi pribežal pred fašističnim nasiljem s Primorske, iz Sovodenj. Cijan ni tratil časa: maelmu Fracetu je kaj hitro vcepil v glavo narodnostno zavest, mu z izbranimi, strastnimi besedami naslikal fašistično brezumje.

V na videz mirno življenje je znova treščilo. Leta 1936 je umrl tudi Cijan in poslej sta France in krušna mati živel sama. Ko se je začela vojna, je Cijanov šolar še hodil v šolo, med počitnicami pa je delal na Rudeževi žagi.

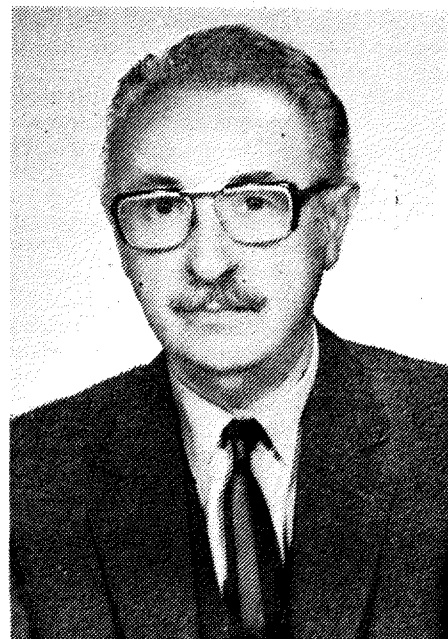
Ne da bi jih kdorkoli spodbujal in organiziral, so fantje začeli zbirati orožje, tiskati letake in delali še sto drugih nevarnih opravil, porojenih iz trme in užaljenosti.

Aprila 1942. leta se je France odpravil na Travno goro, tja nekam k Novi Štiti, kjer je bila Grčeva četa. Do italijanske ofenzive so fantje hodili na razne akcije, ko pa se je le-ta razbesnela so se umaknili prek Mokra, Mačkova in Jelenovega zleba v goteniške gozdove, kjer se je četa razbila. Le skupinica sedmih s komandirjem vred je ostala cela. Za Friedrichstajnom so se prebili pod vznožje Roga, Smuka in Starega loga.

»Skozi okno sem gledal mater...!«

Pesnica pri Mariboru. Tjakaj proti jugoslovansko-avstrijski meji, Šentilju, se vali reka sodobnih nomadov, pločevinasta povodenj. Zgoraj nad cesto, med sadnim drevjem, počiva blaga umirjenost, varno zatočišče. V naju zro pristna platna Katiča, Pandurja, Gasparija, Lukeži-

čeva, Perka, na nasprotni steni je pritrjen mavčni odliček dela velikega mojstra Juraja Dalmatinca. Zalenje, ničkoliko zelenja in knjige in svetloba povsod. Knjige o

Franc Gruden

vojnah in miru, svetovni klasiški gostujejo v tej hiši in krajšajo čas Francetu s svojimi nedvoumnimi sporočili, z vednostjo o človekovi majhnosti in - veličini, njegovih blodnjah in brezupu, radosti in sreči.

»Odšel sem v manevrski bataljon, ustanovljen sredi ofenzive, ki ga je vodil Filip Tekavc-Gašper. Skupaj z njim sem se pozneje bojeval pri Štirni. Potem me je zaneslo v Krimski odred. Zimo sem preživel pod milim nebom, brez barak in šotorov, vsake tri dni smo se selili... spali smo okoli velikega ognja, ki smo ga hranili z javorovim lesom.

Spomladi 1943. leta sem si na pohodu s Krima na Mokrc zlomil nogo. K sreči je bila v bližini Brcetova bolnišnica Krvavica v Iški. Po treh tednih, še vedno z zlomljeno nogo, sem odšel v Tomšičovo brigado. Z berglami od Iške čez celo Notranjsko in Dolenjsko, dvakrat čez Krko na Kočevsko... Doživljal sem boje pri Rajhenau, spopade s plavogardisti na Orteneku, v Grčaricah, bil sem presrečen, da je toliko osovražena Italija padla na kolena... vse to je živel v meni še od matere pa Cijana.

Da bi bilo še huje, se je cel četrti bataljon Tomšičeve brigade zastrupil, dobili smo paratifus. Ležal sem v gradu in skozi okno gledal krušno mater, ki ni seveda smela priti k meni. Stiskalo me je v grlu, ločila naju je le stena z oknom.

France je postal politični delegat v Tomšičevi brigadi in, se bojeval v Leskovi doli-

ni in na Mašunu. Tistikrat, med nemško ofenzivo, se je štab četrtega bataljona izgubil, enostavno ga ni bilo. France ter Jakec Gregorič sta prevzela vodstvo enote - Jakec kot komandant, France komisar.

»Čevljar Breza«, je nadaljeval France pripoved, »najstarejši komunist v bataljonu, naš je postrojil in razložil položaj. Partijska organizacija pa tudi vsi drugi borci bataljona, so se odločili za naju in tako sva vodila bataljon skozi vso nemško ofenzivo. Najbrž se ne bom dosti zmotil, če bom dejal, da je bila to najverjetneje ena prvih zares samoupravnih odločitev v partizanski vojski doslej.

Pozneje smo se združili z brigado, napadli Grahovo, Velike Lašče in Kočevje, jaz pa sem izgubil komisarški čin v bataljonu in postal komisar v prvi četi prvega bataljona, odšel na pohod Štirinajste divizije, dobil pljučnico in po pohodu odšel na okrevanje na Moravsko!«

Z zavezniškimi vojaki

Ležal je, vendar se je hitro izlizzal. Kmalu je postal komisar partizanske bolnišnice Češnjice pri Moravčah. Gostovali so v neki požgani graščini. Vsak dan so hodili mimo Nemci, mi pa smo ždeli v kletih, čakali, prisluškovali, vedoč, da za vogalom hodi smrt in da nam čepli za vratom. Takrat sem prvič v življenju izgubil živce!

Maja 1944 je France odšel spat v Tomšičovo, junija pa z manjšo enoto na Pohorje, kjer so iz njih in še ene čete Zidanske brigade osnovali Pohorski odred. Kmalu je sodeloval v znani akciji reševanja zavezniških vojakov, kjer je odigral pomembno vlogo. Tudi boji za Lovrenc in Ribnico na Pohorju pa za Zgornjo Savinjsko dolino mu niso bili prihranjeni. Spomladi 1945. leta je čez Dravo odšel na Kozjak v Lackov odred kot politični inštruktor.

Veselo je preplavljalo ljudi: svoboda. France se je po avstrijski strani prebijal mimo Lipnice čez Šentilj in Pesnico, dokler ni prišel v Maribor.

In spet so mu naložili komisarstva opravila. Komisar

mesta Dravograd, Slovenskih Konjic pa vojaške zadolžitve v Mariboru in Ljubljani in pozneje še v Zagrebu in Beogradu...

In kot da gorja še ni bilo dovolj. Znova je zbolel na pljučih, dve leti je moral izpreči, od teh je eno preživel na Golniku... v službo se ni vrnil nikoli več. Tistikrat je France mislil, da se je zanj življenje ustavilo pri devetindvajsetih letih.

Ni bilo tako. Premagal je bolezen, prepričal samega sebe in - delal naprej.

»Razdajal sem se v družbenopolitičnih organizacijah, delal sem honorarno, moral sem zaslužiti, na brezdelje niti pomisliti nisem smel. Zdaj živim na samem, v miru, prijetno družino imam in razumevajočo ženo.

A glejte, človeku je težko, ko vidi, kako smo zabredli. Pekli me spomin na žrtve, na zanesenost tistih dni, na veličino naše odpovedi. Plug smo dobro zastavili, zdaj bi lahko imeli bogato žetev, pa moramo znova začeti tako rekoč - z golimi rokami. Nekateri je, kar priznajmo, uspavalo mahanje z rdečimi knjižicami. Človek že kar krepko premisli, kadar kaj zine. Če opozoriš na resnico, se kaj hitro najde kdo, ki reče: Glej ga, nezadovoljnega kritikastra.

In vendar si upam reči, da socialne razlike preraščajo počasi razumne meje, in tudi to, da veliko tistih, ki so se bojevali za to revolucijo, za današnji, sicer ne najbolj dan, a vendarle čas miru, ne živi najbolje. Ta naša revolucija je postala žrtev.

Izrekli smo se za samoupravljanje, včasih pa kar ne vemo, kam bi z njim. Kot analfabeti smo, knjigo bi radi brali, pa ne poznamo črk, in vendar prisegamo na - knjigo.

Saj, drobci so to, človek bi moral sedeti ure in ure - in tudi sedijo, a kaj, ko besede največkrat splavajo v mirnem toku mimo nas. Kar naprej bi radi nekaj spreminjali, dodajali, da pa bi se držali že zapisanega, dogovorjenega, nam skorajda ne pače na pamet.

Govorimo o splošnem ljudskem odporu. Imamo vaje, ki se jih udeležuje ničkoliko ljudi. Ljudje zbirajo milijone in milijone, da bi si naredili ceste, napeljali telefonske žice, postavili majhne električne centrale... birokracija pa po svoje. Voz, ki ga vlečejo vsaksebi, je težko voditi.

Ob meji smo, telefona pa nimamo. Ljudje so zbrali okroglo milijardo dinarjev, še bi prispevali, kopali bi, vendar nas PTT Maribor vztrajno zavrača, češ da ni denarja za telefonsko povezavo med njimi in nami, ker je treba menjati kabel.

Res je, Pesnica potrebuje telefon. Pločevinasta reka, ki se dan za dnem vali tod mimo, vsak hip prinese kakšno presenečenje. Največkrat neljubo. France to dobro ve, in je nejevoljen. Raztrgajmo tistega, ki nič ne dela, a vendar vrti jezik, in dajmo prav tistim, ki ustvarjajo in so nezadovoljni zaradi nedela, brezkončne pisarije, zavlačenja, neodgovornosti... vsega, kar nas vleče na začetek poti, meni France.

Milenko Strašek

Glosa za vsakdanjo rabo

Inflacija priznanj

Vse bolj iz dneva v dan korenjaško se vzpenjajoči inflaciji ljubelega dinarja, ki nam huje kot melioracije močvirja osušuje naš žep, razpravam, govorim, sklepom in obljubam se pridružuje kot zvest popotnik še poplava raznovrstnih priznanj in odličij. Ste se kdaj resno vprašali, kdo pravzaprav v vašem okolju še nima odlikovanj in ni prejel niti enega samega priznanja, pohvale?

Bili so časi, ko se je bilo treba za odličje ali napredovanje krepko potruditi (tudi za ceno svojega življenja!). Ko je odličje imelo svoje ceno in je bilo globoko spoštovano, med vsemi cenjeno in zaželeno. Ko so se ljudje upravičeno pohvalili z njim, s ponosom pokazali in jim je bilo prijetno, da so jih zaradi tega spoštovali.

Nekatere stvari pri nas kajpak gredo vstric, vede ali nevede. V letih relativnega blagostanja, ko smo se kar nekam navadili na razmetavanje denarja in nas je minila spoštljivost do dobrin pa tudi do naše narodne valute, nas je obsedla tudi manija podeljevanja priznanj in vsakršnih odličij. Po nekakšnem nenapisanem pravilu naj bi ljudje delali dobro, z vso odgovornostjo do sebe in družbe, ki nam daje delo. Dogajalo pa se je - in se še - da so ljudje dobivali priznanja za delo, dobro opravljeno sicer, za katerega so bili tako ali tako že plačani - z osebnim dohodkom. Mar naj to pomeni, da moramo nagraditi vsakega, ki dela to, kar bi po svoji najboljši vesti - moral? Ali pa pomeni, da vsi drugi delajo slabo ali pa sploh ne delajo in torej niti osebnega dohodka ne zaslužijo?

Ljudje se menjujejo z mandati, menjujejo se priznanja, pravzaprav izmenjujejo po načelu: Danes ti meni, jutri jaz tebi. In tako ni naključje, da imajo ničkoliko priznanj ljudje, ki jih danes krivimo za neuspešnost, za zapravljene naložbe, za neresnost in neodgovornost. Kakšno težo imajo potem pravzaprav ta odličja (ki niti niso vedno le kos papirja...!?) v očeh krajanov, občanov, delavcev, samoupravljalcev, mladega rodu?

Ni ga dneva, da ne bi razmetavali s papirnato in vsakršno šaro. Ni je seje, da ne bi govorili, koga je treba pohvaliti, ne proslave, kjer delimo lističe, kot da so naša ljuba vsakdanjost, del nas, nekaj nujno potrebnega za življenje, kot voda, kruh in zrak. Pri vsem tem ne pomislimo, da lahko koga tudi užalimo, prizadenemo...

Bil sem na proslavi krajevne skupnosti. Podelili so - v kraju, ki ima komaj kaj več kot sto ljudi - petdeset pisnih priznanj. Tistim, ki so garali, vsi zavzeti za napredek kraja, in tistim, ki so točili vino in prodajali klobase. Vsem enako, brez so ostali le otroci in še kdo.

In tako sta se v tej poplavi priznanj in odličij izgubila prava mera in občutek za resničnost in okus, občutljivost in dostojanstvo. Dogaja pa se seveda tudi to, da v nezmernosti kajkrat prav radi prezremo tiste, ki so resnično zaslužili ne le eno, pač pa deset priznanj.

Nekoč sem prisluhnil razpravljalcem, ki so sejali o priznanjih. Podelimo priznanje tovarišu XY, so rekli, ima jih že več, in je torej zaslužen. Zanesljivo ne bomo udarili mimo.

Tudi tako se kalijo zasluge. S priznanji. S kopico odličij takšne ali drugačne vrste. Vojska anonimnih pa ostaja v ozadju, posluša, gleda in - si misli svoje.

In kot smo znali razvrednotiti marsikatero vrednoto, s težavo pridobljeno, nam je uspelo tudi tukaj. Merila so izginila, utonila v močvirju povprečnosti, slabokrvne vsakdanjosti in pustila, zlasti mlademu rodu, kaj čuden priokus, nekakšno posmehljivo premišljanje o - naši priavni ošabnosti.

Priznanja in odličja bi morala biti ne le zahvala, temveč tudi spodbuda za delo, ne nekaj lahko pridobljenega, kar sodi v obred takšne ali drugačne prireditve, ki bi brez tega izgubila svojo sol in težo. Zanje bi se morali bojevati, kot so to znali naši dedje in očetje, generacije, ki so se iz vojne vihre vrgle v obnovo domovine in ki jim še danes udarniška značka pomeni največ, kar jim je tisti čas zmogel dati.

Ničkolikokrat sem moral slišati, češ kaj navsezadnje pa mi ta papir pomeni, toliko jih že imam, da ne vem, kam z njimi.

Ljudje z resničnimi zaslugami (in z manj odličji) takšnih besed zagotovo ne bi izustili.

Mi pa se še naprej hvalimo, odlikujemo, si delimo priznanja, ne za prihodnost, pač pa za vsakdanjo rabo.

Milenko Strašek

Devize – naš problem številka ena

»Zgodovina« naših dolgov

Spričo aktualnosti vprašanj, ki zadevajo denarno dohodkovna in devizna razmerja v Jugoslaviji, smo prosili avtorico pričujočega prispevka, naj za naše bralce popiše kronologijo deviznega dogajanja skozi leta, ki so za nami.

Uredništvo

Jugoslavija je šla po vojni skozi več družbenoekonomskih obdobij. Od čisto planskega sistema naj bi postopno z razvojem prehajala v takšne družbenoekonomske odnose, v katerih bi delavci sami odločali o svoji enostavni in razširjeni reprodukciji in o dosežkih svojega dela. To naj bi spodbujalo vsakogar, da bi se trudil ustvarjati čim več.

Tudi jugoslovanska zunanja trgovina je bila po vojni dolgo časa povsem centralizirana. Takšna je v marsičem ostala do danes, ker so poskusi, da bi takšno centraliziranost zmanjšali, vselej naleteli na nasprotovanje tako pri tistih, ki so imeli korist od takšne organizacije in potuho, kot tudi pri tistih, ki se svoji oblasti niso bili pripravljeni odpovedati. Šlo je pravzaprav zlasti za razlike v pogledih na to, ali lahko tisti, ki izvažajo, razpolagajo s svojim deviznim dotokom ali pa je treba vse devize obvezno koncentrirati v državni blagajni in jih od tam deliti na podlagi različnih pravic. Glavna bitka se torej še vedno bije okoli pravic proizvajalcev, da razpolagajo z dosežki in presežki svojega dela. Delavski razred si zelo težko pridobiva pravico, da bi sam odločal o svoji usodi in prihodnosti.

Tako je Jugoslavija v preteklih desetletjih preizkusila tudi več deviznih sistemov. Ti imajo nekaj skupnih točk in nekaj razlik. Mogoče jih je ocenjevati z dveh strani, namreč s stališča ureditve pravic in možnosti za uvoz blaga in s stališča ureditve zadolževanja v tujini. Prav to zadolževanje je namreč že v preteklosti, še posebej pa v zadnjem obdobju pomembno usmerjalo razprave o zunanji trgovini.

Vse devize so bile najprej državna last. Po raznih merilih in pravicah so jih delili gospodarstvu tudi tako, da so s takšno delitvijo spodbujali razvoj nekaterih dejavnosti. To pravico do deviz so najprej urejali z različnimi uredbami, nato pa z zakoni. Tudi v deviznem sistemu, ki je veljal od reformnega leta 1965 do 1972. leta, so devize v načelu ostale državna last. Izvozniki so jih morali prodajati centralnemu deviznemu skladu, s katerim je upravljala NBJ. Gospodarstvo pa je nato dolivalo devize z »retencijske kvoto« (različno po dejavnostih je podjetjem pripadal del ustvarjenega deviznega dotoka) in z devizno amortizacijo, ki je bila nekakšna pravica nakupa deviz pri NBJ. Iz teh dveh virov so izvozniki tudi vračali tuja posojila, ki pa niso bila visoka. V bankah so imeli devizne kreditne sklade, ki so bili sestavljeni iz odkupljenih retencij podjetij. To je bila tudi meja bank pri zadolževanju v tujini. Če je namreč banka dosegla to mejo, je v tujini lahko najela posojilo le, če je odkupila retencije od podjetij ali pa vrnila stare dolge. Svetko Kobal, ki je časom analiziral jugoslovanski devizni in zadolževalni

sistem, je ocenil, da je tak režim zadolževanja spodbujal dobro poslovanje in odgovornost tako podjetij kot bank. Toda dober je bil za solidna in odgovorna podjetja in tudi ni vselej dovolj pomagal uresničevati prednostne razvojne naloge.

Povedati pa velja, da so ponekod, zlasti v mestnih zbormicah Zagreba, Beograda in Sarajeva, že pred gospodarsko reformo predlagali, da bi uvedli tak devizni sistem, ki bi izvozniku dal pravico do razpolaganja z devizami, ki jih je ustvaril. V nekaterih delih gospodarstva so namreč med drugim ugotavljali, da sta tedanji zunanjetrgovinski in devizni sistem preveč zapletena, da ovirata proizvodnjo za izvoz, ker je težko uvoziti nujne materiale, čeprav je njihova vrednost malenkostna v primerjavi z vrednostjo tujega naročila. Toda takšne pobude se takrat niso uveljavile. Gospodarske zbornice Beograda, Zagreba, Sarajeva in Reke pa so nato tri leta kasneje svoj predlog za ureditev deviznega režima ponovile, češ da takratni devizni režim ne ustreza duhu reforme, pač pa cementira državno arbitriranje v gospodarstvu. Razpolaganje z devizami naj bi urejali na ekonomske, ne pa na administrativne načine. Toda omenjeni predlog štirih lokalnih zbornic iz treh republik ni doživel pričakovanega odmeva niti pri njihovih republiških zbormicah. Zelo zgovorno razlago takšnega odmeva je prineslo takratno Delo, v katerem je komentator ocenil potezo štirih lokalnih zbornic za nepremišljeno, med drugim zato, ker izvozniki ne ustvarjajo deviz sami, veriga vseh tistih, ki pri njihovem ustvarjanju sodelujejo, naj bi ne imela konca.

Ko že pregledujemo, kako je Jugoslavija v preteklih desetletjih urejala zunanjetrgovinsko in devizno poslovanje, gre opozoriti še na en poskus spremembe deviznega režima. Hrvaška je leta 1971 ponudila predlog, po katerem bi šlo na devizni trg tri četrtine deviz, s četrtno pa bi izvozniki lahko razpolagali in jo prodajali po višjem tečaju od uradnega, kar naj bi bilo bolj spodbudno od »retencijske kvote«. Medtem ko so, kot lahko razberemo iz časopisnih poročil, drugod v Jugoslaviji v glavnem zadržano gledali na takšen predlog (menda pa bi kar ustrezal Srbiji), z njim niso bili zadovoljni niti v hrvaškem gospodarstvu.

Z deviznim sistemom, ki so ga uvedli z letom 1973 in je veljal do leta 1977, so v obliki medbančnega sestanka ustanovili tudi devizni trg. Zakona o deviznem poslovanju in o kreditnih odnosih s tujino sta odpravila devizne posojilne sklade v bankah in prenesla devizne obveznosti iz teh skladov na devizni trg. Tako banke niso bile več kaznovane, če so nepremišljeno dajale garancije. Takrat so tudi ukinili mejo za zadolževanje v tujini. Vso skrb za vzdrževanje likvidnosti je prevzela Na-

rodna banka Jugoslavije. Ko so z odpravo državnega kapitala hoteli prenesti devizne dolgeve na tiste, ki so jih porabili, se je pokazalo, da za velik del dolgov ni mogoče ugotoviti končnih porabnikov. Zato so jih razdelili po republikah in pokrajinah glede na delež v družbenem proizvodu države, kar je bila svojevrstna socializacija dolgov. Po letu 1974 je večino posojil v tujini v svojem imenu najemala NBJ, in ta jih je v dinarjih dajala domačim posojiljemalcem za dogovorjene namene.

Zadnji devizni sistem, ki velja od leta 1977 naprej in ki so ga medtem že nekajkrat spremenili (pa vseskozi močno kritizirali), je na papirju sicer uveljavil odgovornost gospodarstva, republik in pokrajin za plačilno bilanco države. Določil je, da izvozniki razpolagajo z ustvarjenimi devizami in jih na podlagi sporazumov o skupnem prihodku in o skupnem izvozu razporejajo med vsemi, ki so sodelovali pri ustvarjanju deviz. Toda takšno svobodnejše razpolaganje je trajalo prav kratek čas, ker bi bilo možno le v primeru, če bi se povsod držali sprejetih načrtov izvoza in uvoza. V resnici pa je izvoz zlasti ponekod naraščal prepočasi, uvoz pa prehitro. Zato so ga omejevali v vsej državi. S tem pa so seveda posegali v sicer z zakonom določeno pravico, da izvozniki razpolagajo z ustvarjenimi devizami. Po drugi strani se iz omenjenih in drugih vzrokov ni natekalo tudi dovolj deviz za dogovorjene skupne potrebe, in so to razpolaganje omejevali še po tej plati. Prav tako so v tistem obdobju še bolj razpustili zadolževanje v tujini. NBJ ni izpolnila obveznosti iz zakona, da bi morala predpisati pogoje posojilne sposobnosti ozda. Nenadzorovano zadolževanje v tujini je zadolženost države tako povečalo, da tuji upniki niso bili več pripravljeni dajati novih posojil, če pa so jih dali, so jih pod strožjimi in dražjimi pogoji. Posledica nastale krize je bila sicer prepoved novega zadolževanja v tujini, ki pa jo je ZIS, ki jo je sprejel, prvi sam prekršil. Temu je sledila opustitev medbančnega sestanka. Pičel predvsem konvertibilni izvoz pa je onemogočal, da bi bili sposobni sproti poravnati dospelo devizne dolgeve. Zato je država prenesla dolgeve na vso družbo in jih poravnala iz deviz tistih, ki so jih pač imeli. Zadnja leta sicer izvoz, tudi konvertibilni, nekoliko hitreje narašča (ker so ga začeli bolj spodbujati tudi s tečajno politiko uvoz pa še naprej omejujejo z omejenim razpolaganjem z devizami in drugimi ukrepi. Tako so plačilne bilance države zadnja leta ugodnejše. Devizno breme v posameznem letu pa je nekaj manjše, ker smo odplačilo dela dospelih deviznih dolgov že trikrat odložili.

Zdaj spet razpravljajo o spremembah deviznega sistema. ZIS je predložil os-

nutke treh zakonov, namreč deviznega, kreditnega in zakona o prometu blaga in storitev s tujino. V začetku junija je bil končan prvi del razprav o teh predlogih. Skupščine republik in pokrajin so se do njih različno opredelile. Slovenska in hrvaška sta jih odklonili, vojvodinska jih le pogojno podpira, namreč od pogoju, da bodo v njih bolj upoštevali poseben položaj vojvodinskega gospodarstva, katerega sestava je takšna, da njegov znaten del nadomešča uvoz in je tako njegov izvoz večkrat omejen ali prepovedan. Druge skupščine so predložene osnutke podprle. Vse pa imajo nanje vrsto pripomb, ki so si v marsičem podobne ali se dopolnjujejo. Tisti, ki osnutke odklanjajo, vidijo v njih predvsem tele slabosti: tako rekoč nikakršnih spodbud za sicer tako potreben izvoz; nikakršnih zagotovil izvozniku, da bo dobil devize, ko bo moral uvoziti; enak položaj vseh pri možnostih za uvoz; razbremenitev odgovornosti dolžnikov, da zagotovijo devize za vračilo dospelih dolgov, v predloženih rešitvah vidijo nevarnost občutnega zmanjšanja deviznega dotoka, kar bi lahko povzročilo globoko krizo v gospodarskih odnosih s tujino, močno poslabšalo devizno likvidnost države in drugo.

K temu pregledu kaže najbrž povedati še nekaj stvari. Jugoslavija je bila leta 1965 dolžna tujini dobro milijardo dolarjev (podatki NBJ). V letu 1965 je, po podatkih zvezne statistike, dosegla v blagovni menjavi s tujino skoraj 85 odstotno pokritost. To je bilo do lani, ko smo ta delež nekoliko presegli, največ doslej. Ko je v začetku osemdesetih let, okoli leta 1972, nekaj prej in nekaj pozneje, izbruhnila v svetu naftna kriza, ki se je še zlasti pokazala v občutnem skoku naftnih cen, so po svetu začeli varčevati s tem gorivom, Jugoslavija pa je njegov uvoz podvojila. Podatki zvezne statistike povedo, da smo leta 1965 uvozili 1,1 milijona ton surove nafte, leta 1972 4,1 milijona ton, leto kasneje, torej leta 1973, pa smo je uvozili 8,3 milijona ton. Uvoz nafte se je nato leta 1977 povzpela na 9,6 milijona ton, 1979. leta pa na rekordnih 11 milijonov ton. To se lepo pozna tudi v izravnosti jugoslovanske zunanjetrgovinske bilance. Leta 1972 smo z izvozom pokrili še dobrih 69 odstotkov uvoza, leto kasneje le še 63 odstotkov, leta 1979, ko smo uvozili rekordne količine nafte, je bila pokritost le še 50-odstotna, kar je najmanj v vsem obdobju let 1955–1984. Precej podobno je naraščal tudi jugoslovanski devizni dolg. Najbrž pa je bilo napak njegovo rast pripisovati zgolj povečanemu uvozu veliko dražje nafte (leta 1972 je šlo za 2,6 odstotka vrednosti jugoslovanskega blagovnega uvoza, leta 1974 že dobrih 9 odstotkov), pač pa nasploh razpuščenemu in neodgovornemu gospodarjenju s lastnim in tujim denarjem, ki ga jugoslovanska gospodarska politika ni onemogočala, pač ga je celo podpihovala.

Po podatkih Narodne banke Jugoslavije je bila naša država leta 1972 dolžna tujini 3,43 milijarde dolarjev, 1973. leta okoli 4 milijarde dolarjev, leta 1976 je bil dolg že čez 7 milijard dolarjev,

1978. leta čez 10 milijard dolarjev, nato pa je kar poskočil v letu 1979 na skoraj 14 milijard dolarjev, leta 1980 na 17,5 milijarde dolarjev in leta 1981 na skoraj 21 milijard dolarjev (glavnice). Tisti, ki so živeli in delali v reformnem letu 1965, vedo povedati, da je bil že 1965. leta jugoslovanski devizni dolg tolikšen, da je lahko zbuja skrb. Govorilo se je namreč, koliko bi moral vsak državljan prispevati, da bi vrnil ta dolg. Bil pa je vendarle dvajsetkrat manjši, kot je zdaj.

Saj se je že prej vedelo, da devizna posojila ne gredo za gospodarske naložbe, ki bi bile sposobne vračati dolgeve, ampak gredo predvsem za negospodarske naložbe, za infrastrukturo in podobno. Pošteno je povedati, da je Jugoslavija takšne naložbe tudi potrebovala. Vprašati pa se kaže, ali je bilo pametno tako enostransko usmeriti večino deviznih posojil, za katere se je moralo vedeti, da jih bo treba vrniti. Po drugi strani gre upoštevati, da je bil tuji kapital včasih poceni. Zlasti za uvoz nafte pa smo najemali veliko kratkoročnih posojil, ki so draga. Ko pa bi jih bilo treba plačati, so hoteli, naj nam jih podaljšajo, kar spet ni poceni, kot ni poceni zdajšnje odlaganje plačil. Nenazadnje je najbrž k drugačnemu razumevanju pomena izvoza prispevalo tudi to, da so v nekaterih letih v Jugoslaviji pridobili precej deviz s tako imenovano neblagovno menjavo, zlasti s turizmom in z nakazili zdomcev. Medtem ko je turizem leta 1968 prispeval (po podatkih zvezne statistike) okoli 9 odstotkov vseh prejemkov, ki smo jih v tistem letu dobili iz tujine, nakazila zdomcev 5,8 odstotka, izvoz blaga pa 60 odstotkov, so se ti deleži v naslednjih letih precej obrnili. Že v letu 1970 je delež zaslužkov od izvoza blaga padel na 50 odstotkov, delež zdomskih nakazil se je dvignil na 13 odstotkov, od turizma pa je znašal 8 odstotkov. V naslednjih letih se je pomen blagovnega izvoza pri deviznih prejemkih iz tujine še zmanjševal in je bil leta 1974 okoli 44-odstoten, leta 1979 pa le 37-odstoten. Delež zdomskih nakazil pa je leta 1981 dosegel 22 odstotkov vseh deviznih prejemkov iz tujine. Zadnja leta se stanje spet nekoliko spreminja, saj delež nakazil zdomcev še upada. To pomeni da je tudi njihova absolutna rast manjša, povečuje pa se spet delež zaslužkov od izvoza blaga, ki je leta 1983 spet dosegel 59 odstotkov.

Vse storitve so dale predlani okoli 18 odstotkov deviz. Tako se v tistih letih, ko je bilo poceni tujega kapitala na pretek, pa tudi neblagovni dotok deviz v državo znaten, jugoslovanski gospodarski politiki očitno ni zdelo potrebno posebej skrbeti za blagovnega izvoznika. Toda časi so se spremenili. Pokazale so se tudi pretekle napake in nepremišljenosti in jugoslovanska družba je vse bolj odvisna od tega, koliko blaga izvozi in za kakšno ceno ga na tujem proda. Devizna likvidnost države je v razmerah, ko je tuji kapitalni trg za nas bolj ali manj zaprt in ko zaradi pomanjkanja deviz ne moremo v željeni meri sodelovati niti pri raznih možnostih za cenejši uvoz potrebnega bla-

ga, zelo močno odvisna od izvoznikov in to, ker so dolгови in uvozne potrebe vezane na konvertibilne devize, predvsem od tistih, ki izvažajo v razvite države. Zato je toliko bolj razumljivo, da zahtevajo ti izvozniki, ki se na tujih trgih spopadajo z ostro konkurenco, pa dosega kljub nekaterim spodbudam še vedno precej nižje izvozne cene in nižji dohodek, kot bi ga pri inflacijsko podprti prodaji doma, ustrezno obravnavo in spodbude. Če bi bil tisti, ki izvažajo, ustrezno ali vsaj ustrezneje nagrajen, bi bilo logično pričakovati, da bi bilo takšnih, ki bi se potegovali za takšne nagrade, vse več. To pa bi pomenilo tudi edino zanesljivo pot iz naših deviznih težav. Ne gre pozabiti, da je Jugoslavija v načrtu devizne konsolidacije države do leta 1990 ugotovila, da potrebujemo veliko večjo rast konvertibilnega izvoza, kot jo dosegamo. Če torej takšne rasti ne bo (marsikaj smo brez dvoma že zamudili), se lahko tudi za takšno konsolidacijo obrišemo pod nosom.

Zaradi vsega tega Slovenija in Hrvaška nista hoteli podpreti predloženih osnutkov zunanjetrgovinskih zakonov, pa tudi nekatere druge republike in pokrajine so nanje imele zelo podobne ostre pripombe. Ponekod v državi so slovensko in hrvaško odklonilo stališče označili kot poskus varovanja lastnih koristi. Najbrž pa sta takšni republiki, ki sta denimo v letu 1984 ustvarili skupaj 47 odstotkov celotnega jugoslovanskega konvertibilnega izvoza blaga, že upravičeni razložiti svoje poglede. Ni nepomembno omeniti, da je Slovenija lani izvozila na konvertibilne trge za skoraj 8 odstotkov več blaga, kot ga je od tam uvozila. To pomeni, da je bila z neblagovno menjavo njena bilanca odnosov s tujino še veliko bolj pozitivna. Hrvaška je pokrila lani z izvozom blaga okoli 80 odstotkov konvertibilnega uvoza. Vemo pa, da je hrvaški turistični dotok občuten in je potemtakem tudi ustvarila več deviz, kot jih je porabila.

Tudi delovna zasnova sprememb deviznega sistema, ki so jo skupaj pripravili slovenski in hrvaški strokovnjaki (predložili naj bi jo ZIS kot pomoč pri pripravi novega deviznega sistema) dokazuje, da sestavljale zasnove nikakor nimata namena varovati zgolj lastnih koristi. Popolno jasno je, da gospodarstvo mora sodelovati in se povezovati. Rešitve, ki so jih predvideli v delovni zasnovi (to še dopolnjujejo), poskušajo doseči ustrezne izvozne spodbude pa tudi odgovornost pri ustvarjanju in porabi deviz. Predvidevajo tudi solidarnostno pomoč tistim, ki so nadpovprečno zadolženi (sestavljali zasnove pravijo, da je predvidena njihova pomoč tem delom države celo večja, kot jo je predvidel ZIS). Ne privolijo pa to, da bi bilo enim dopuščeno nesmotno in neodgovorno porabljati devize, drugi pa bi jih po nekakšni poklicni dolžnosti bili dolžni ustvarjati. Kajti tako, kot je res, da je Jugoslavija enoten trg in da ima kup problemov, je seveda tudi res, da se mora in edino more iz njih izkupati s skupnimi močmi.

Vesna Bertonec-Popit

Marionetna vlada v Namibiji

Južnoafriška republika je pred dnevi kljub resolucijam Združenih narodov in obsodbam svetovne javnosti ustanovila začasno vlado v Namibiji. S tem so se uresničile napovedi tistih političnih opazovalcev, ki so menili, da bo Pretoria tudi tokrat gluha za vse proteste, in da bo južnoafriški režim s tem dejanjem podprl tiste stranke, ki simpatizirajo z njim. Najnovejše dejanje pomeni očitno prelisičenje SWAPA, hkrati pa tudi dokaz Pietra Bothe, da se poživlja na vsa prizadevanja in poskuse za rešitev namibijskega vprašanja.

Južnoafriški rasisti so resda svojo odločitev napovedali že v drugi polovici aprila, prav v času, ko je v New Delhiju zasedal Koordinacijski biro neuvrščeneh za Namibijo. Gre za nov politični maneuver, s katerim želijo južnoafriški samodržci izigrati resolucijo 435 Varnostnega sveta ZN, ki pomeni edini formalnopravno veljavni dokument o namibijski neodvisnosti.

Dejanje rasistov ne preseneča, kajti že pred deseti leti je Pretoria predlagala svojo vizijo za rešitev namibijskega vprašanja. Leta 1975 so se namreč zavzemali za podobno vlado »demokratsko turnhal-sko alianso«, ki je bila zamišljena kot politična protiutež Osvobodilnemu gibanju za neodvisnost Namibije. Marionete iz leta

1979 so leta 1983 razpadle. Takrat so namreč člani vlade kolektivno odstopili, kajti propadel je poskus spremembe zakonodaje, ki je temeljila na politiki apartheida.

Razglasitev marionetnega režima v Namibiji lahko označimo kot nov dokaz za nadaljevanje nezakonitih potez rasističnega južnoafriškega režima. Z ustanovitvijo »interne« vlade v Windhoeku, v njej so predstavniki tako imenovane večstrankarske konference, člani zveze šestih belih in večrskih strank, med katerimi so tudi nekateri člani vladajoče južnoafriške nacionalne stranke, naj bi zagotovili čimprejšnjo neodvisnost Namibije. Poteza Pretorie je goljufija, kajti gre za stranke, ki so le njena podaljšana roka. Na dlani je, da bodo interesi južnoafriških rasistov v Namibiji še naprej zagotovljeni. Slednje potrjuje tudi dejstvo, da bo imela začasna vlada v Windhoeku omejena pooblastila. Zunanja politika Namibije, vprašanje obrambe in notranje varnosti bodo še naprej v pristojnosti Južne Afrike. Prav tako bo južnoafriški generalni administrator ostal na dolžnosti, hkrati pa bo imel pravico veta na zakonodajne spremembe in bo nadzoroval delo policijskih enot. Gre skratka za vrnitev stanja iz obdobja 1979 do 1983.

Kljub na videz identič-

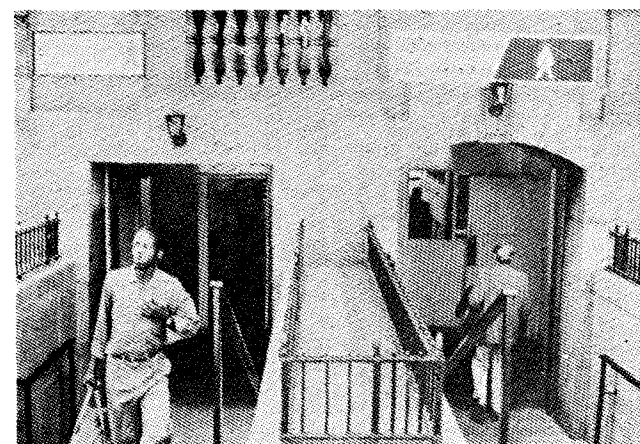
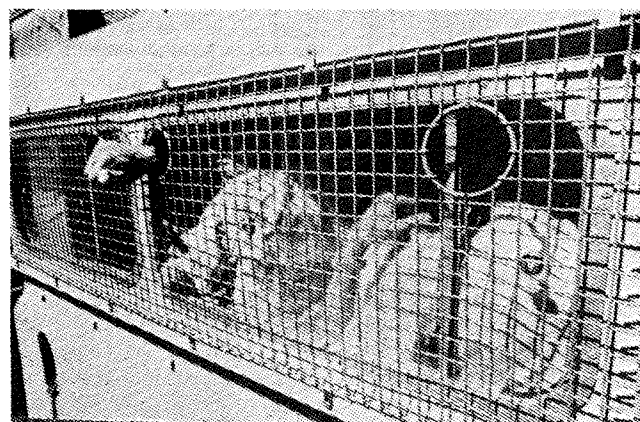
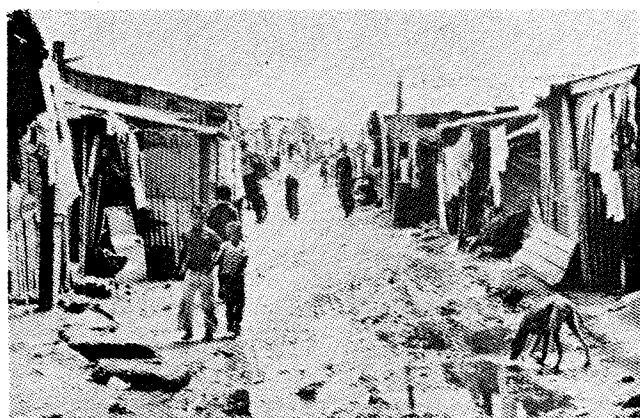
nemu stanju pa razglasitev nove vlade za namibijsko ljudstvo prinaša globlje posledice. Marionetni režim bo namreč po vsej sili želel izpeljati referendum, s katerim naj bi potrdili ustavni načrt za neodvisnost, kot si jo zamišljajo v Južni Afriki. Takšna notranja strategija Pretorie ima torej samo en cilj – preigrati Gibanje za osvoboditev Namibije in ga dobesedno izločiti iz nadaljnjih prizadevanj za »mir« na afriškem jugu.

SWAPO (South West African People's Organisation) se že dobrih dvajset let bojuje za svobodo, narodno neodvisnost in samoodločbo namibijskega ljudstva. Razvil se je iz Narodnega kongresa Owambolenda. V Capeu so ga ustanovili delavci Jugoza-hodne Afrike, ki so bili na začasnem delu v Južnoafriški republiki. Jedro gibanja so sestavljali pripadniki plemena Owambo na severu Namibije, podpirali so jih delavci, zaposleni v industrijskih središčih in rudnikih, pridružili pa so se jim tudi pripadniki luteranske cerkve. Prvotni namen je bil dvigniti kulturno raven in zavest delavcev, hkrati pa jih tudi pripraviti na osvobodilno gibanje v družbi, ki se je in se še sooča z najbolj surovimi oblikami kolonialne vladavine. SWAPO je pod vodstvom Sama Nujome in Hermana Ja Toive spričo dejstva, da z resolucija-

mi in peticijami ne bodo rešili zapletenih problemov namibijskega ljudstva, leta 1966 začel oboroženo vstajo, ki je postala temeljna oblika aktivnosti te organizacije.

Jugoslavija, nuevršeni in napreden svet podpirajo Namibijo v vseh vidikih njenega boja. V primeru nadaljnjega južnoafriškega nespoštovanja resolucij in sklepov Združenih narodov ostaja oboroženi boj namibijskega ljudstva še nadalje edina alternativa. Predsednik SWAPA Sam Nujoma je že izjavil, da nima niti najmanjšega namena sodelovati z marionetami iz Pretorie. Novo vlado bo v najboljšem primeru podprlo le 15 odstotkov prebivalstva. SWAPO utegne sodelovati le z levim krilom »narodne demokratske stranke«, katere voditelj je zavrnil sodelovanje v večstrankarski konferenci in priznal resolucijo 435 o Namibiji. Stvari v Namibiji se z novim dejanjem še bolj zapletajo. Borci SWAPA bodo odgovorili s pospešenimi vojaškimi akcijami. Rasistični režim to tudi pričakuje. Skoraj verjetno je, da bo pospešeno nadaljeval s trditvami, da v Namibiji kljub razglasitvi nove vlade divja državljanska vojna. To bi z drugimi besedami pomenilo, da se mora Namibija še bolj navezati na Južno Afriko oziroma da mora režim v Pretorii nadaljevati z nezakonito zasedbo Namibije. Očitno se s tem namibijski gorijski vozle še bolj zateguje.

M. Lamprecht

Prizori iz Namibije

Cena zmage in njene resnice

Prejšnji teden je bila nova obletnica nacističnega napada na SZ v prvem delu druge svetovne vojne, dogodka, ki je spremenil potek bojevanja in na koncu bistveno predrugačil politični zemljevid Evrope in vsega sveta. Vsak spomin na 22. junij 1941 pa nas opozori na neposredne dogodke pred njim, na tiste dni, ko je Jugoslavija rekla odločni »ne« nacizmu, se mu uprla in stopila na krvavo pot osvobodilnega boja in revolucije.

Znova je treba opozoriti mnoge prirejalce zgodovine, da je bila Jugoslavija v drugi svetovni vojni enakopravna vojskujoča se sila. Ta status si je izbojevala, zato priznanje našega deleža v vojni ni nikakršna »zavezniška sentimentalnost«, temveč konkretno zgodovinsko dejstvo. Zgodovino smo pisali z žrtvami in s krvjo, nihče nima pravice, da bi si jo prisvajal in jo pačil. Od začetka, od leta 1941. pa do osvoboditve, se je Jugoslavija ogroženo bojevala. To je bila fronta, ki je stalno vezala nase od 30 do 35 sovražnikovih divizij, v posameznih primerih, kot na primer jeseni 1943. in na začetku leta 1944., pa tudi do 45. divizij. Če bi se ta fašistična moč znašla na kakšni drugi fronti, bi bila pot do zloma fašizma in končne svobode prav gotovo daljša in težja.

Druga svetovna vojna nam bo ostala dolgo v spominu zaradi strahovitega trpljenja ljudi ter strašnega materialnega razaranja. V vseh zasedenih krajih so fašistične enote sejele smrt in razaranja. Toda, na jugoslovanskih bojiščih je ostalo 447 000 sovražnikovih vojakov. Uničenih je bilo 1099 železniških kompozicij, v zrak je zletelo 3225 mostov, uničenih je bilo 20.000 motornih vozil, 928 oklepnih vozil in 309 letal!

Na bojiščih v SZ je padlo poldrugi milijon sovražnikovih vojakov, na Poljskem 150000 v Albaniji 26594, na Češkoslovaškem 25000 in v Grčiji 19355. Sodeč tudi po teh podatkih so jugoslovanski partizani takoj za borci Rdeče armade prizadejali okupatorju najhujše izgube.

Jugoslavija je v vojni izgubila 1.706.000 ljudi. Od teh je v narodnoosvobodilnem boju padlo 309948 borcev in starešin, 399880 pa jih je bilo ranjenih. Če posebej računamo padle borce NOV in POJ, je to 25 odstotkov vseh vojaških izgub 18 zavezniških držav brez sovjetskih in poljskih izgub.

Med vojno in neposredno po njenem koncu so bile ocene naše vloge v drugi svetovni vojni res izjemne. Po resoluciji informbiroja so se začele stvari spreminjati,

našo vlogo so začeli izenačevati z zaslugami Bolgarije, ki je bila zaveznik hitlerjevske Nemčije. Pred enim letom so celo pisali, da je bil menda delež Bolgarije v boju proti fašizmu večji kakor Velike Britanije in ZDA skupaj.

Tudi letos se dogaja, da zmanjšujejo in podcenjujejo delež drugih držav članic protihitlerjevske koalicije. Varšavski tednik Politika je maja letos pisal, da je imela Jugoslavija proti koncu vojne samo okoli 420000 borcev, pozabil je omeniti jugoslovansko armado, obdobje april-maj 1945 je opisal kot odločilno fazo vojne, čeprav je dobro znano, kje in kdaj je bila vojna praktično odločena. Verjetno je avtorju to obdobje najbolj ustrezalo zato, da je lahko pohvalil »sile poljske armade, ki da so pomenile četrtno sil protihitlerjevske koalicije« (tedaj so menda imele 590920 vojakov, od tega 194500 na zahodu in 394420 na vzhodu).

Hkrati s proslavo zmage v drugi svetovni vojni je neka kovnica medalj v Münchnu ponudila kupcem in zbiralcem »numizmatično-literarno delo stoletja« in nasekala dvanajstkrat po tisoč zlatnikov in dvanajstkrat po pet tisoč srebrnikov »zgodovinske zbirke medalj«, posvečenih 40-letnici konca druge svetovne vojne...

Dejstva, ki se nanašajo na Jugoslavijo, govorijo čisto drugače: Že konec leta 1944 so imele NOV Jugoslavije več kakor pol milijona borcev, ob koncu vojne – v obdobju, ki ga omenja varšavski časopis – pa je jugoslovanska armada štela 800000 vojakov. Kot takšna je bila tretja vojaška sila v Evropi, takoj za SZ in Veliko Britanijo.

Poskušali so tudi primerjati jugoslovansko in romunsko vojsko, pa čeprav je dobro znano, da je bila Romunija vse do prihoda Rdeče armade Hitlerjev zaveznik in da mu je napovedala vojno šele konec avgusta 1944.

Duhovi se vojskujejo še kar naprej. Ameriški predsednik Ronald Reagan je prepozno spoznal, kakšno so mu zagodli Nemci z Bittburgom. Njegov spremljevalec Billy Graham je pripovedoval, da je imel predsednik solze v očeh, ko so mu pojasnili, kdo so bili esesovci, katerih grobove je obiskal. »Bolje je prej vedeti kakor pa kasneje jokati«, je bil nauk iz tega ameriškega spodrsllaja v ZR Nemčiji.

Ko se je Hitler pripravljval, da bo zavladal, je ustanovil »zaščitne odrede« (Schutzstaffel ss) nacistične stranke, ki so utrli pot

nacistični strahovladi. Ko je Hitler prevzel oblast, jedro ss pa imenoval Leibstandarte, to je svojo osebno gardo, so se od esesovske policije ločile oborožene enote, imenovane kasneje Waffen ss, ki so postale neke vrste esesovska vojska, armada zunaj Wehrmachta.

Ob njenem neslavnem koncu je v esesovski vojski služilo okoli 950000 ljudi v 38 divizijah, med njimi v 1. oklepni ss diviziji Leinstabarte Adolf Hitler. Na začetku je imela ta vojska okoli 18000 mož v štirih »standarte« v petih krajih: Dunaju, Berlinu, Celovcu, Hamburgu in Münchnu. Podrejene so bile Hitlerju osebno. Ko se je leta 1939 z napadom na Poljsko začela druga svetovna vojna, so ustanovili prve (oklepne) ss divizije: Das Reich, Totenkopf in druge in jih poslali na fronto, med drugim po letu 1941 tudi na Balkan. Streljale pa niso samo na fronti, in tudi ne samo na oborožene nasprotnike.

Zaradi vojnih zločinov je mednarodno sodišče v Nürnbergu razglasilo Waffen ss za zločinsko organizacijo. Ni bilo razlike med esesovsko vojsko in policijo, to je »pravim ss«, ki je na veliko gospodaril in divjal po okupirani Evropi, koncentracijskih taboriščih, pa tudi po sami Nemčiji kot nekakšna država v državi ali država nad državo.

Ni torej presenetljivo, če so posamezniki sklenili del nemške vojaške zgodovine iz druge svetovne vojne ohraniti celo na – zlatnikih in srebrnikih. »Posvečeni« so »posebej in izključno« nemškemu vojaku. Na hrbtni strani vsakega izmed 12 različnih kovancev se šopiri »nemški orel« s stiliziranim železnim križem v krempljih (izvirni nacistični kljukasti križ je še vedno prepovedan), obdaja pa ga napis: »Nemški Wehrmacht v boju 1939–1945«. Na licu medalj pa so prikazani vojski ali orožje z oznakami posameznih vojnih let, med katerimi so – od začetka vojne pa do konca v »bitki za rajh« – tudi takšni biseri:

»Začetek vojne – bitka za Poljsko«, »Junaki Narvika – bitka za Norveško«, »Zmaga na zahodu – bitka za Francijo«, »Dvoboj orlov – bitka za Anglijo«, »Zmaga pogumnih – bitka za Kreta«, »Puščavske lisice – bitka za Afriko« in »Vojaki vzhodne fronte – bitka za Rusijo«.

»Spet so tukaj – Nemci, kakršne poznamo«, so zapisali nekateri razsodni glasovi. »Nepopravljivi, jezni na tiste, ki jih imajo za sposobne storiti zločine, ki jih imajo na vesti«. S pomočjo nekaj srebrnikov, pa ne samo tako, je mogoče videti, kako težko je obračunati s preteklostjo, še posebno če ni prave volje za takšen obračun.

Florjan Lajmš

Doživetja na Jadranu med vojno

Pri centru za zvezo vrhovnega štaba na Visu so mi avgusta 1944. naložili, naj odpeljem v glavni štab Slovenije tovor 30 ameriških najsodobnejših sprejemno-oddajnih radijskih postaj. Postaje naj bi uporabljali za potrebe glavnega štaba Slovenije (ki je tedaj domoval pri Metliki) kot tudi obeh korpusov v Sloveniji in divizij. To radijsko opremo je vrhovni štab sprejel iz glavnega skladišča zavezniških sil v Italiji, potem ko je tovariš Velebit vnovič odločno posredoval pri anglo-ameriškem poveljstvu za Srednji in Bližnji vzhod in ga opozoril, da premalo skrbno in nepravčasno pošilja jugoslovanskim partizanom vojaško blago, o katerem je bilo načeloma dogovorjeno med Titom in Churchillom v Neaplju.

Pred odhodom sem na Visu obiskal šefa za zvezo štaba vojne mornarice majorja Palaveršiča. Z njim je bilo tudi dogovorjeno, da mi bo pomagal dobiti ustrezno plovno sredstvo do Barija, od tam pa naj bi me z letalom odpeljali v Slovenijo z dragocenim tovorom. Med Visom in Slovenijo namreč ni bilo neposredno letalske zveze, saj je bilo letališče na Visu vseskozi obremenjeno z operativnimi akcijami. Moj odhod z letalom z Visa bi zagledal pomenil motnjo, zato pa so se tudi dogovorili, da se odpeljem do Barija, od tam pa z ogromnega letališča Palese v glavni štab Slovenije. Z letališča Palese je vsak dan vzletelo na akcije na severu Italije, v Avstriji in južni Nemčiji tudi do 800 tako imenovanih letelih trdnjav.

Palaveršič mi je zaželel srečno pot in me oskrbel s posebno prepustnico, da bi se lahko vkrcal v pristanišču komiža na Visu. Posvaril me je tudi, da potovanje verjetno ne bo udobno, saj so imeli tisti dan na Visu na voljo eno samo plovno sredstvo, trabakulo z enim jamborom. Morava? Navadno je med Visom in Barijem vozil parnik Bakar, toda prav tiste dni so ga popravljali. Na nalogu, ko so mi ga dali v vrhovnem štabu, pa je področje pisalo, naj mi dajo na voljo »najbrže sretstvo«. V pristanišču na Komiži, kjer je tedaj mrgolelo tudi angleških komandosov, ki so iz manjših, hitrih in oklepni čolnov, sporazumno z našimi poveljstvi, napadali nemške postojanke na bližnjih otokih, sem z nemajhnimi težavami našel svojo trabakulo. Na palubi je ponosno stala celo strojnica. Na trabakuli so bili barba Mate, ki je takoj po kapitulaciji Italije zbežal s Korčule na Vis, ter posadka 4 mož. Skupaj z mano nas je bilo šest. Prijateljstvo je bilo sklenjeno takoj. Povedal sem jim, da sem iz tržaške okolice. Takoj se je oglašil Lujo, češ da se dobro spominja kraških goličav iz prve svetovne vojne, ko so ga kot pripadnika bosenskih enot poslali v boj proti Italijanom. Z enim očesom sem opazil, da se je posadka pred mojim prihodom in preden so s tovornjakom pripeljali dragoceni radijski tovor, oskrbela s pijačo.

Pred zatonom je bil tovor v podpalubju naređ. Tik pred odhodom pa se je pojavil mož iz meteorološke službe in barbi Mateju sporočil »da če na moru biti plesa«. Res je bila gladina ne samo v pristanišču, ampak tudi na odprtem presenetljivo mirna in gladka. Ker pa za partizane ni ovir, kot so nam poudarjali na sestankih, smo se podali smelo na pot. Zaupal sem v posadko, saj so jo sestavljali, vsaj po videzu sodeč, pravi morski volkovi. Nekaj časa smo potrebovali, da smo se ognili oviram v komiškem prista-

nišču, nato pa smo zaorali v temno modrino. Noč je že začela pokrivati obzorje. Motor je delal zanesljivo, kljub napovedi meteorologa smo bili prepričani, da bomo do Barija le pripluli brez posebnih zapetljajev.

Miro Kocjan, fotografiran med vojno v mornarici

Pluli smo kaki dve uri. Spal ni nihče, ker nas je bilo premalo. Posadka je načela pijačo, uživali so jo po požirkih. Morje je bilo še zmeraj presenetljivo mirno. Molke je obdajal naš, ladjo in vse okolje. Mate je začel tiho prepevati. Nekateri drugi člani posadke so pritegnili, vse je nekako kazalo, da si skušamo z milim dalmatinskim motivom pregnati strah, ki nas je začel polagoma prevzemati.

Nenadoma pa je lupina poskočila, na kljuno kakor da je nekaj počilo, zdelo se nam je tudi, da se v podpalubju nekaj para. Pogledali smo čez krov: namesto mirne gladine so se zdaj začeli vse hitreje dvigovati dolgi in globoki valovi. Jugo se nas je v hipu polastil. Vsak val, ki je udaril v bok, je ustvarjal pene in čuden zvok. Barba Mate ni več brezbržno držal krmila: bil je ob njem napet, glavo je stegnil daleč naprej, kakor da bi hotel pravočasno zaznati, kaj pri naša naslednji val.

V podpalubju se je začelo nekaj premikati. Takoj nam je bilo jasno, da je to dragocena radijska oprema za Slovenijo, ki je bila sicer dobro zložena ob ladijskih stenah, toda ni bila dovolj utrjena za slabe plovne razmere. Z Lovrom sva se s težavo spustila v podpalubje in začela opremo nameščati bolj, proti sredini, da bi bila čim manj izpostavljena sunkom. Operacija kajpak ni trajala samo nekaj minut. V trenutku, ko sva se spuščala (v skladišče), naju je pospremil še val, ki je preplaval trabakulo in se iztekel v spodnji prostor. Zbala sva se, da je zajel tudi opremo. K sreči pa je ta ostala suha.

Z Lovrom sva ostala v podpalubju, saj nama je barba že prej zavpil, naj se ne vračava na krov, da naju ne odnesejo valovi. Nekajkrat naju je dobesedno zalučalo s stene v steno, da sva se morala trdno prijeti za tramovje. Predstavljala sva si, kaj se dogaja zunaj, da je to peklo, da je narava znorela.

Vendar je bilo čakanje, ne da bi neposredno videl nevarnosti, če hujske. Čez ramo sem imel obešeno brzostrelko in sem jo stiskal k sebi, da me je bolelo. Lovro je nenadoma zajokal. Tolažiti nisem mogel, pomagati še manj. Konec koncev je bilo najbolje, da sem ga pustil, naj se izjoče. Res je bil kmalu bolj miren. Narava pa še vedno ni odnehala. Ropotalo je, pokalo in šumelo. Udarce vode v bok je spremljalo grozljivo tuljenje vetra. Spomnil sem se, kako so pomorščaki govorili, da so razmere okrog Palagruže ponavadi slabe, da je plovba nevarna in da se na tem območju izkaže spretnost ladijskih kapitanov.

Nenadoma se je pokrov v skladišče odprl in na dno so drug za drugim poskakali še trije člani posadke. Za vsakim se je vtila ogromna količina vode. Med njimi je bil Stevo z Brača, ki se je še malo prej bahal, kako se da biti kos tudi najhujšim razmeram na morju. Zdaj je bil bled, izpit. Rekli so, da jih je barba Mate preprosto nagнал v skladišče, češ da je zunaj preveč nevarno in bo v kabini ostal sam. V vsakem primeru nam je bilo zdaj nekoliko lažje, število pač daje moč. Nihče ni govoril, vsi smo samo strmeli v nasprotno steno.

Prav tedaj, ko se nam je zazdelo, da je vihar rahlo popustil, je na krovu nad nami rezko in gromko počilo; nekaj težkega se je očitno zvrnilo na pod. Vse skupaj je grozeče odmevalo v razdivjano naravo. Tako smo ugotovili, da je to jambor. Zle slutnje so se nam plazile v misli. Jadro kajpak že dolgo ni bilo pripeto, toda jambor je na trabakuli kot kompas na ladji. To je znak življenja. Obnemeli smo. Če smo prej gledali v nasprotno steno, smo zdaj strmeli v prazno. Lupino je pograbil vihar in se poigral z njo.

Na lepem pa smo spoznali, da je na vrhu le še nekaj živega; najprej komaj zaznaven, potem pa vse glasnejši in enakomeren ropot ladijskega motorja. Ali je mogoče? Hkrati ko smo najprej dvomljivo, nato pa jasno sli-

šali motor, se je umirjal tudi vihar.

Skobacali smo se na krov, toda noč je bila še vedno črna; nobene luči nismo imeli. Opazili smo barbo v kabini. Rekel je, da je vrag odšel, da je na lupini očitno nekaj škode, da pa bomo stanje ugotavljali ob zori. Vprašal je tudi, če je z mojo opremo vse v redu. Lujo se mu je ponudil, da ga zamenja pri krmilu, toda kapitan ni dovolil. Pot je še dolga, je odgovoril, smer po zvezdah pa da pozna najbrž bolje kot drugi. Nekako pomirjeni smo se vrnili v podpalubje in takoj zaspali. Z barbo je ostal Lovro Mirčič. Vihar nas je tako zdelal, da so nam dobesedno ušle vse skrbi o nadaljnjem potovanju. Predem me je zgrabil spanec, sem v temi ugotovil, da se morska voda k sreči ni dotaknila opreme.

Ko sem nekaj ur pozneje odstranil pokrov, je sonce že sijalo na vso moč in na nebu ni bilo znamenja, da smo preživeli ponorelo naravo. Mornarji partizani, ki so sestavljali posadko, so se že pridno ubadali vsak s svojim delom. Stevo je bil spet glasen in je ugotavljal škodo.

Motor je enakomerno pel. Ker je kapitan že ponoči, ko je vihar pojenjal, ocenil večino škode, se je tudi odločil za vrnitev v Komižo. Motor je bil sicer v pogonu, toda zanesljiv ni bil več, jambor pa je bil zanič. Proti komižanskemu zalivu smo zavili še le zvečer. Pri Stupišču se nam je približala partizanska oborožena ladja in z nje so vprašali, če kaj potrebujemo. Seveda smo pomoč ponosno odklonili, navsezadnje smo bili že blizu doma. Ob pomolu so naši trabakuli medtem že naredili prostor, 50 metrov pred pomolom je motor odpovedal.

Več plovil nas je potegnilo do obale. Dragoceni tovor smo izkrcali, oddal sem ga straži in odšel k vrhovnemu štabu po nova navodila. Toda polkovnik Lucić me je opozoril, da moram čimprej na kakršen koli način priti s tovorom v Bari. Pozanimal sem se pri Luški kapitaniji na Visu, ki je bila presenetljivo dobro obveščena o prometu v obeh viških lukah. Tam so brž privolili, da mi dajo prostor na neki drugi trabakuli, ki je imela že nalog, da odpluje opolnoči v Bari. Pripeljati sem si dal tovor, ki so ga takoj vkrcali. Tokrat smo ga zložili bolj primerno slabim razmeram. Našel sem si prostor v podpalubju. Ob bateriji sem nekaj časa bral, nato pa zaspal. Kapitana sem komaj poz-

dravil in se mu zahvalil za gostoljubnost.

Prebudil sem se naslednji dan v poznih dopoldanskih urah, ko smo pluli že daleč od zloglasne Palagruže. In tudi tokrat – nočni nenavadni dogodivščini naproti. Poveljnik te večje trabakule Pelješac je bil tokrat Lazar Kručić, doma, če se prav spominjam, iz Supetra na Braču. Tudi ta posadka je kot pri prejšnjem potovanju štela 6 fantov.

Pluli smo počasi, kot se spodobi za trabakulo, toda zanesljivo. Burja je naglo gnala valove, zato je posadka kakih 30 milj pred italijansko obalo tudi razpela jadra. Partizanska zastavica je plapolala v vetru, mornar je čistil strojnico. Del posadke se je okrog 16. ure spravil na »tresette«, kot je navada tudi pri nas na Primorskem. Skladno s to navado so bili tudi zelo glasni.

Slika na trabakuli je bila torej takšna: Lazar je bil za krmilom v kabini, skupina je nadaljevala »tresette«, en mornar je bil tako rekoč na straži, šesti je pospravljaval v podpalubju, jaz pa sem premišljeval na krmi. Fant, ki je bil na straži na prednjem delu ladje, je nenadoma zatulil in z roko kazal na našo levo stran. Prizor nas je stresel. Nekaj je namreč pognalo iz globin kakih 200 metrov od naše barke ogromne količine vode, ki so začele valoviti tudi proti trabakuli. Nismo bili niti prestrašeni, pač pa nas je prevzel občutek nemoči ob skrivnostnem dogajanju pod vodo in na gladini.

Toda morje se je medtem umirilo in tam, kjer naj bi se pojavil kit ali kaka druga morska pošast, smo na lepem opazili, kako se dviga iz vode temna cev. Napetost nam je hipoma zbistrila možgane; razumeli smo, da je kakih sto metrov od nas podmornica, ki prihaja na površino.

Podmorniški most je bil medtem že na gladini, prav tako tudi del trupa. Bila je črna gmota, ki je zbujala strah in nas je bilo pošteno strah. Pluli smo naprej. Barba je držal krmilo; težko je bilo reči, ali trabakula plove naravnost. Na podmorniškem mostu se je pojavilo nekaj ljudi, ki so nas rado vedno in pozorno opazovali. Naša istovetnost je bila nesporna. Na krmi je vihrala jugoslovanska partizanska zastavica, na steni je bilo lepo izpisano jugoslovansko ime, navsezadnje pa je bila na krovu na ogled še strojnica, ki jo je mornar komaj nehal čistiti. Položaj resnično ni bil rožnat. Na podmorni-

škem mostu ali trupu ni bilo nobenih znamenj, pa tudi če bi bila, ne bi razumeli za čigavo plovilo gre. Barba Lazar se je tedaj spomnil, da je treba s strojnico nekaj le storiti in je ukazal, naj jo obrnejo proti pošasti in pripravijo za strel. Trenutki čakanja na razlet so bili neskončni. Nenadoma pa smo iz podmornice slišali glas, ki je prišel prek megafona. Na začetku nismo dobro razumeli, saj je burja odnašala sporočilo. Kmalu smo le dojeli, da sprašujejo, kdo smo. In spraševali so v angleščini!

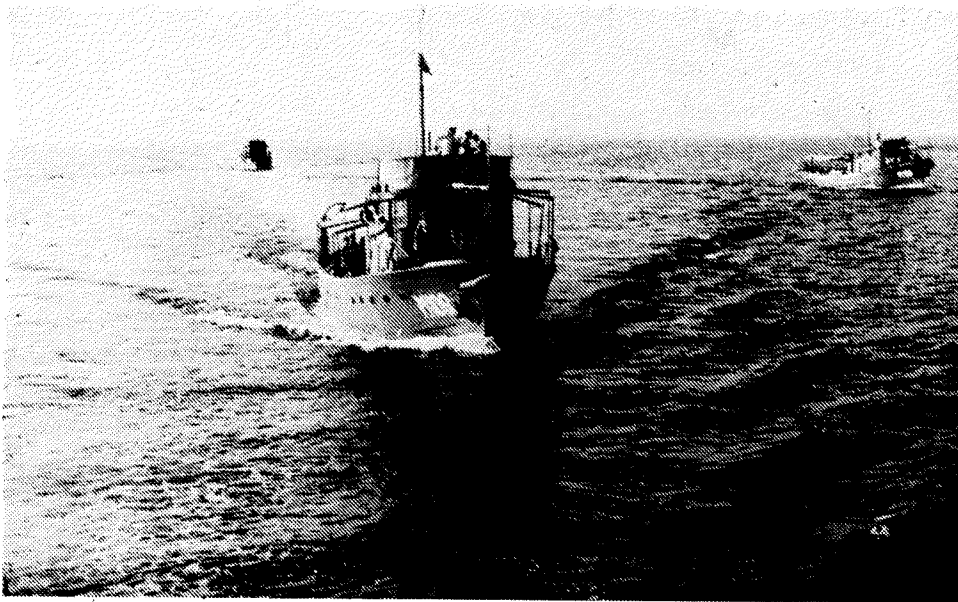
Kako nam je odleglo, je težko opisati. Z rokami ob ustih smo tulili, da je to čoln jugoslovanske partizanske mornarice, zavezniško plovilo. Zanimivo je, da so nas kar hitro razumeli, saj so nam iz podmorniškega mostu začeli mahati, prek zvočnika pa smo ujeli, da nam želijo srečno pot. Čez nekaj trenutkov se je okrog pošasti vse spenilo, voda, kakor da so jo požirali ogromni mlini, trabakulo je spreletel drget in podmornice ni bilo več.

Na lupini nekaj časa nismo bili sposobni pogovora, nato pa smo dobesedno eksplodirali v smeh in se vrgli drug drugemu v objem. Barba Lazar je trabakulo naravnal v natančno pravo smer. Sapica je še vlekla, enakomerno smo poskakovali po valovih. Italijanska obala nam je bila že blizu. V Bariju smo vrgli sidro okrog polnoči. Ob velikih zavezniških vojaških plovilih smo bili kot bolha v slonovem telesu.

Naslednji dan sem se oglašil na štabu naše misije v ulici Piccini ter polkovniku Pehačku in majorju Marinčku sporočil, da imam radijsko opremo za Slovenijo. Novico in mene sta sprejela z veseljem in pohvalo. Povedala sta mi, da so prejeli iz vrhovnega štaba pred kratkim brzojavki, drugo za drugo. V prvi je pisalo, da bom ostal v Bariju ter sodeloval pri stikih z zavezniškimi oblastmi, diskretno pa tudi z naprednimi političnimi organizacijami na jugu Italije. Druga pa je vsebovala povelje, naj se brž vrnem na Vis, od koder me bodo skladno z željo, ki sem jo nenehno poudarjal, poslali v notranjost dežele, na posebno misijo. Bistvo moje želje je bilo, da bi me poslali v Slovenijo, toda pot do tja je bila še dolga.

Že naslednji dan so me na letališču Palese pri Bariju posadili v letalo, ki so ga pilotirali ruski piloti, na njem pa je bilo več angleških in ameriških oficirjev, namenjenih na Vis. Na letališču na Visu je na isto letalo, ki naj bi jih pripeljalo v izvrstno opremljene zavezniške bolnišnice na italijanskem jugu, čakalo kakih 30 naših ranjencev. Poleg njih je čakal tudi član vodstva italijanske KP Li Caugi, ki je prihajal iz Sovjetske zveze in je bil namenjen v Italijo prek našega osvobojenega ozemlja. Bil je ganjen, ko sem ga ogovoril v italijanščini. Srečal sem ga mnogo let pozneje, leta 1957 v Benetkah, kjer je bil kongres italijanske socialistične stranke, on pa je bil v delegaciji KP skupaj s Pajetto in Pellegrijem. Jaz sem bil na tem kongresu dopisnik Tanjuga in tedanjega Slovenskega poročevalca. Toda to je že druga zgodba.

Miro Kocjan

Z letne konference ZZB NOV Slovenije

V luči gospodarskih alternativ

Slovenski borci so še vedno življenjsko zavzeti za vse dogajanje v družbi in želijo po svojih močeh ostajati aktivni udeleženci procesov, s katerimi skuša naša današnja družba najti ustrezne poti našemu nadaljnjemu napredku. Res pa je tudi, da so borci tokrat mislili že na volitve v prihodnjem letu. Pri tem so menili da je čas, »da prav v tem letu pospešimo predajo naših bojnih zastav v varovanje mladim«, kar pomeni, da v pripravah na volitve prav iz vrst mladih izberemo čimveč kandidatur. Pri tem pa seveda ne mislijo na preprost frontalni umik, saj je še cela vrsta problemov, kot je dejal v uvodnem govoru predsednik slovenske borčevske organizacije Božidar Gorjan, ki jih bodo pomagali reševati. Še zlasti zato, ker so borci prepričani da je bilo naše samoupravljanje v bistvu spočeto sredi narodnoosvobodilnega boja, z njim vsa ta desetletja živijo, hkrati pa so tudi kritični do številnih slabosti in zastavljajo svoje moči, da jih odpravimo.

Ko so v razpravi pa tudi v uvodnem referatu razčlenjevali naš sedanji družbeni položaj, pa so pripomnili, da vendar mnogi borci izražajo resno zaskrbljenost nad učinkovitostjo sistema. V širšem jugoslovanskem kontekstu pa nekateri tovariši, je opozoril Bogo Gorjan, začnajo dvomiti o primernosti dosežanega načina uveljavljanja našega družbenega sistema v večnacionalni državi, na različnih stopnjah razvitenosti. To pa poraja formule večje centralizacije oblasti v federaciji, kjer naj bi sprejemali nekakšne enotne odločitve v imenu delavskega razreda Jugoslavije.

Poleg gostov, predstavnikov organov in organizacij republike ter zveznih borčevskih delegatov, je sodeloval na tej seji tudi predsednik predsedstva RK SZDL Slovenije Franc Šetinc. Tudi njegove besede so po uvodnih pozdravih in dobrih željah za uspešno nadaljnje delo zadevale jedro naših sedanjih problemov gospodarstva in ekonomske politike Jugoslavije s posebnim po-

udarkom na deviznih problemih. Ni bistveno, da se nenehno pogovarjamo o naši proizvodnji v stotinah in tisočih tonah, je dejal Šetinc, ampak je mnogo bolj pomembno, da nenehno dvigujemo kakovost... In večjega izvoza ne bo brez večje stimulacije izvoznikov... je poudaril ter dodal, da mora biti naša temeljna usmeritev, da se ravnamo po tistih, ki so najboljši, ki so boljši gospodarji od drugih, ki to dokazujejo s svojim delom in neizogibno tudi z dosežki svojega dela v vseh delih Jugoslavije enako. Pri tem pa je enako pomembno nenehno spopadanje z malodušjem (ki so mu partizani nekoč pravili paničarstvo), kajti v malodušju se utopi vse in se izniči vsi napori. Ne moremo si privoščiti, da nam ta gospodarska stabilizacija ne bi uspela, kakor ni v popolnosti uspela tista pred dvajsetimi leti.

V nadaljnji razpravi so se borci kritično in samokritično obračali na svoje opravljeno delo, poleg tega pa so ta najširši zbor svoje organizacije seznanjali s problemi, s katerimi se srečujejo v svojih ožjih okoljih občin in regij.

Nerešena vprašanja varstva spomenikov NOB in revolucije

Varovanje naravne in kulturne dediščine je široko področje dejavnosti, kamor sodi tudi varovanje spomenikov NOB in revolucije. V kolikšni meri, na kakšen način in s kakšnimi merili pa so vprašanja, ki še niso povsem jasno opredeljena. O tem je spregovoril delegat Ivan Somrak iz Novega mesta, ko je s konkretnimi primeri podkrepil svoje izvajanje meneč, da je odnos odgovornih služb v njihovi občini nerazumevajoč do teh pomnikov, pri čemer spomeniški varstveniki tem spomenikom (zlasti tistim, ki so nastali takoj po vojni in prva leta po njej) očitajo, da so neestetški, moteči za videz okolja in včasih postavljeni na nepravem kraju. Borci pa nasprotno menijo, da so tudi tisti in takšni spomeniki pomniki

svojega časa, hkrati pa sodijo v krog narodove kulturne dediščine, tisti del, ki opredeljuje in priča o njegovem boju za lastno indentiteto in obstoj.

Pogoj za zdravljenje gospodarstva: smelo vključevanje v mednarodno delitev dela

Da smo zares v položaju, ko bi se moral sleherni državljan zanimati, kaj in kako nam je delati, da bi zlezli v gospodarstvu na zeleno vejo, je opozorila razprava Cveta Kobala, ki je poleg pregleda dela gospodarske komisije pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije govoril o temeljnih gospodarskih problemih, o napakah in usmeritvah, za katere borci že dlje časa opozarjajo, da nimajo dobrih možnosti. Tako omenjena komisija kot širši sestanki borcev so navrgli obravnavo nekaterih zakonskih predlogov, kreditnomonetarne politike, bančništva in ekonomskih odnosov s tujino. Mnogi borci imajo na področju gospodarjenja dolgoletne izkušnje in znajo širše zajemati elemente za določanje smeri razvoja naše ekonomske politike, zato jim, ni vseeno, če so naše družbene odločitve kratkovidne, začasne in površne ali pa celo takšne, da že v samem začetku obetajo novo škodo in nove težave.

Borci so v svojih razpravah o gospodarstvu ugotavljali, je poudaril Cveto Kobal, da v nekaterih zveznih gospodarskih zakonih kar mrgoli napak, da kažejo jasna prizadevanja h krepitvi birokratizacije, pri čemer bi se gospodarstvo Jugoslavije še naprej nezadržno dezintegriralo, odločanje združene dela pa temu primerno še naprej zmanjševalo.

Ena od dilem na tem področju je delovanje samoupravnih interesnih skupnosti, za katere borci menijo, da jih nikakor ne kaže razpuščati, ampak preveriti in okupiti njihovo delo. Drugega izhoda in drugačnih možnosti za jugoslovansko gospodarstvo ni, kot je izvoz na konvertibilni svetovni trg, za to pa moramo izpol-

njevati vrsto (znanih) pogojev. Če izvoza ne bo, to ne bo le gospodarski polom države, ampak bo to tudi nerazdružljivo vplivalo na naše samoupravljanje, pa tudi na našo neuvrščeno zunanjo politiko.

Posebno vprašanje, na katerega je opozoril Cveto Kobal, je življenjsko pomembno za industrijo – uvoz opreme. Vse večje in vse bolj koncentrirano administrativno določanje pogojev in možnosti za uvažanje opreme bi vodilo naravnost k zapiranju odločanja o teh vprašanjih, pri čemer bi spet imeli največjo škodo prav tisti, ki dobro delajo, ki skrbijo za razvoj in imajo največ objektivnih možnosti, da bi vlekli naš gospodarski voz uspešno (uspešneje) naprej.

Odgovornosti za pretekle odločitve v zadolževanju in bremen vračanja dolgov tudi ne gre kar splošno solidarizir-

postavitev termoelektrarne v območju Milj tamkajšnjim faktorjem v več pogledih dobrodošla (bodisi zaradi priročnosti za zaposlovanje več domačinov bodisi zaradi velikih odškodnin, ki jih občini in pokrajini daje italijansko elektrogospodarstvo).

Stoterne vezi z zamejstvom

Borci, ki živijo v obmejnih občinah z Italijo in Avstrijo, imajo poleg rednih nalog borčevskih organizacij še eno specifično – da skrbijo za ohranjanje in nenehno utrjevanje vezi z borčevskimi organizacijami v sosednjih italijanskih in avstrijskih krajih. Da je to delo ne le uspešno, ampak vzorno in sega daleč širše, kot so le goli skupni obiski proslav in spominskih slovenosti je povedal Jože Pahor iz občinskega odbora ZZB NOV Nove Go-

se nekatera razmerja rušijo in da bi bilo treba pogledati, kako je z merili za določanje osnov. Številni borci se spričo starosti odločajo za življenje v domovih upokojencev, pri čemer pa se že dogaja, da s svojimi pokojninami ne morejo poravnati računa za demsko oskrbo in življenje. Priznavalnine, je ponovil že prej na sestankih podčrtovano misel, dobivajo bolj socialno naravo, kot so jo imele prej, saj navsezadnje v osnovi pomenijo družbeno priznanje borcem, za njihov prispevek h graditvi in razvoju naše družbe.

O teh vprašanjih je govoril tudi Stane Kotnik, predsednik komiteja za borce in vojaške invalide pri IS skupščine SRS, ki je menil, da je v splošnem za borce vendarle zagotovljena socialna in zdravstvena varnost, da je treba pri sistemskem reševanju vztrajati še naprej, da pa obstajajo vsi potrebni instrumenti s katerimi lahko v občinah in republikah rešujejo tudi posamezne izstopajoče pereče primere.

Sicer pa so še nekateri razpravljalci, Lado Pohar, Dušan Goršič, Ivan Dolničar in drugi, govorili o izjemno požrtvovalnem delu ter živahni dejavnosti na področju razvijanja izročil NOB in revolucije, ki poteka tako v občinskih in krajevnih odborih ZZB kot v odborih enot in služb NOV in POS in v svetih za tradicije pri ZZB NOV Slovenije ter RK SZDL Slovenije.

Največ pripomb je bilo na račun nezadovoljivega razumevanja nekaterih samoupravnih (zlasti raziskovalne in kulturne) skupnosti za raziskovalno in zgodovinsko delo borcev, za pisanje monografij in drugih publikacij. To pa se pozna predvsem pri dotekanju sredstev v te namene. Ugotavljali so, da vprašanja še vedno niso sistemsko rešena.

Na področju SLO in DS naj iz izvajanja Lada Kocjana poleg ugotovitve, da v razvijanju in neposrednem delu SLO in DS sodeluje kar 14.000 članov ZZB NOV, damo tehtno opazko, da je stanje v vrstah učečega kadra za predmet SLO in DS na vseh stopnjah izrazito nezadovoljivo, in da je treba nujno doseči odločno boljše kadrovske zasedbe, s tem pa tudi boljše poskrbeti za izobraževanje učiteljev in predavateljev predmeta SLO in DS.

Osebna izkaznica ZZB NOV Slovenije danes

Kakor so pač na osebnih izkaznicah podani osnovni podatki, naj jih tukaj nanizamo nekaj o ZZB NOV Slovenije: v štiridesetem letu po vojni jih je v vrstah organizacije še 102.000, med njimi jih je še šest odstotkov v rednem delovnem razmerju. Kar 74.810 jih je aktivnih v delegatskih in drugih dolžnostih družbenopolitičnega sistema, od tega neposredno v krajevnih skupnostih 25.884.

rati. Prav od tega, kako bomo rešili stare dolge, je odvisno, kako si bomo lahko sposojali v prihodnje.

Borci-ekologi zaskrbljeni za prihodnost slovenske obale

Nobenih velikih besed še ni bilo po časopisu in ničesar obešenega na velike zvonove, vendar kaže, da se mirno in nadvse resno razvijajo načrti in vse bolj bliža realnost gradnja velike termoelektrarne v miljski občini, obmejnem kraju naše latinske sosedse. Kaj vse bi v ekološkem pogledu pomenila neposredna bližina šeststosestdesetmegavatne elektrarne za slovenska obalna mesta, je v razpravi povedal Rastko Bradašja. Med drugim je opozoril na stalne vetrove, ki bi prinašali onesnažen zrak k nam. O tem vprašanju, je menil obalni delegat, bi morali z italijanskimi političnimi forumi spregovoriti naši sedaj, dokler še ni prepozno, kajti kaže, da je

rice. Samo ožjih borčevskih srečanj na ravni skupnih sestankov so imeli lani 28, vseh srečanj in drugih manifestacij, kjer je sodelovalo tudi mlajše prebivalstvo z obeh strani, pa je bilo prek sto. Ta srečanja niso le potrjevanje prijateljstva, ampak tudi priročnosti za izmenjavo mnenj o številnih dogajanjih na tej in oni strani, pa tudi skupnih prizadevanj za boj proti neofašizmu in spodkopavanju demokracije.

Socialno zdravstvena vprašanja so, reševati pa jih kaže le sistemsko

To pa pomeni, da so vsa področja socialne in zdravstvene varnosti borcev vključena v širši okvir reševanja teh vprašanj za delovne ljudi in občane v naši republiki in jih je v teh mejah potrebno tudi uveljavljati ter zahtevati. Predsednik komisije za socialna in zdravstvena vprašanja pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije Janko Heberle je menil, da

Aktiv ZB NOV v SOZD Slovenija avto je ugasnil

Ni pa ugasnilo njihovo delovanje

Borci v delovni organizaciji Slovenija avto so se pred dobrim tednom zbrali pred zadnjim dejanjem svojega aktiva, vendar samo aktiva, kajti oni kot borci še vedno ostajajo, pripravljeni pomagati, sodelovati, svetovati, biti v bojnih vrstah za boljši jutri. Velja pač pravilo, da aktiv, ki ima manj kot sedem članov, ne more več obstajati. To se je zgodilo v SOZD Slovenija avto. Ko so namreč pred osmimi leti osnovali aktiv borcev, je ta štel več kot sedemdeset članov. Leta pa so to število zmanjševala. Ostanje le še trije. Lahko pa se pohvalijo z vlogo, ki so jo v času obstoja aktiva odigrali v Slovenija avto. Nesebično so se zavzemali za pravičnost in poštenost medsebojnih odnosov. V številnih primerih so bili pobudniki za rešitev konkretnih zadev. Angažiranje borcev ni bilo zaman, je dejal direktor te delovne organizacije Borut Bavcon, ko je predstavil delo Slovenije avta v zadnjih letih in korake iz kri-

tičnega položaja k uspehom. Aktiv pa je ponujal roko tudi zunaj delovne organizacije v občinskem merilu; sekretar občinskega odbora ZZB NOV Šiška tovariš Šloser je prisrčno pozdravil to dolgoletno sodelovanje, skrb aktiva za razvijanje samoupravljanja, za dobro gospodarjenje in izrazil željo, da s koncem aktiva ni

tudi konec prizadevanja, če lahko rečemo – njegovih »bivših« članov, posebno ne v tem kritičnem trenutku Jugoslavije. Borci so radi obljubili pomoč, saj v njih še vedno živijo tisti cilji, kakor je dejal predsednik aktiva Ivan Cvek, ki so si jih kot mladinci naložili v narodnoosvobodilnem boju, današnje življenje pa nareku-

je, da se spet bojujejo zanje.

Človeka objema nekakšna nostalgija, ko reče: »Nikoli več!« Morda je to samo trenutek tistega končnega dejanja, razformiranja aktiva, zakaj, duh borcev bo v Slovenija avto živel še naprej. Mladi so s sprejetjem prapora obljubili, da bodo izpolnjevali tisto, kar so jim borci položili na srce in v roke: da bodo nosili idejo revolucije, da bodo varovali vse njene pridobitve, bratstvo in enotnost vseh naših narodov in narodnosti pa enotnost kolektiva in vse, kar so skupaj pridobili v devetintridesetih letih sodelovanja pod imenom Slovenija avto. Prapor bo ne samo spomin, ampak tudi spodbuda, da vztrajajo na poti, ki so si jo skupaj izbrali, in to je Titova pot.

Preden so se razšli, so člani aktiva prejeli plakete ZZB NOV, ki jim bodo spomin na uspeh aktiva in zahvala za prispevek, ki so ga dali kolektivu Slovenija avto pri njegovi rasti. Najbolj prisrčno pa je bilo srečanje partizanske zdravnice Pavle Lah in borca Draga Kebra, ki ga je leta 1945 zdravila v Trnovskem gozdu, potem pa se nista več srečala. Pavli so izročili priznanje za vso njeno nesebično pomoč ranjencem, ki so se med bojem zatekli v njeno barako. Navzoče je ganilo pismo Dra-

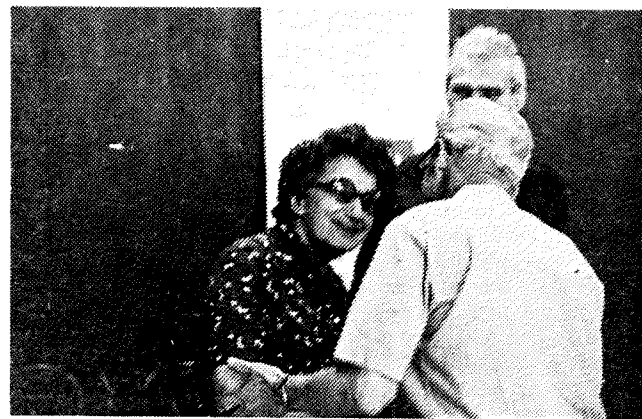
ga Kebra, polno hvaležnosti, v katerem pravi med drugim: »Kadarkoli je bilo treba, je doktorica Pavla operirala, pregledovala, previjala, podnevi in ponoči. Med boji so vsak dan prihajali ranjenci, vseh vrst. Ni bilo specialista. Vse je morala napraviti sama; in to s skromnimi sredstvi. Morala pa je bila pri vseh tako visoka, da je bilo lahko zdržati. Posegi brez anestetikov so bili boleči, toda kričanja je bilo zelo malo.

bolničarke ali tovariša so takoj popravile razpoloženje. O tem bi lahko pisali dneve in dneve in ko je minilo štirideset let, se človek rad spominja takšnih drobtin. Z eno besedo: samo iz globine srca je treba doktorici Pavli, bolničarjem in bolničarkam ter borcem, ki so skrbeli za varnost, reči: »Velika hvala!«

Sklep borcev, da bodo postavili pomnik bolnišnici Pavla v Trnovskem gozdu in pri

Zadnja seja aktiva borcev SOZD Slovenija avto

Srečanje partizanske zdravnice Pavle Lahove z njenim »ranjencem« Dragom Kobalom – po 40 letih

Solze so tekale v tišini. Vsak je bil srečen, ko je omedlel, potem pa se je prebudil in je bilo vse že mimo. Prijazne besede

tem tako denarno kakor udarniško pomagali, je že zelo blizu uresničitve.

Živa Drole

S šeste seje republiške konference ZRVS

Mladim je treba dati možnost, da se izkažejo z delom

V Ljubljani je bila v petek, 21. junija, šesta redna seja republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Največ pozornosti so delegati in drugi udeleženci namenili poročilu o delu ZRVS v minulem letu in poročilu o delu revije Naša obramba v letu 1984. Spregovorili so o pripravah na volitve in sprejeli program idejnopolitičnega, splošno vojaškega in obrambno-samozaščitnega izobraževanja in usposabljanja članov ZRVS v prihodnjem učnem letu in še o srečanju rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki bo letos v Bosni in Hercegovini. Sprejeli so tudi izhodišča za pripravo šestnajstega srečanja, ki bo drugo leto v Sloveniji.

Predsednik ZRVS Stane Kotnik je v uvodnem razmišljanju ob poročilu o delu organizacije v minulem letu najprej spregovoril o našem trenutnem položaju, ki ga skušajo izriniti različni nasprotniki našega ustavnega sistema socialističnega samoupravljanja. Med drugim je dejal: »...Tem problemom in pojavom dajemo poudarek zaradi tega, ker je skoraj 80 odstotkov naših članov vključenih v delo v proizvodnih in družbenih dejavnostih, kjer večji del opravljajo odgovorne dolžnosti. Kot delavci in upravljalci in kot rezervni starešine so na ta ali oni način poklicani in odgovorni za razreševanje težav, za uresničevanje nalog in ukrepov iz programa gospodarske stabilizacije...

V preteklem letu so bile sprejete usmeritve in sklepi, ki opredeljujejo vlogo in pomen ZRVS v naši družbi in še posebno na področju SLO in DS. Med te v prvi vrsti sodijo znana stališča predsedstva SFRJ, smernice za usposabljanje kakor tudi naloge, ki smo jih sprejeli ob obravnavi gradiva 13. in 16. seje CK ZKJ. Takrat smo se dogovorili, da bomo

v organizacijah ZRVS kritično ocenili stanje na vseh ravneh ter na tej osnovi in v skladu z danimi usmeritvami opredelili naše naloge za v prihodnje. Zdaj smo časovno približno na polovici uresničevanja nalog iz programa našega delovanja v tem letu. Do konca leta pa moramo opraviti še vrsto pomembnih in obsežnih na-

Šeste seje RK ZRVS se je udeležil tudi sekretar predsedstva CK ZKS Miha Ravnik, ki je orisal trenutne družbenopolitične in gospodarske razmere v naši republiki in potek priprav na 10. kongres ZK Slovenije in 13. kongres ZK Jugoslavije.

log. Med nje prav gotovo sodijo idejno-politično in splošno vojaško usposabljanje rezervnih starešin, položaj in delovanje krajevnih organizacij ter aktivov ZRVS, uresničevanje kadrovske politike v pripravah na volilne konference in naloge pri načrtovanju srednjeročnega razvoja SLO in DS ter na tej podlagi tudi razvoja in delovanja ZRVS.

V nadaljevanju je Stane Kotnik govoril o oblikah in metodah usposabljanja, za katere je dejal, da niso bile vedno zadovoljive, sodobne, učinkovite, in tudi ne dovolj zanimive. Opozoril je tudi

na slabšo udeležbo rezervnih vojaških starešin pri vseh vrstah usposabljanja, najboljši ni celo odziv na mobilizacijske vaje v oboroženih silah. Po njegovem mnenju je treba vse starešine, ki se brez upravičenih razlogov kljub dodatnim pozivom ne bi udeleževali pouka ali za katere je ugotovljeno, da se ne odzivajo na vojaške, mobilizacijske in podobne vaje, vztrajno in sistematično klicati na pogovore v predsedstva krajevnih in občinskih organizacij kakor tudi na odgovornost pred samoupravna sodišča, v hujših primerih pa tudi pred častna razsodišča za rezervne vojaške starešine. Kljub temu pa bo po njegovih besedah ZRVS še naprej gradila odgovornost svojih

članov predvsem na njihovi politični zavesti.

Osnovne dejavnosti zveze rezervnih vojaških starešin potekajo v krajevnih organizacijah. Te so po besedah Staneta Kotnika v večjih in močnejših KS dobro organizirane, imajo tudi ustrezne kadrovske in materialne možnosti za delo. Del krajevnih organizacij pa se bojuje z velikimi težavami, ki jih ne morejo razrešiti brez neposredne pomoči občinskih vodstev ZRVS.

Predsednik mestne konference ZRVS Ljubljana Alojz Hren se je v svoji razpravi dotaknil dveh vprašanj, in

sicer usposabljanja rezervnih vojaških starešin in stanja na področju usmerjanja mladih v vojaške in obrambne poklice. Poudaril je, da se tudi v vseh ljubljanskih občinah soočajo z zmanjševanjem odstotka udeležbe pri vseh oblikah usposabljanja. Vendar so že sprejeli ukrepe, s katerimi so zaustavili padanje udeležbe. To pa so dosegli z uvajanjem sodobnejših načinov pedagoškega dela, s popestritvijo predavanj in dela na seminarjih, z uvajanjem sodobnejših didaktičnih pripomočkov in nekaterih drugih ukrepov. Glede usmerjanja mladih v vojaške in obrambne poklice pa je dejal, da je tudi letos zanimanje slovenskih fantov za tovrstno šolanje enako lanskemu. Tudi na tem področju so začeli uvajati sodobnejše prijeme pri propagandi. Predvsem pa bi morali na občinskih ravneh pregledati, kako so delovni člani koordinacijskih odborov za usmerjanje mladih in vse tiste, ki ne delajo, zamenjati.

Podpredsednica predsedstva RK SZDL Slovenije Božena Ostrovršnik se je v imenu naše najširše družbenopolitične organizacije, katere del je tudi ZRVS, zahvalila rezervnim vojaškim starešinam za njihov prispevek pri krepitevi splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Največ pozornosti je namenila volitvam v prihodnjem letu in ob tem dejala, da se moramo lotiti evidentiranja z vsi resnostjo. Pri tem moramo paziti, da bi v vse organe izvolili več mladih in žensk.

Jože Šeme, delegat iz občine Ljubljana Bežigrad, je govoril o delovanju rezervnih vojaških starešin v krajevnih skupnostih, kjer so pogosto gonilna sila vsega dogajanja in dejansko ni akcije brez njihovega sodelovanja.

Delegat iz Celja Jože Pučko je poudaril, da se tudi pri njih srečujejo s problemom udeležbe pri vseh oblikah usposabljanja in izobraževanja. Za ilustracijo je navedel primer lanskega in letošnjega usposabljanja. Lani se ga je udeležilo 71 odstotkov rezervnih starešin. Letos so se še posebej potrudili in pripravili temo o padalskem desantu. Za pomoč so prosili poveljstvo celjske garnizije JLA. Temo so predstavili aktivni starešine, toda udeležba je bila izredno slaba, saj se je udeležilo usposabljanja samo 38 odstotkov članov. Po njegovem mnenju bi resno morali proučiti sedanji sistem usposabljanja. Spregovoril je tudi o sistemu napredovanja rezervnih vojaških starešin, ki morajo tudi deset ali več let čakati na višji čin, čeprav imajo izpolnjene vse pogoje.

Stanislav Stopar iz republiškega štaba teritorialne obrambe je opozoril na neprecenljiv delež ZRVS pri usposabljanju starešin, ki so razporejeni v enote in štabe TO.

Ob obravnavi osnov kadrovske politike za izvedbo volitev v delovna telesa in organe ZRVS Slovenije, ki bodo prihodnje leto, so delegati poudarili pomen temeljitih in pravočasnih družbe-

Prihodnje leto bo srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, pod geslom Bratstvo in enotnost v Sloveniji. Šesta seja je bila tudi začetek priprav na to prireditve. Največ pozornosti naj bi namenili vsebinskemu delu, tako da bi udeleženci izvedeli čimveč o narodnoosvobodilnem boju in socialistični graditvi krajev, ki jih bodo obiskali, ter spoznali prizadevanja delovnih ljudi naše republike za gospodarsko stabilizacijo in graditev socialističnih samoupravnih odnosov. Delovni pogoji naj bi obravnavali priprave družbenopolitičnega sistema za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito Organizacijskemu odboru so priporočili, naj za svojo predsednika imenuje poveljnika Ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnika Branka Jerkiča.

nopolitičnih priprav. Po njihovem mnenju je treba v organe ZRVS evidentirati tiste kadre, ki so pripravljeni in sposobni opravljati zahtevna dela in naloge. Za funkcije v organizaciji je bolj kot doslej potrebno izbirati mlajše člane in jim omogočiti, da se usposobijo, uveljavijo in izkažejo z delom. Še naprej bi morali v ZRVS vključevati več tovarišic in članov brez čina, s čimer bi še bolj uveljavili programsko izhodišča ZRVS.

Delegati so se seznanili tudi s pripravami na srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki bo letos od 1. do 4. julija v Bosni in Hercegovini. Slovenska delegacija bo štela 70 članov, obiskala pa bo dve tamkajšnji občini, in sicer Bihač in Sarajevski Novi grad.

Bojan Kuntarič

S športnega prvenstva obmejnih enot LAO
Številna nova prijateljstva

Koroške občine Dravograd, Ravne, Slovenj Gradec in Radlje so od srede 19. junija do nedelje 23. junija gostile 250 vojakov in njihovih starešin, ki so merili moči na športnem prvenstvu obmejnih enot Ljubljanskega armadnega območja. Poleg ekip iz Dravograda, Kozine, Maribora, Nove Gorice, Murske Sobote, Radovljice, Tolmina in Sežane so sodelovale tudi ekipe občinskih štabov teritorialne obrambe iz Radelj, z Raven, iz Slovenj Gradca, Dravograda in pokrajinskega štaba TO za Koroško.

»Organizacija športnega prvenstva obmejnih enot Ljubljanskega armadnega območja v koroških občinah pomeni samo del prireditev, ki so se tu zvrstile v okviru osrednje proslave na Poljani v počastitev sklepnih operacij med drugo svetovno vojno. Hkrati je to tudi počastitev in skromna zahvala prebivalcem Koroške za pogum, za žrtve in prispevek za zmago in svobodo. Celoten povojni razvoj potrjuje daljnovidnost tovariša Tita in naravo pridobitev socialistične revolucije. Vrednost

teh pridobitev pa je toliko večja, saj lahko samo z njihovo ohranitvijo in negovanjem ohranimo našo neodvisnost,« pravi starešina Vukašin Vilotić iz poveljstva LAO.

Takšne prireditve, kot je bilo to prvenstvo, prav gotovo prispevajo k še boljšemu sodelovanju med graničarji in prebivalstvom ob meji. Rezultati tega sodelovanja so dobro vidni tako pri ohranjanju nedotakljivosti naše državne meje kot pri opremljanju obmejnih kme-

tij s telefonskimi povezavami, popravilo lokalnih cest, pri poljskih delih in drugod. Vse to prispeva k temu, da se graničarji počutijo kot doma, saj jim je vsaka hiša ob meji odprta in v vsaki so dobrodošel gost. Domačini se lahko na lastne oči prepričajo, da so graničarji zanesljiv sosed, ki je vedno pripravljen braniti naše meje. Takšno medsebojno sodelovanje in zaupanje graničarjev in prebivalcev ob meji je pomemben prispevek h krepitvi bratstva in enotnosti, razvijanju in negovanju izročil NOB in je hkrati tudi zagotovilo, da bodo naše meje še naprej mirne in varne.

Prvenstvo obmejnih enot LAO je pomembno zaradi tega, ker so na njem graničarji pokazali, kako so telesno pripravljeni. Način dela graničarjev je namreč takšen, da od njih zahteva kar najboljšo telesno pripravljenost in vrhunsko bojno usposobljenost. Šele ta dva elementa zagotavljata, da bodo lahko opravljali svoje naloge brezhibno in res zagotovili varnost naših meja. Vsi, ki so se v dneh prvenstva znašli ob tekmovalnih prizoriščih, so se lahko prepričali, da je telesna priprav-

ljenost graničarjev na visoki ravni. Boji v posameznih disciplinah so bili izenačeni, skupni seštevek točk pa je pokazal, da so trenutno najbolj pripravljeni graničarji iz Murske Sobote, ki so zmagali kar v štirih od skupno petih panog. Zmagali so v vojaškem mnogoboju, atletiki, plavanju in patrolnem teku, medtem ko so bili v streljanju četrti, zmagala pa je Radovljica. Drugi v skupni razvrstitvi so bili Mariborčani, tretje mesto pa so si delili domačini, to je ekipa Dravograda in Radovljice. Od četrtega do osmega mesta so se ekipe uvrstile takole: Tolmin, Nova Gorica, Sežana in Kozina.

Za prebivalce Koroške je bilo prvenstvo pomembno tudi zaradi pestrega programa drugih prireditev. Tako so se po krajevnih skupnostih zvrstile filmske predstave, koncerti pihalnega orkestra LAO, estradnega ansambla, plesi in drugo. Domačini bi najraje videli, da bi prvenstvo trajalo celo leto, saj si želijo tako razgibane kulturalno-zabavne življenja. Organizatorji so našli na vseh teh priredi-

Športno prvenstvo obmejnih enot LAO je spremljala tudi vrsta drugih kulturnih in zabavnih prireditev. Med drugim je estradni ansambel JLA nastopil na Prevaljah in požel veliko odobravanja in ploskanja.

tvah več kot deset tisoč obiskovalcev. Del svoje dejavnosti so pokazali tudi člani folklornih, dramskih in drugih ljubiteljskih skupin iz vseh štirih koroških občin.

Pester program so imeli tudi tekmovalci zunaj športnih igrišč. Tako so jih predstavili občin gostiteljice seznanili z osnovnimi zemljepisnimi, etnografskimi, gospodarskimi, političnimi in drugimi podatki in razmerami. Obiskali so tudi veličastni spomenik zmagi na Poljani, kjer so jih borci-udeleženci zadnje bitve v Evropi v drugi svetovni vojni seznanili z njenim pote-

kom. Prav tako so obiskali delovne organizacije Usnje Slovenj Gradec, Gorenje FECRO, Železarno Ravne, Rudnik Mežica, Gorenje Muta, Stroj Radlje, Tekstilno in Iverico, ki so bile tudi pokroviteljice posameznih tekmovalnih ekip. Graničarji in drugi obiskovalci so se med temi obiski seznanili s poslovanjem teh DO in se na kraju samem prepričali, kako deluje sistem samoupravljanja v praksi.

Graničarji tekmovalci bodo kmalu odslužili vojaški rok in se vrnili domov v različne kraje Jugoslavije. S seboj pa bodo odnesli nova poznanstva in prijateljstva, ki so jih skovali minule dni na Koroškem. Tako bodo prispevali h krepitvi največje pridobitve naše narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije, to je bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti.

Ob koncu še povejmo, da bo zmagovalna ekipa Murske Sobote sodelovala na športnem prvenstvu Ljubljanskega armadnega območja, ki bo septembra v Novem mestu.

Bojan Kuntarič

Zmagovalec vojaškega peterboja je bil desetar Enver Veljan iz ekipe Dravograda, ki je zbral 2800 točk. Odlično prednost si je izbojeval v metu bombe, kjer je za nekaj metrov premagal svoje nasprotnike.

Na sklepni slovesnosti je medalje in pokale podelil načelnik štaba Ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnik Svetoraz Višnjič.

Trojka zvestih tovarišev

Po kapitulaciji Italije je hotela nemška vojska obdržati glavno železniško povezavo Ljubljana-Trst, ki so jo stalno in učinkovito napadale enote 14. divizije. Da bi partizane odgnali od proge, so Nemci začeli 21. oktobra 1943 veliko ofenzivo, ki se je iz Gorskoga kotarja širila proti Dolenjski in Notranjski.

Tomšičeva brigada je imela najhujše boje okoli Mašuna. Nemce je uspešno zadrževala pri Goljaku in v Leskovi dolini, kjer je – med drugim – uničila tudi težki tank »tiger«. Sovražniki niso mogli nikamor. Imeli so velike izgube v ljudeh in vojni tehniki. Ščasoma pa so se Nemci dovolj okrepili, hoteli so brigado obkoliti in uničiti.

Od Sneznika, kjer je bila obkoljena, se je hotela Tomšičeva brigada prebiti sovražnikom za hrbet, da bi iz neobljudenih predelov prišla do virov za oskrbovanje. Toda med pohodom iz obkolitve je bila brigadna kolona presekana. Drugi bataljon in del četrtega sta ostala zdaj in sta se morala umakiti proti Brkinom. Prvi bataljon in del četrtega z brigadnim štabom pa sta se pomikala po grebenu Javornika proti Rakeku. Boji so se vrstili brez konca, saj je bilo Nemcev povsod polno. Še huje so borce izčrpavali dolgi pohodi in stradež. Mnogi novinci teh naporov niso zdržali. Skušali so se reševati na svojo roko, vendar so večinoma padli v roke sovražnikom, ko so se ločili od brigadne glavnine.

Brigadni štab je sklenil, naj se brigada razdeli na manjše skupine, da bi tako

ljude laže dobili hrano in prešli sovražniku za hrbet. Močnejša četa na čelu s Stankom Semičem-Dakijem se je imela namen pri Rakeku prebiti čez progo in kreniti v Polhograjske Dolomite, vendar je naletela na močne nemške zasede in se je morala vrniti v javorške gozdove. Med potjo nazaj je v Želšah zagledala vola. Obetali smo si, da bomo po dolgem času spet jedli. Ustavili smo se na jasi pod Nadliškom; kuharji so vola zaklali in začeli kuhati.

Okoli štirinajstih sem moral še z enim tovarišem v ogledniško patroljo proti Cerkniškemu jezeru. Ko sva prišla na obronek gozda blizu jezera, sva opazila nemško patroljo, ki je imela slednega psa. Moj tovariš je stekel na drugo stran, jaz pa sem skočil v gosto grmovje, se pritajil in čakal z naperjeno puško. Pes – bil je nemški ovčar – je prišel čisto blizu, ovohaval je najino sled, vendar se je vrnil k svojim gospodarjem, ne da bi me izsledil. Tistikrat je začelo povsod naokoli hudo pokati, predvsem pa tam, odkoder sva s tovarišem odšla patroljirat.

Ko se je hajka potihnila, sem se odpravil proti taborišču. A tam nisem našel nikogar živega. Kjer so kuharji pripravljali hrano, je ostal le prestreljen kotel. Okoli njega je bilo razmetano surovo meso, menažerke in drugi predmeti, ki so jih odvrgli moji tovariši. Najhuje zame je bilo, ker nisem vedel, kam so zbežali. Ostal sem sam in čakal blizu opuščenega taborišča, če se bo morda le kdo vrnil. Res, nisem ča-

kal zaman. Nenadoma zaslisiš šum in hitro skočim za bližnjo smreko, kjer čakam z naperjeno puško. Karel Kumše-Tomaž, namestnik komandanta 4. bataljona, je prišel pobirat surovo meso. Poznal sem ga že iz leta 1942. Bil je izkušen partizan, največ pa je bilo vredno to, ker je vedel za eno izmed javk, ki jih je določil Daki. Odločila sva se, da bova krenila proti Cerkniškemu jezeru in se skušala prebiti na Racno goro. Kmalu sva naletela še na enega starega partizana, ki pa je čisto obnemogel. To je bil Pavle Rebolj-Danilo. Tako smo bili trije, bili smo trojka zvestih tovarišev.

Noč je bila temna, poti pa nismo poznali. Hodili smo navzdol proti Cerkniškemu jezeru, ko pa smo prišli do vode, smo ob njej krenili proti Lazam, da bi tam prešli most, ki vodi v vas Gorenje Jezero. Toda most čez Obrh je bil porušen, jezerska voda pa narasla in globoka. Še huje je bilo, da smo v vseh vaseh slišali nemške vojake. Pa ni nič pomagalo: če smo morali priti čez vodo.

Po dolgem tipanju in ogledovanju smo ugotovili, da dele porušenega mostu povezuje širša deska, ki so jo vaščani uporabljali za zasilen prehod. Toda hoja po deski je bila tvegana še podnevi, nika ponoči. Ker je bilo temno kakor v rogu, se je bilo treba po tej deski pretipati na drugo stran po vseh štirih. Prvi sem srečno prišel na drugo stran jaz, za mano Karel Kumše-Tomaž, na posled pa sva pričakala še hudo izčrpanega Pavleta

Rebolja-Danila.

Tistikrat se je že svitalo. Slišali smo, da so nemški vojaki v Gorenjem jezeru že na nogah, njihovega stražarja pa smo čutili na razdalji kakšnih 200 metrov. Nismo prehodili niti pol te poti, ko se je okoli nas usula toča krogel. K sreči je bilo še toliko temno, da vojaki niso mogli natančno meriti.

Zavili smo na levo proti Goričicam. Med Goričicami in Gorenjim jezerom smo srečno prekorčili cesto. Že pri dnevu se zavlečemo v gosto grmovje in onemogli takoj zaspimo.

Ko smo se za silo odpo-

smo dolgo čakati, da se je promet na njej razredčil. Prekorčili smo jo šele proti jutru. Najhujše ovire so bile s tem za nami, toda tovariš Pavle Rebolj-Danilo je medtem tako oslabil, da sva ga morala nositi. Tako smo le s težavo dosigli primerno skrivališče na Markovem hribu. Vrh tega je tisto noč zapadel sneg, zato je bila ta pot še bolj utrudljiva.

Ker smo bili že tretjo noč brez hrane, sva onemoglega Danila skrila v grmovje, s Tomažem pa sva odšla v Markovec, da bi dobila kaj za okrepčilo. Toda tudi v Markovcu so

nu, da je Danilo jedel jabolke in jih zalival z mlekom, ker je že tako opešal, da sploh ni razločil, ali z mlekom je kruh ali jabolka. Po tem dokaj čudnem okrepčilu si je toliko opomogel, da ga ni bilo treba več nositi.

Četrto noč smo srečno prišli na Racno goro. Mimogrede sva s Tomažem obiskala moj rodni dom v Vrniki pri Ložu, kjer sva dobila precej hrane, vendar brez soli. Odrinili smo na drugo stran Rane gore, se tam odpočili in za silo okrepili. Tam smo dobili stik z drugimi razgubljenimi partizani, kmalu pa je na zbirališče prišel tudi komandant Tomšičeve brigade Stanko Semič-Daki s tremi kurirji.

Enote so se hitro zbirale in vsak izmed nas je dobil nove naloge. Že čez nekaj dni smo krenili novačiti nove in porazgubljene borce na Bloke. Najprej smo novačili v Metljah in Novi vasi, kjer smo nabirali tudi hrano za partizanske bolnišnice pod Snežnikom. Medtem se je v Vrniki zbrala glavnina Tomšičeve brigade. Začela se je pripravljati za napad na Grahovo, kjer so domobranci s pomočjo Nemcev postavili svojo postojanko, ki je bila globoko zadržta v ozemlje svobodne Notranjske.

S Karlom Kumšetom-Tomažem smo se v Vrniki ločili. Odšel je na komando vojnega področja in potem na Primorsko. S Pavletom Reboljem-Danilom pa sva še naprej ostala v Tomšičevi brigadi. V njeni sestavi sva odšla čez Hrvaško na Štajersko in na tej poti prestala še veliko hudega. Pa vendar je vsa naša trojka vojno preživela.

Tone Antončič

čili, smo krenili proti Kriškim dolinam, da bi se od tam povzpeli na Križno goro, kjer smo upali dobiti kakšno hrano. Imeli smo srečo, ker Nemci takrat Križne gore še niso zasedli, žal pa v mežnariji pri Kriških ni bilo nikogar, in tudi hrane ne. Spustili smo se navzdol proti Podložu. Vas smo opazovali, vanjo pa si podnevi nismo upali. Zvečer smo jo obšli in nadaljevali pot po stezi mimo Grič kapelice. Namen smo imeli prekorčiti cesto med Ložem in Starem trgom, ki pa so jo Nemci stalno nadzorovali z oklepnimi vozili. Morali

bili nemški vojaki. Razložno sva slišala njihovo govorico sredi vasi. Vas pa sem dobro poznal, zato sem se od zadnje strani priplazil do Ravšeljnovе hiše. Uspelo mi je brez hrupa priklicati Ravšeljnovo mamo, ki pa je bila zelo preplašena. Pomiril sem jo s prošnjo, da nujno potrebuje kaj hrane za onemoglega tovariša. Dobil sem malo kruha, precej jabolk in nekaj mleka. S tem prigrizkom sva poiskala skritega Pavleta Rebolja-Danila. Potem smo hitro pojedli, kar nam je dala Ravšeljnova mama. Najbolj mi je ostalo v spomi-

MAKS GORENŠČEK

2

Pohodnik

Proti jutru nadaljujemo pot. Okrog dvajset nas je. Druge je pobrala noč. Pri prečkanju ceste se obrnemo, preslepimo zasledovalce. Nato prečkamo hudourniško strugo in ob njej se po stezi ob vznožju drugega hriba strmo spuščamo navzdol. Dežuje. Na drugi strani struge smo za seboj pustili makadamsko cesto, ki smo jo malo prej prečkali. Nenadoma, po cesti za nami Italijani. Približno dvajset vojakov, v koloni po dva, ognjeni s šotorskimi krili prek glave, oblečeni v živo platenih oblekah. Zastane nam di. Imajo nas kot na dlani. Ne da bi upočasnili korak, nadaljujejo pot in že nekaj deset metrov, kjer cesta zavije desno, izginejo za hribom. Ali je mogoče, da nas niso videli? Morda nas niso hoteli videti? Za kolono priteče še en vojak, ki je zaostal. Po presenečenju nadaljujemo pot.

Ne spominjam se, koliko dni smo tavalili po Snežniku. Vse te dni smo bili brez hrane. Le nekaj malo prepečenca so namenili otrokom, trinajst, štirinajstletnim. Star sem bil šestnajst let. Končno prispemo do prve vasi. Skupinica dveh ali treh je šla po hrano, medtem ko smo drugi čakali v gozdu. Hrano so si morali oskrbeti s silo. Pri nesli so nekaj kuhanega, neolupljenega krompirja in kuhanega suhega, močno osoljenega svinjskega mesa.

Poskriti, nedaleč od vasi, na majhnem hribčku, zaraščenem z redkimi nizkimi borji, smo ves dan opazovali, nedaleč pod nami, manjše in večje prihajajoče in odhajajoče kolone italijanske vojske. Še prej nas je močno vznemirila novica, da so Italijani ujeli enega od naših, ki je na svojo pest odšel v vas. Nekdo je vedel povedati, da se je prijavil Italijanom iz obupa, ker so mu ujeli sina. Drugi je povedal, da je utrjen zaspal za mizo v hiši, ko je čakal hrano, in po naključju al' izdajstvu so ga ujeli Italijani. (V resnici njegov sin ni bil ujet. Vseskozi je bil z nami.)

Razen komisarja, ki so ga ujeli, smo srečno preživeli tudi ta dan. Zvečer smo nadaljevali pot. Tedaj se zavem, da se vračamo na Primorsko. Žejni smo se pri prvem koritu napili vode. Pri vsaki vodi smo se ustavljali in pili. Pil sem, čeprav nisem bil žejen. Ko sem videl druge, sem pil še jaz.

Koliko noči smo hodili, da smo prišli do prve partizanske enote. Spominjam se taborišča bivše Kraške čete, nato tabora bivše Vipavske čete, oba sta bila razdejana. Preluknjane posode, raztresena hrana, ožgane in strgane obleke. Spet brez hrane. Vasi smo se izogibali. Koliko dni spet tava-mo, dan, dva ali več.

Iz tabora Vipavske čete smo se zvečer namenili proti Nanosu. Pozno ponoči smo zašli v italijansko zasedo. K sreči nas je naš izvidnik, ki je bil star izkušen partizan, zelo previdno vodil. Proti jutru srečno prispemo v bližino tabora neke partizanske enote. Tu predanimo. Več dni smo njihovi nepovabljeni gosti.

Čez nekaj dni nas je zapustila približno polovica naše skupine. Ta nadaljuje pot proti Idriji. Kako rad bi se jim pridružil. Bil sem žalosten, ko so odhajali. Nisem znal prosjati, da bi me vzeli s seboj. Ostalo nas je osem ali še manj. Z menoj je bil domačin Jordan. Vseskozi se me je držal. Tudi tu smo »gostitelji« odveč. Skrbeti morajo za prehrano, pa tudi varovati nas morajo. Medtem se nam je pridružilo še nekaj novincev iz bližnjih krajev. Nekateri pomagajo v kuhinji, zvečer zahajajo v vaško gostilno. Jaz samo počivam. Nekajkrat smo doživeli »hajko«. Včasih dokaj burno. Počutim se kot divjad, na katero lovci prirejajo »pogon«. Ko se vračamo, spet koga zmanjka. Po eni taki »hajki« ni bilo več Jordana. (Pred meseci sem zvedel, da se je skrivaj pridružil skupinici, ki je odšla proti Idriji. Ko so naleteli na italijansko zasedo, so ga Italijani ujeli.) Naša skupinica se manjša. Pet nas je še ali še manj.

Končno prispejo vodnik in spremstvo. S seboj vodijo novince, Brice, ki so preživeli dokaj burne trenutke. Utrujeni so, neprepani. Manj kot štirideset jih je.

Ponovno na Dolenjsko. S težkim srcem se vračam. Transport šestdesetih, morda samo štiridesetih izmučenih pohodnikov smo na poti na Dolenjsko. Brez težav prispemo na cilj.

Kaj se je zgodilo s preostalimi štiridesetimi? Koliko od teh jih je padlo, bilo ujetih, se jih je vdalo in končno se posamič ali v skupinicah rešilo?

Pred vključitvijo v brigado še zadnjič skupno »kosilo«. Intendant omenjene brigade nam preskrbi meso. Kravo s teličkom, žal nerojnim. Hrane je bilo na pretek. Vsenakrog so bruhal. Tudi jaz sem bruhal. To se mi je zgodilo vsakokrat, ko sem zaužil kaj hrane. Prihajajoči partizani so nas ogledovali, kot si kmetje ogledujejo živino na sejmu. Bilo mi je nerodno. Še globlje sem se umaknil v gozd. Šele pozneje sem zvedel, da so bili to pretežno Primorci, pohodniki prejšnjih transportov. Pričakovali so, da bodo med nami zagledali znanca, prijatelja, domačina, morda celo sorodnika.

Tokrat prvič zaznam Angela, Brica, kolono. Skupaj sva prišla z zadnjim transportom. Opazoval sem ga, kako pridno je pospravjal pripravljeno hrano. (Padel je. Verjetno 1. novembra 1943. leta v nemški ofenzivi, nekje na Milanovem vrhu na Snežniku. Zadet v glavo je kleče obstal. Zaznal sem le majhno rdečo piko sredi čela. Bil je poleg mene, na moji levi.)

Pred nočjo so nas razdelili po četah, desetinah. Komandir čete je bil Johan. Komisar čete je bil Kosta, verjetno Ljubljčan, študent desetar pa Pavle, dobričina, visok postaven mladenič, Belokranjec po rodu.

Naslednji dan po celonočnem pohodu so nas novince učili vojaških veščin. Povelja so mi bila tuja, za moje uho ničkaj mikavna. Spraševal sem se, ali nimam svojih slovenskih povelj.

V stroju nas je bilo dvajset, morda petindvajset. Verjetno tudi novinci prejšnjih transportov. Četa je takrat štela okrog štirideset, morda petinštirideset mož. Nedaleč od nas se je neka naša enota bojevala z Italijani. Ko so njihove svinčenke »žvižgale« okrog nas, smo se ustavili. Tedaj smo

začeli vaditi bojne veščine: napad, juriš in podobno. Boja smo se udeležili že naslednji dan. Urjenja je bilo konec.

Opazoval sem pokrajino okrog sebe. Pred nami, malo v desno na hribu je bila cerkva sv. Ane. V isti smeri, samo na levi, ob vznožju drugega hriba, oddaljena od nas morda kilometer, spet cerkva. To je Nova Štifta. Za nami, za hribom pa vas Dane.

Določen sem bil za »rekvizicijo«. Šli smo v Nemško vas. Bila je noč. Desetar Pavle me postavi za majhno golo vzpetino ter mi naroči: »Tu boš v zasedi. Umika ni!« mi še reče. »Koliko streliva imaš?« me še vpraša. »Dva naboja,« mu odgovorim. »Varčuj,« mi še zaukaže in že ga ni več.

Na moji desni, onstran vasi so se naši že spopadli z belogardisti iz bližnje postojanke. Medtem so drugi zbirali hrano. Tu in tam nekaj strela proti meni. Počasi po polje se mi bližajo črne postave. Prihajajo partizani, natovorjeni s hrano. S seboj želijo nekaj živine. Desetar Pavle me »odpokači«. Pridružim se koloni. Začenja se dani. Na poti v tabor v vas Dane mi dajo približno dva meseca staro tele. »Vodi ga,« mi zaukažejo. Nisem znal, pa tudi tele je bilo svojeglavo. Upira se. Nekaj časa mi pomaga partizana, a kmalu obupata. Dana se. Zdjaj zdaj bo posijalo sonce. Sam sem na čistini, na nepoznanem terenu. Zdi se mi, da me nekdo zasleduje. Kaj naj storim? Tele se upira, nenadoma na vse štiri in glej – upre se, vrv mi ostane v rokah. Tedaj pa tele v dir. Čez čas nekdo zavpije: »Živega, živega hčem.« Tedaj zbežim še jaz.

Ko prispem v četo, me desetar Pavle vpraša: »Kje imaš tele?« »Ušlo mi je,« mu odgovorim. V dokaz mu pokažem vrv. Nekaj časa gleda, molči, nato pa reče: »Kamor je šlo tele, naj gre še štrk« in ga zaluča stran.

Pohodnike so nas postrojili. »Danes bomo imeli slovesno prisego,« so nam spročili. Nič ni pomagalo, ko sem komisarju dopovedoval, da sem že prisegel v Soškem odredu. Nazadnje mi reče: »Boš pa dvakrat, boš boljši partizan.« Tega dne sem postal partizan Tomšičeve brigade.

Konec

Na koroški kurirski zvezi

Kurirja Pepi iz Železne Kaple in Igor iz Sinče vasi sta imela zvezo od Štoka do Rikarje vasi in naprej do Lesjakove koč. Na kurirski poti v Spodnjih Klančah pri Anžurju v Beli na Koroškem so ju Nemci napadli. Igor je bil ranjen in so ga Nemci ujeli na drugi strani potoka Bele. Prisilili so ga, da jih je moral voditi po kurirski poti do javke k lovski koči nad Lesjakom v Apačah, kjer sta čakala za zvezo Buc in Jur. Pepiju so prestrelili puško. Skočil je v hlev in se skril med ovce, vendar so ga Nemci opazili. Ker je bila že tema, so zahtevali, da je šla gospodinja v hlev z lučjo. Ko je odprla vrata, se je Pepi pognal iz hleva, podrl gospodinj, da je padla in razbila luč. Nemci so bili presenečeni, in niso niti streljali, ker bi v temi lahko ranili tudi svoje, ki so bili razmeščeni po dvo-

rišču. Tudi videli niso, v katero smer jo je popihal Pepi. Le-ta je ob polnoči prispel k Štoku in poklical Franca. Ker je imel prestreljeno in zlomljeno puško mavzerico, je prosil Franca, naj mu jo zamenja. Ko mu je Franc prinesel drugo, je odšel naprej na zvezo, sedaj z druge strani, v smeri Lesjakove koč. Tu sta se srečala z Bucem, ki mu je povedal, kako so ju z Jurjem napadli. Ko sta bila Buc in Jur že v lovski koči in čakala zvezo, so Nemci obkolili koč in ju pozvali, naj odpreta vrata. Ker sta sprva mislila, da se kurirja, ki sta ju pričakovala, norčujeta in ju strašita, se je oglasil Jur in dejal: »Ne igrayta se!« Takrat pa so Nemci začeli streljati v koč. Buc je bil ranjen v čeljust. Skočila sta na pograd in tedaj je bil ranjen v nogo in roko tudi Jur. Ker iz koč ni bi-

lo slišati nobenega, so Nemci mislili, da sta mrtva. Borca pa sta se stisnila k vratom in čakala na ugoden trenutek. Jur je čakal z naperjenim samokresom in bombo v rokah. Ko je Nemec odprl vrata, je najprej ustrelil Nemca na pragu, hkrati pa vrgel skozi vrata tudi bombo in takoj po eksploziji sta se pognala skozi vrata. Ker so Nemci pričakovali še drugo bombo, niso opazili, da sta kurirja skočila iz koč in jo pobrisala, zato so še streljali v koč. Po Kranjčevem nalogu je naslednji dan odšel Franc Oprčan-Brko po medicinca Mirka v Zagorje pri Dolah ob Dravi. Tam je bil brodnik, ki je vozil čez Dravo in je imel tudi zveze z Mirkom. Mirko je imel ob vznožju Zagarskih skal skrit bunker, v katerem se je zadrževal in po potrebi obiskoval ranjence. S

Francem sta odšla še Franc Trbovšek iz Ljubnega in Hanzi Lesjak iz Apač. Ponoči je Franc poklical brodnika in mu izročil pismo za Mirka. Brodnik je še dejal, naj počakajo četrte ure, da se vrne. Z njim je res kmalu prispel Mirko. Ko so se vračali skozi Dole, je Mirko še vprašal, če ni bilo v Dolah nobene zasede. »Mi nismo ničesar opazili, ko smo šli skozi vas«, je dejal Franc. Ko pa so šli mimo gostilne pri Matevžu, se je iz zgornjih prostorov skozi okno zadrhl Nemec: »Halt! Hände hoch!« Mirko, ki je imel brzostrelko, je takoj spustil rafal v okno, nato pa so pobegnili iz vasi. Šele čez nekaj trenutkov je zaropotalo, ko so bili že na polju. Nemci so se pognali za njimi. Ostali so pobegnili, le Trbovšek je zaostal in počakal Nemce, da so ga prijeli. Pozneje so ga poslali v Dachau. Anton Ikovic

Napad na Štampetov most je ostal v spominu

Štampetov most smo napadli 12. junija 1944. V napadu je sodelovala 15. divizija. Za direkten napad na most sta bila zadolžena drugi in četrti bataljon Cankarjeve brigade. Naš, drugi bataljon je zavzel položaj na levi strani, četrti, pa na desni strani mostu. Medtem ko smo se pripravljali na napad, smo opazovali domobranksko postojanko čez čistino posekanega gozda. Tu sta bila baraka in skladišče streliva. Hkrati smo poslali patruljo v smrekov gozd nad nami. V gozdu sta se srečali naša in domobrankska patrulja, ki sta se spopadli. Naš vodnik

Oberstar je bil pri tem ranjen v stegno. Med spopadom v gozdu so nas začeli obstreljevati z minometi tudi domobranci iz postojanke. V bataljonu je zavládala zmeda. S pomočnikom komisarja Klusovim Jožetom sva se trudila, da bi se stanje v bataljonu popravilo. Naš top je bil še »tiho«. Klusov Joža je topničarja vprašal, čemu ne strelja. Odgovoril mu je, da ne strelja, ker ni komandirja. Z najino pomočjo smo naravnali top. Medtem so naši prešli v napad na postojanko in domobranci so zbežali. Četrti bataljon je s topom napadal bunker in naši minerci so se

pripravili na miniranje mostu. Zaslišala se je močna eksplozija in zagledal sem moder dim. Bil sem v neposredni bližini. Legel sem v kritje. Medtem ko smo bili na mostu, nas je obstreljevalo sovražno topništvo vrhniške postojanke. V tem napadu je bil ranjen komandant bataljona Mirko Rebselj. Po akciji je na mostu ostal operativni oficir brigade Jesen z našim vodom. Zbrali smo zaplenjeno strelivo in ga odpeljali. Dva minometa so fantje odnesli v bataljon, nato pa so se vrnili. Pobrli smo še nekaj rezervnih cevi za lahke italijanske mitraljeze, saj jih nismo imeli.

Po akciji smo dohitieli bataljon. Tam smo dobili večerjo in se nato vračali s celo divizijo. Ob vrnitvi je naš bataljon dobil nalogo, naj pri Rašici postavi zasedo in tako zavaruje pohod divizije mimo sovražne postojanke v Velikih Laščah. Ko smo prišli do kraja, kjer smo imeli namen postaviti zasedo, so bili tam že domobranci. Po majhnem spopadu smo se umaknili in postavili zasedo ob mostu. Topništvo iz Velikih Lašč nas je stalno obstreljevalo. Divizija je nadaljevala pot, mi pa smo počakali do konca, ko smo se ji priključili zadnji. Anton Česnik

Partizanski znaki in medalje / 99
Južnoprimorski odred
9. korpusa

Spominska medalja borcev Južnoprimorskega odreda 9. korpusa je bila oblikovana po sliki na naslovni strani glasila južnoprimorskih borcev iz leta 1944. Osnutek je dopolnil akademski slikar Matej Soklič, medalje pa oblikoval in izdelal graver Ciril Hočevar v Ljubljani. Izdelanih je bilo tisoč medalj, vse so oštevilčene. Prva podelitev je bila 28. avgusta 1983 v Hruševici na Krasu ob praznovanju 40-letnice ustanovitve odreda. Do septembra 1984 so bile podeljene 303 spominske medalje. Do medalje je upravičen vsak, ki je bil v odredu najmanj sedem dni, in vsi, ki so z odredom tesno sodelovali, kot na primer terenske kurirke, obveščevalci, osebje delavnic in drugi.

stah se je bojevalo približno 2000 borcev, na seznamu odredne skupnosti jih je danes 798. V bojih je padlo 27 pripadnikov odreda. Južnoprimorski odred 9. korpusa sta večkrat pohvalila glavni štab Slovenije in štab 9. korpusa. Med največjimi boji odreda je bilo uničenje nemške policijske kolone med Kamnom in Branikom 2. februarja 1944. Med 85 sovražniki se je rešil en sam,

Spominska medalja Južnoprimorskega odreda 9. korpusa

zaplenjeno je bilo veliko orožja in hrane, zažgana vsa vozila, med drugim tudi avtoblinda. Šestega februarja 1944 je bataljon Triestino d'assalto napadel letališče v Ronakah in zažgal osem letal, štiri so zgorela. V celoti je odred opravil 139 večjih in manjših akcij proti sovražniku. Janez J. Švajncер

Sojenje domobranskim policistom junija 1945. leta

Trikratni prvak Krpan si je sodil sam

Slovenski poročevalec je drugega junija 1945. leta objavil: »Te dni je prispel iz Celovca v Kranj transport 1550 belogardistov, ki so jih zavezniške vojaške oblasti izročile kot ujetnike našim oblastem. To je v dveh dneh že drugi transport, napovedani pa so še novi. Izdajalci so povešenih glav korakali s kolodvora proti taborišču, kjer so švabobranci s kranjske postojanke še pred dobrimi tremi tedni strahovali in mučili naše ljudi. Pred odhodom so grozili, da bo na ulicah Kranja viselo na stotine obešenecv, zlasti duhovnikov, čim vkorakajo v mesto partizani... Med ujetniki je prek 100 oficirjev, ki nosijo poleg Rupnika in ljubljanskega škofa glavno krivdo... Pred mesecem dni so domobranski policisti na Turjaku pobili 26 ujetih partizanskih funkcionarjev in pomembnih ljubljanskih aktivistov. Moritev so opravili pod vodstvom četniškega oficirja Jožeta Hlebca-Krpna. Zdaj je prišel čas, da odgovarja za ta zločin in še druge. Pravijo, da so ga že v Kranju izločili od drugih ujetnikov, zvezali in odpeljali v Ljubljano. Partizan je jezdil na konju, zadaj pa je za vrv zvezan za sedlo bos capljaj Jože Hlebec, tedaj star 33 let. Kot sin železničarja iz Šentvida pri Ljubljani (sicer rojen na Javorniku v jeseniški občini) se je po šolanju vpisal na vojaško akademijo in postal aktivni oficir. Med vojno je bil prvi poveljnik gorenjskega četniškega odreda. Dne 29. junija

1945. leta se je v skupini dvajsetih domobranskih policijskih rabljev na javni razpravi zagovarjal pred vojaškim sodiščem ljubljanskega vojnega področja. Vojaški tožilec je obtožil Hlebca teh kaznivih dejanj: »Glavni zločinec te skupine Jože Hlebec je že takoj spocetka kot bivši jugoslovanski oficir izdal narodnoosvobodilno gibanje s tem, da je z bivšimi kapetani in s poznejšimi domačimi izdajalci Cerkvenikom, Ilovarjem, Fajdigo in drugimi organiziral kot zagrizen nasprotnik OF 1942. in 1943. leta, deloma v Ljubljani deloma v internaciji plavogardo, in bil nato od maja do začetka septembra 1943. leta komandant gorenjskega četniškega odreda. Udeleževal se je bojov proti partizanom,

Le-te je tam izročil šefu politične policije Koželju, da bi jih zverinsko pobil. Še prej je pretepal dr. Vita Kraigherja, razne druge zapornike in celo policiste, ki mu niso bili slepo pokorni. Udeležil se je justifikacije policijskega svetnika dr. Vladimirja Kanteta in je po opravljeni justifikaciji v družbi Bevca, Vončine, Kevsniča in Husa iz veselja nad opravljeno smrtno obsodbo popival na policiji v sobi nadporočnika Husa pozno v noč. Hlebec je bil tudi pripadnik črne roke in je dal kape-tanu Ilovarju naslov bivšega jugoslovanskega poročnika Rudolfa Ravnika, ki so ga čez deset dni črnorokci ustrelili na njegovem domu. S sadističnim užitkom je po nasvetu gestapovca Dusche v družbi sooptoženega Bevca vodil neke nedelje oktobra 1943. leta skupino dvajsetih namenoma slabo oblečenih partizanov po ljubljanskih ulicah, da jih je izpostavil preziranju belogardistov in pljuvanju nemških hlapcev. V zasebnem življenju se je družil z znanim okupatorskim rabljem Simonom in se udeleževal njegovih pijanskih in vlačugarskih podvigov v družbi s so-obtoženim Vidom Bevcom in Otonom Vončino ter se nato pijan znašal nad zaporniki in sredi noči pretepal.« V sodni dvorani je završalo. Navzoči so bili ljudje, na katerih so se še poznali sledovi Hlebčevega mučenja. Sodnik je zahteval mir. Vojaški tožilec je prebral še ob-

tožnico za drugih 19 zakrknjenih zločincev in njihovih pajdašev. Po kratkem odmoru se je začelo zasliševanje obtoženecv. Jože Hlebec je nekaj časa zanikal vse obtožbe, zlasti ni hotel ničesar vedeti o pretepanju zapornikov. V dvorani je bilo napeto. V vojni hudo prizadeti ljudje bi bili najraje sami opravili z zločinci, toda zakonitost je terjala pravično pot do sodbe. Priglasile so se priče, ki so sodnikom pokazale rane od udarcev Hlebca in njegovih rabljev. Pretresljiv je bil nastop sivolase matere, ki je terjala od Hlebca svoje tri na pragu svobode ubite sinove. Pod težo dokazov je Hlebec naposled klonil in priznal zločin za zločinom. Na vprašanje tožilca, zakaj je to delal, je molčal. Sodnik: »Nekaj časa ste bili poveljnik policijskih zaporov v Ljubljani. Kaj ste tam delali?« Hlebec: »Stražili smo zapornike.« Sodnik: »Kaj ste delali z njimi? Zakaj ste jih ponoči, v najhujšem mrzazu in v samih nočnih srajcah podili na dvorišče in v sneg?« Hlebec: »Tega nisem delal jaz, ampak gestapovec Simon.« Vzklik žene v dvorani: »Laže! Ponoči nas je gnal ven in morale smo vso noč stati v snegu.« Sodnik: »V vašem zaporu je bil zaprt tudi dr. Vito Kraigher, ki ste ga vi pretepli. Zakaj?«

Hlebec: »Očital mi je, da sem nemški hlapec.« Glas iz dvorane: »Saj to si tudi bil.« Mara Prosenca je kot priča povedala sodnikom: »Na sveti večer je iztrgal materi iz rok novorojenčka in ga vrgel na hodnik, njo pa sunil, da je padla.« Vrstile so se priče, v dvorani pa je še kar naprej vrelo in sodniki so imeli precej dela, da so od časa do časa umirili občinstvo. Ni čudno, saj so se pred vojaškim sodiščem zagovarjali okoreli zločinci, sedemnajst poklicnih Rupnikovih policistov in tri ženske. Sodišče je petnajst obtožencev obsodilo na smrt z ustrelitvijo. Med njimi je bila tudi Štefaniya Bano, stara 34 let, vdova po zloglasnem domobranskem poročniku, ki ga je v Stični usmrtil peklenjski stroj. Jože Hlebec je bil obsojen na smrt z obešenjem. Vsi obsojeni na smrt so bili usmrčeni 30. junija 1945. leta ob šestih zvečer. Le vislice so samevale. Na njih bi moral viseti Jože Hlebec. Toda štiri ure prej se je sam obesil v celici. Obesil se je na trak, ki ga je odtrgal z oficirskih hlač in privezal na cev za centralno gretje. Jože Hlebec je bil prvi poveljnik gorenjskega četniškega odreda, prvi poveljnik Rupnikovih policijskih zaporov, prvi, ki je bil po vojni obsojen na smrt z obešenjem, in prvi, ki je po vojni v našem zaporu naredil samomor. Jože Vidic

V Ljubljani so odprli
16. mednarodni grafični bienale

Množica del – pogled v svetovno delavnico

Trideseto leto že teče, odkar so se udeležili prve zamisli za mednarodno grafično prireditev v Ljubljani. Vsaki dve leti si lahko slovenska in jugoslovanska javnost v ljubljanski Moderni galeriji ogleda izbor najboljšega, kar snujejo grafiki v Tokiu, New Yorku, v Indiji ali Braziliji. Razvoj tretjega sveta prinaša vedno nova vesela presenečenja in včasih nas v tej luči visoko razviti zahod celo razočara.

Letos spremljajo osnovni grafični izbor še tri pregledne razstave: v Jakopičevem razstavišču so na ogled dela nekaterih nagajencev prejšnjega bienala, v Mali galeriji razstavlja znameniti ameriški slikar in grafik Jasper Jones, v veliki avli Cankarjevega doma pa so razstavljene grafike enega najslavnejših španskih mojstrov Juana Mirója.

Letošnjo veliko častno nagrado je prejel Joe Tilson, veliko premijo je dobila Susan Rothenberg, med prejemniki premij pa je tudi mladi jugoslovanski umetnik Klavdij Tutta. H grafičnemu bienalu sodijo tudi odkupne nagrade družbenopolitičnih skupnosti in združenega dela, ki so prav tako priznanje likovnikom za njihovo delo. Med temi sta bila dva naša: Safet Zec in Lojze Logar. Podelili so tudi petnajst odkupnih nagrad, ki so jih prejeli med drugimi trije Jugoslavlani: Jože Ciuha, Vjenceslav Richter in Edo Murtić.

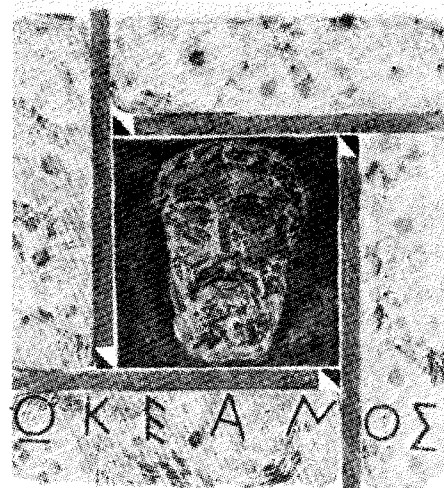
Glede na to, da so na letošnji tiskovni konferenci pred otvoritvijo grafičnega bienala predstavniki Moderne galerije v Ljubljani predstavili načrt za začetek dela grafičnega ateljeja v Tivolskem gradu (septembra letos), je pričakovati, da bo tudi dolga leta načrtovana in vodena akcija za namestitve Mednarodnega grafičnega centra v Tivolskem gradu potekala hitreje.

B. Ž. J.

Klavdij Tutta, mladi slovenski slikar in grafik iz Nove Gorice je prejel eno od velikih premij za svoje izstopajoče vesele litografije.

Na fotografiji: Tuttova grafika z razstave – Na dvorišču je veselo, barvna litografija, 1984

Joe Tilson, ki je dobil na letošnjem ljubljanskem bienalu veliko premijo, prihaja iz Anglije s svojim spominom na antiko in opominom, kako majhen je človeški razvojni korak v estetiki od 'Pozejdonovih dni' do danes.

Na ljubljanskem grafičnem bienalu se je doslej, v tridesetih letih, predstavilo že 6000 umetnikov z vsega sveta. Letos se jih predstavlja 536 s 1300 grafičnimi listi, iz 55 držav. Skoraj tristo avtorjev je bilo k sodelovanju osebno povabljenih, druge pa je za sodelovanje izbrala posebna žirija jugoslovanskih umetnostnih zgodovinarjev in kustosov.

Mednarodno žirijo za podelitev nagrad sodelujočim na bienalu so sestavljali poleg generalnega sekretarja ljubljanskega

bienala Zorana Kržišnika še znani likovni poznavalci Jorge Glusberg (direktor centra za umetnost komunikacije iz Buenos Airesa) pa Tamon Miki (direktor agencije za kulturna vprašanja iz Tokija), Pierre Restany (umetnostni kritik iz Pariza) in drugi.

V Jakopičevem razstavišču razstavlja jo: Eduardo Paolozzi, iz Velike Britanije, Arakawa iz ZDA, Marija Bonomi iz Brazilije in Miroslav Šutej iz Jugoslavije.

Zbirka mladinskega pesništva v Župančičevi rojstni hiši

Občinska kulturna skupnost Črnomelj in pokrovitelj Mladinska knjiga Ljubljana sta nas povabila na otvoritev zbirke mladinskega pesništva v rojstni hiši Otona Župančiča na Vinici. Zbirka je prva te vrste, in če kam v Sloveniji sodi, potem je to gotovo Župančičev rojstni dom, dom pesnika, ki je napisal toliko prisrčnih otroških pesmic. Zamisel nekakšnega muzeja mladinske pesniške zbirke se je rodila že ob praznovanju stoletnice rojstva pesnika Otona Župančiča leta 1978. Pozneje je bil sprejet sklep, da zbirka ne sme biti mrtva, da jo je treba stalno dopolnjevati, da mora z njo živeti tudi Župančičeva hiša in vsa Vinica. Doslej v Župančičevi hiši že deluje nedeljsko izposojevališče knjig in pravijo, da domačini kar redno trkajo na vrata. Pa tudi izletnikov ni malo. Marsikateri šolski izlet ali ekskurzija vodi prav skozi Župančičev rojstni kraj. Mar ne bo zdaj, s to novo zbirko mladinskega pesništva, še bolj privlačen? Preproste police v sončni rumeni barvi so kot nalašč za vsebino tistega, kar nosijo – za otroštvo preprostost in iskrenost. Res, da zbirka še ni popolna. Večinoma so to pesmi, ki so nastajale po letu 1945. Zasnutek pa vendarle je in v črnomaljski občini so zelo zagreti za to, da bodo police kar najbolj tesno napolnili z otroško ter mladinsko pesniško bero iz preteklosti in tudi s tistim, kar se bo še rodilo v prihodnje.

Prostor je kot nalašč za razstave, literarne večere in za predstavitev novih pesniških zbirk. Bregovi Kolpe pa ponujajo enkratne možnosti za tabore mladih pesnikov, naših in zamejskih. In ne nazadnje je zbirka namenjena tudi pesnikom raziskovalcem, ki bi radi na enem kraju našli strnjeno mladinsko in otroško pesništvo.

V trenutku, ko se prvič odpirajo vrata urejene zbirke na Vinici, vse diši še po sveži barvi. Vse se ujema z okoljem, v katerega sodi in o katerem pripoveduje, celo šop rdečih makov med žitom

in marjeticami. Učenci iz osnovne šole Vinica, iz osnovne šole Črnomelj ter iz srednje šole Edvarda Kardelja v Črnomlju pa v svojem kulturnem programu, ki so ga pripravili ob tej priložnosti, vabijo z Župančičevimi verz: »Stari prijatelji – pravo poštenje, pridite, pridite k nam na prošenje!«

Živa Drole

Književniki, padli med NOB

Miran Jarc

Ob 85-letnici rojstva

Slovenski pesnik in pisatelj Miran Jarc (s partizanskim imenom Janez Suhi) je belokranjski rojak, rojen pred petosemdesetimi leti v Črnomlju (5. julija 1900). Mladost je preživel v Novem mestu, kjer je končal tudi gimnazijo. Nato je študiral slavistiko in romanistiko v Zagrebu in Ljubljani (1918–1922), študija pa ni končal. Leta 1923 se je po končanem abiturientnem tečaju, da bi se preživel, »ubadal z nespodbudnim uradnikom v ljubljanski Kreditni banki.« Ob službi je veliko pisal in objavjal kot književnik ter sodeloval pri marionetnem gledališču Milana Klemenčiča kot umetniški vodja.

Leta 1942 so ga Italijani aretirali in ga z mnogimi drugimi interniranci namestili v koncentracijsko taborišče. Ta namen pa so jim preprečili partizani, ki so med Verdrom in Borovnico napadli vlak, v katerem je bil tudi Miran Jarc, in osvobodili precejšen del transporta, namenjenega v Italijo. Jarc se je v noči od 28. na 29. junija 1942 nenadoma znašel na partizan-

skem osvobojenem ozemlju, obkrožen od partizanov. Na Notranjskem se je srečal s predsednikom Osvobodilne fronte književnikom Josipom Vidmarjem, ki se je za njega očetovsko zavzel in ga vključil v ekipo propagandnega oddelka IO OF, kjer je Jarc nemudoma razvil izjemno plodno dejavnost: pisal je partizanske pesmi, skeče in prozo. Svojo rešitev iz vlaka internirancev nad Bistrom med Verdrom in Borovnico je opisal v partizanski prozi Čudež nad Bistrom, žal pa je smrt preprečila nadaljevanje tega obširnega znanega besedila.

Poleg Borove Težke ure je pred roško ofenzivo nastal za potrebe Agit teatra tudi skeč Mirana Jarca Gabrenja. Besedilo je napisano z ustvarjalno resnostjo in si ne prizadeva za ceneno komiko in smeh. Kljub jasni politični oziroma socialni tendenci – nekaj besed določno kaže na čas italijanske okupacije 1941, je besedilo dvignjeno nad dnevno propagando. Med partizanskimi skeči in enodejanskimi predstavami najnaravnejši dialogiziran prizor z osnutkom izra-

zitega človeškega značaja v glavni vlogi. Gabrenja ni prišel na oder Agit teatra 1942, čeprav so ga igralci že študirali, enako ne pozneje na oder SNG, ker je obležal v Jarčevi partizanski zapuščini. Objavil ga je po osvoboditvi Obzorik 1951. (Viktor Smolej).

V slovenski literarni areni je prvič nastopil leta 1918 kot pesnik v Ljubljanskem zvonu, sodeloval je tudi pri reviji Dom in svet. Slovenska literarna kritika ga obravnava splošno predvsem kot izrazitega predstavnika ekspresionizma. Stanek Janež ga uvršča med književnike socialne stvarnosti in duhovnega preroda, kjer dela družbo Kosovelu, Seliškiju, Klopčiču, Vodniku, Kocbeku in Vodušku. Janež opaža pri njem še značilne poteze kozmičnega ekspresionizma, filozofa in nemirnega iskalca poti do samega sebe. Značilnost njegovih pesmi je izpovedovanje osebnih doživetij in opisovanje nemoči človeka, ki pričakuje, da bodo družbeno zlo odpravile neke kozmične sile (odtod tudi oznaka »kozmični ekspresionizem«). Pesnik živo reagira na povojno življenje in išče izhod iz okostenele civilizacije, Evropa mu je besen, omamen vrtljak, človek je postal stoji. V njegovi predvojni poeziji se prepletajo romantika in ostra misel, trenutni vtisi in fantastični

prividi. Kasneje se pesnik vse bolj pogloblja v vprašanja, ki mučijo njegov narod in družbo sploh. Vedno bolj vidi potrebo po viharju, ki naj razreši družbeno nasprotja.

Viktor Smolej je zapisal, da se je Jarc v svojih predvojnih pesmih prebil do idej o preobrazbi sveta in razglašal misli, ki so bile blizu idejam o družbeni revoluciji.

V pismu Ivanu Goranu Kovačiču je napisal o sebi nekaj mesecev pred vojno (januar 1941): »V pesmi in prozi sem prikazoval dramo človeka, koprnečega po elementarnem zaživetju, povezanega z zemljo in nebom v eno, sovraščega zlagane družbene forme.«

Za svoje glavno delo je štel Jarc dramo Vergerij, ki ji je osnova tragični razkol med kontemplativnostjo in koprnenjem po akciji v istem človeku. Tu nekje, meni Smolej, je iskati iztočnico za povest ali roman, ki ga je Jarc snoval na partizanskem ozemlju (Čudež nad Bistrom). Vojna je posegla v njegov mirni svet filozofskega premišljevanja in ga pahnila v sredo vojne vihrine in družbene revolucije. Čas, ki ga je preživel v partizanih, srečanja z neznanimi, njegovemu svetu tujimi ljudmi iz ljudstva in z vrhovi slovenskega političnega gibanja in zanj izjemna doživetja v dnevih in nočeh partizanskih pohodov skozi

gozdove in samotna naselja, so ustvarili po mnenju Smoleja osnove za leposlovno stvaritev, ki bi dokončala pomenila nedvomno enega od najzanimivejših besedil iz osvobodilnega boja. Žal pa je smrt pretrgala Jarčev snovanje v partizanih na samem začetku: padel je 24. avgusta 1942 nekje pri Pughledu.

V leksikonu Slovenska književnost izvem, da je bil izredno občutljiva osebnost, razglabljal je splošna o kozmičnih vprašanjih in o vprašanjih človekove opredelitve. Umetnost mu je pomenila skoraj religiozno iskanje resnice in lepote v globinah duše, nasprotoval je podrejanju umetnosti ideologijam. V prozi je upodabljal življenje meščanstva in malomeščanstva ter izobražencev, zmedenost svoje generacije, v dramatikah je obravnaval motiv erotičnega trikotnika, se ponekod bližal emfatičnemu dialogu »drame krika«. V 30. letih se je postopoma usmeril v novo stvarnost, pesnil o tostranskih vprašanjih, slog mu je postal konkretniji in verz spevnejši.

Jarčevo literarno delo obsega pesmi, prozo, eseje, dramatik in književne kritike. Pisal je kritike o slovenskih pesniških zbirkah, o srbohrvaški in o francoski književnosti.

Tone Pavček opisuje njegov književni razvoj: od nemirnega, v kozmos zagledanega samotnega iskalca, osamljenega intelektualca, ki išče rešitve zase in za ljudi iz malomeščanske prozačnosti, kakršen se kaže v dobi svojega ekspresionizma v zbirki Človek in noč (1927) prek stvarnega soočenja s časom in zemeljskimi problemi slovenske družbe in slovenskega človeka do pesnika socialnih motivov (Novembrske pesmi (1936) in do zadnjega koraka v tem razvojnem miselnem in čustvenem zorenju do Lirike (1940) gre njegova pot. »Lirika« pomeni zlasti s ciklom Slovenski soneti njegovo naj-

bolj zrelo pesniško dejanje. Iz izrazito ekspresionistične lirike in proze (Črni čarodej 1923), ko mu je umetnost, kot je zapisal v svojem romanu Novo mesto 1930, krik demonske radosti človeka, ki pleše skozi vse svetove, je prišel Jarc do konkretnjšega odnosa do stvarnosti in s tem tudi do konkretnjšega pesniškega izraza. Pesnik drugače pravzaprav tudi ni mogel odgovorjati na pereča vprašanja časa, družbe in naroda, v obdobje novih vidikov Jarčevega miselnega in pesniškega sveta sodijo razen obeh pesniških zbirk in nedokončane dramske pesnitve Vergerij tudi njegovo poglavitno prozno delo avtobiografski roman Novo mesto, nekatere novele iz zadnjega obdobja, ljudska povest Jalov dom (1941) in mladinska povest Zakopani zakladi (1940). Tako kot v poeziji se je Jarc tudi v prozi umiril v realističnem stvarnem slogu. K tem delom je treba prišteti še delež pri potopisni knjigi Odmevi rdeče zemlje (1932), njegovo obširno publicistično in kritično delo in nedokončano prozo Čudež nad Bistrom, dramski prizor Gabrenja in nekaj pesmi, ki jih je snoval in zapisal med vojno. (T. Pavček).

Petnajst let po vojni je izšel izbor njegove poezije in proze Človek in noč z uvodom Juša Kozaka in s spremeno besedo Bojana Štiha (1960). Dve leti kasneje je izšlo njegovo izbrano delo v redakciji Franca Zadravca (1962). O Jarcu so pisali doslej: Emil Cesar, Jože Koruza, Igor Gedrih, Stanko Janež, Viktor Smolej, Juš Kozak, France Vodnik, Fran Petre, Bojan Štih, Tone Pavček in Franc Zdravec.

Vsekakor moramo pritrditi misli Toneta Pavčka, da je prezgodnja tragična smrt Mirana Jarca pomenila eno največjih izgub za slovensko književnost. Ob 85-letnici njegovega rojstva, ki je ni dočakal, se klanjamo spominu zvestega sinu svojega naroda, partizanskega pesnika Janeza Suhija.

Dušan Mevlja

TOVARNA STROJEV IN OPREME p. o.

61111 LJUBLJANA, GERBIČEVA 101

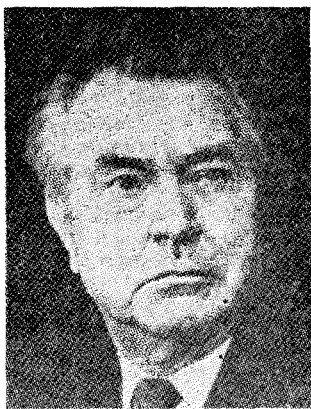
POŠTNI PREDAL: 62 • TELEFON: CENTRALA 261-686.
281-042 • DIREKTOR 261-194 • BRZOJAV: ŽIČNICA
LJUBLJANA • TELEX: 31-497 YU SLOLES

Novi predsednik predsedstva ZZB NOVJ

Predsedstvo zveznega odbora ZZB NOVJ Jugoslavije je izvolilo Mihaila Švabića za predsednika predsedstva v prihodnjem enoletnem mandatu.

Rodil se je leta 1919 v Bukovici pri Arandjelovcu. Član Komunistične partije Jugoslavije oziroma Zveze komunistov Jugoslavije je

od leta 1937. Je nosilec partizanske spomenice 1941, med vojno je bil komisar čete in komisar bataljona Kosmajskega in Posavskega odreda ter Prve in Druge proletarske brigade. Sodeloval je na prvem in drugem kongresu protifašistične mladine Jugoslavije, 1945. pa je bil izvoljen za člana izvršnega odbora centralnega

Mihail Švabić

odbora enotnih sindikatov. Bil je član centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, član centralnega komiteja in izvršnega komiteja CK ZK Srbije, sekretar mestnega komiteja ZK Beograda, predsednik republiške konference SZDL Srbije in veleposlanik na Poljskem. Zdaj je član sveta federacije in predsednik komisije za proučevanje zgodovine delavskega in komunističnega gibanja v Beogradu.

Ob 60-letnici Staneta Kotnika

Prvi mož vojaških starešin

Ničkolikokrat slišimo ali preberemo, da stiske, težave, odpovedovanja in zatiranja naredijo prave ljudi, odgovorne, ustvarjalne in človeške. Človekovo osebnost oblikujejo starši, okolje, razmere, čas. Okolje, čas in razmere so rodile in oblikovale tudi Staneta Kotnika. Morda prav ljudem njegove vrste delamo krivico, ker se jih spomnimo bolj ali manj samo ob jubilejih, podelitvi priznanj. Vmesno obdobje pa ostane, kljub nenehnemu delu, ustvarjalnosti in premagovanju vseh vrst težav in ovir, skoraj nepoznano. Prav zapisi o teh obdobjih ustvarjalnosti in dela posameznih ljudi pa bi dali vsem skupaj največ spoznanj, in izkušenj.

Spregovoriti hočemo o človeku, ustvarjalcu, žal obremenjeni z dejstvom, da smo se ga, kot toliko drugih, spomnili ob njegovem življenjskem jubileju. V organizaciji zveze rezervnih vojaških starešin ga poznamo že vrsto let. Ne bomo zapisali kot enega vodilnih, rajši bomo rekli kot enega ustvarjalnih in tistih, ki so kljub opravljanju vsega drugega dela vpleteni in vnesli v organizacijo nekaj svoje ustvarjalne moči. V teh dneh predsednik republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin Stanko Kotnik praznuje 60 let. Notranjec, Bločan iz družine z desetimi otroki na revni bloški kmetiji, ki je težko prehranila vsa lačna usta. Vse-

eno pa je bil rojen v obdobju, ki mu je, ob odrekhanju in premagovanju velikih ovir, omogočilo, da se je izživel in dosegel, kar marsikdo ne more.

V mladosti so mu starši kljub pomanjkanju omogočili, da se je vpisal v realno v Ljubljani. Prišel je med napredne ljudi in vzgojitelje. Korak, verjetno odločilni v njegovem življenju, zato ni bil težak. Vključil se je v delo in akcije Osvobodilne fronte v Ljubljani. Pred besom in nasiljem okupatorja se je moral umakniti na Bloke. Tu je bilo nasilje nad prebivalstvom še hujše, izginali so ga na Rab. V taborišču je le s težavo in ob pomoči prijatelja ohranil vero v smisel življenja. Pozneje

so ga selili v taborišče na Reki, potem v bližino Gonarsa in naprej v Gonars. V tem taborišču je delovala močna organizacija OF in vključil se je v njeno delo. Po kapitulaciji Italije se je ponovno vrnil na Bloke in se vključil v Tomšičevo brigado. Bil je ranjen, nato pa se je priključil skupini VOS

Kolesarski maraton Pohorskega bataljona

Tudi letos so družbenopolitične organizacije občin, ki oklepajo Pohorje skupaj s kolesarsko sekcijo mariborske tovarne avtomobilov in kolesarskim društvom Branik razpisale kolesarski maraton okoli Pohorja. Sto petdeset kilometrov dolga proga bo potekala od Maribora prek Slovenske Bistrice, Slovenskih Konjic, Vitanja, Mislinje, Slovenj Gradca, Dravograda, Radelj in Ruš nazaj v Maribor. Vsi naštetih kraji so prijavna, kontrolna in ciljna mesta. Iz vsakega teh krajev bo start dirke jutraj ob sedmih, na cilj bo treba pripeljati do pete ure popoldne. Vsak udeleženec, ki bo prevozil progo v desetih urah, bo prejel spominsko medaljo. Pokrovitelj manifestacije je Tovarna avtomobilov in motorjev Maribor.

M. K.

na Blokah. Ko je VOS prerasel v VDV, je postal sekretar. Skoja v bataljonu, nato pa v brigadi VDV, potem pa komisar bataljona in pomočnik šefa za personalne zadeve v diviziji. V mesecih pred koncem vojne je bil v jurišni skupini Jožeta Štoka-Korotana, ki je na Kočevskem hajkala četnike.

V vojski je ostal tudi še po vojni, v KNOJ, in ob delu je končal gimnazijo. Delal je v različnih krajih po vsej Sloveniji, leta 1948 pa je odšel v Zagreb za preiskovalca in končal študij prava. Postal je vojaški tožilec, preiskovalec, pravni referent, načelnik pravnega oddelka, vojaški pravobranilec. Na tem položaju se je tudi upokojil, vendar kmalu spet aktiviral. Skoraj celo desetletje je bil namestnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo, nato predsednik republiškega komiteja za vprašanja borcev in vojaških vojni invalidov pri izvršnem svetu Slovenije; to dolžnost pa opravlja še danes. Ob vseh

teh dolžnostih pa je bil vključen v delo različnih organov republiške konference ZRVS Slovenije in Zvezne konference ZRVSJ, v zadnjem mandatu pa je predsednik republiške konference ZRVS Slovenije.

Kot namestnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo je povezoval delo vseh sektorjev, poleg tega pa je vodil akcijo za pripravo novega zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Sodeloval je seveda tudi pri pripravi zveznega zakona o SLO in DS. Prav ti zakoni pa opredeljujejo tudi vlogo organizacije ZRVS v našem družbenopolitičnem življenju in še posebej na področju SLO in DS.

Od prejšnjega leta je Stane Kotnik predsednik republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, organizacije, ki ji je posvetil precej svojega dela in ji s svojo pronicljivostjo in doslednostjo tudi veliko dal.

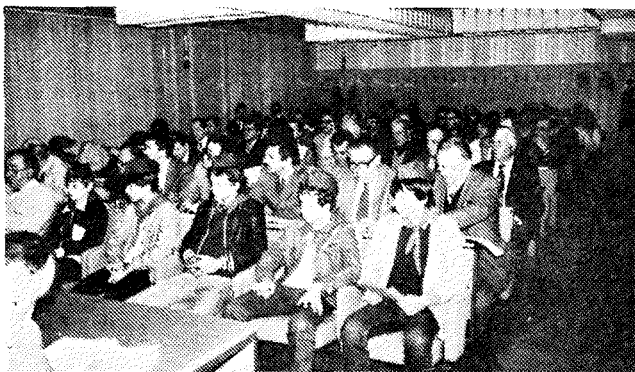
Boris Knific

Kritične razprave

V treh zasavskih občinah, Trbovljah, Zagorju in Hrastniku so pravočasno opravili letne konference občinskih organizacij zveze rezervnih vojaških starešin in tako opravili pomembno nalogo na področju organizacijsko-kadrovskih zadev. Pomembno je tudi dejstvo, da so pred zasedanji občinskih konferenc ZRVS opravile to nalogo tudi vse krajevne organizacije ZRVS, ki so ravno tako obravnavale pomembna in aktualna vprašanja s področja svojega delovanja.

Na vseh letnih konferencah v revirjih so delegati obravnavali poročila o svojem delu v letu 1984 in načrte dela za leto, ki pa jih že uresničujemo. Razprave so bile obširne, konkretne in zanimive, dokaj kritične in vsebinske. Tudi udeležba je bila več kot zadovoljiva, saj je bilo na zasedanjih od 86 do 93 odstotkov voljenih delegatov in tudi precejšnje

število gostov, predvsem predstavnikov družbenopolitičnih organizacij. Na vseh treh konferencah so sprejeli pomembne sklepe in usmeritve za prihodnje delo. Težave oziroma pomanjkljivosti, ki se kažejo v delu organizacij ZRVS, kot tudi problemi so več ali manj isti in jih bodo po dogovoru reševali skupno in ob sodelovanju vseh prizadetih. Razpravljali so opozorili na vrsto problemov, od neustreznih prostorov do težav pri zagotavljanju sredstev za zaposlitev osebe za polni delovni čas in težav pri ustanavljanju in delu aktivov ZRVS po delovnih organizacijah. Povsod opozarjajo tudi na nujnost usposabljanja po rodovih in vrsteh ter na popestritev programa izobraževanja. Ugotovili pa so, da se je lani znova začel večati odstotek udeležbe članov na vseh oblikah usposabljanja in izobraževanja rezervnih vojaških starešin.

Letne konference ZRVS v Trbovljah so se udeležili tudi pionirji, ki so napisali najboljše spise na temo SLO in DS. Za svoja dela so prejeli skromne knjižne nagrade. (Foto: Anton Podbevšek)

Najbolj učinkoviti so bili na tem področju v Trbovljah, kjer so s ponavljanjem predavanj precej izboljšali odstotek udeležbe.

Vseh treh letnih konferenc v revirjih so se udeležili tudi predstavniki republiške konference ZRVS in se na kraju samem seznanili s težavami in uspehi pri delu organizacij ZRVS v tem delu naše republike.

Organizacije ZRVS v vseh treh zasavskih občinah končujejo svoj letošnji strokovni program, hkrati pa se že pripravljajo na vsakoletni pohod Po poteh revirskih revolucionarjev, ki bo tokrat potekal pod geslom Po poteh delegatov ustanovnega kongresa KPS. Cilj pohoda bo na Čebinah.

Rudi Matko

Priznanja ob dnevu CZ

Pripadniki enot in štabov civilne zaščite so svoj praznik, 20. junij, proslavili delovno. Vrstila so se številna tekmovanja ekip prve medicinske pomoči, gasilskih desetin in drugih. Republiški štab za civilno zaščito pa je na slovesni seji podelil štirinajst plaket civilne zaščite zveznega izvršnega sveta, dvanajst priznanj republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, osem zlatih znakov civilne zaščite nekdanjim poveljnikom in načelnikom republiškega štaba za CZ ter republiškim sekretarjem za ljudsko obrambo, trinajst zlatih znakov CZ za prispevek k razvoju, krepitevi in praktičnemu delovanju civilne zaščite, dvanajst zlatih značk CZ in hkrati zlati in srebrni znak Rdečega križa Slovenije.

Nagrajence je pozdravila podpredsednica RK SZDL Slovenije Božena Ostrovršnik, ki je spregovorila o razvoju in pomenu civilne zaščite. Med drugim je dejala, da pomeni civilna zaščita pomembno organizirano silo družbene samozaščite, ki mora, v sedanji fazi razvoja iz sile, ki opravlja predvsem posledice vseh vrst nesreč in nevarnosti, postati preventivna sila.

B. K.

Tekmovanje enot civilne zaščite

Petnajsto tekmovanje enot civilne zaščite bežigradske občine za prvo medicinsko pomoč se je odvijalo na Gospodarskem razstavišču. Tekmovalo je 40 ekip iz krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela. Najboljše rezultate so dosegle ekipe Termike (120 točk), Učnih delavnic (112,5), Lesnine in PTT servis (119), KS Savsko naselje I (103,5 točk) in druge. Tekmovali so po pravilih republiškega Rdečega križa s poudarkom na delovanju v razmerah kontaminacije z radiološkimi kemičnimi in biološkimi sredstvi. Tekmovanje je bilo zelo uspešno in dobro organizirano. Za to gre zasluga občinski organizaciji Rdečega križa in občinskemu štabu za civilno zaščito.

D. R.

Tekmovanje mladih

Tudi letos je bilo za Bežigradom tekmovanje mladih v znanju in veščinah SLO in DS na Črnučah pri osnovni šoli Maksa Pečarja. Devet osnovnih šol in osem srednjih šol je poslalo najboljše ekipe. Reševali so teste iz civilne zaščite, protipožarne zaščite in SLO ter DS, prometne vzgoje, orientacije in topografije. Na orientacijskem teku po črnuški gmajni so na posameznih točkah odgovarjali o poznavanju vojaške puške M48 in iz zgodovine NOB v tem kraju. Tekmovali so še v streljanju z zračno puško, na koncu, ko so prišli na cilj pred šolo, pa so se pomerili v znanju prve medicinske pomoči. Medtem ko so bile ekipe na pohodu, so mladi novinarji

in likovniki pripravljali poseben bilten. Manja Kitek iz osnovne šole dr. Vita Kraigherja je v uvodniku biltena med drugim napisala: »Vsi

si želimo mir na svetu. Vsi? Ne, čisto vsi pa res ne. Zakaj je toliko vojn, lakote, gorja na svetu? Čeprav smo mi ljudje tisti, ki bi lahko spre-

menili to«. Mojca Žemva iz osnovne šole Maksa Pečarja pa je napisala lepo pesem o tem obrambnem dnevu.

Pri osnovnih šolah je zmagala osnovna šola Franceta Bevka, druga je bila O. Š. Boris Kidrič in tretja O. Š. Danile Kumarjeve. Srednja gradbena šola Ivana Kavčiča je bila prva med šolami usmerjenega izobraževanja, druga je bila splošna srednja vojaška šola Franca Rozmana-Staneta in tretja srednja šola tehničnih strok in osebnih storitev.

Organizator tekmovanja je bila občinska konferenca SZDL z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi, ki razvijajo, negujejo in poučujejo SLO in DS. Osnovni šoli Maksa Pečarja pa gre posebna zahvala za veliko pomoč pri organizaciji.

Dušan Rebolj

Občina Šiška je praznovala Napredku ni konca

»Na prehojeno pot razvoja v naši občini smo lahko ponosni. Gre za intenziven razvoj industrije, ki se uspešno vključuje v mednarodno delitev dela, močno stanovanjsko gradnjo, zelo razvito mrežo osnovnih šol in vzgojnovarstvenih zavodov, zdravstveno varstvo.

Skladno z industrijskim in družbenim razvojem se je uspešno razvijalo kulturno in telesnokulturno življenje občanov. Zgrajeni so sodobna mreža prometnih komunikacij, PTT mreža, vodovodi, kanalizacija, intenzivna je obdelava kmetijskih zemljišč in še bi lahko našteval.

Tako danes. In kako naprej? Predvsem se moramo zavedati, da revolucija teče, nenehno zahteva nove borce, ne dovoli počivati na doseženem. Napredku ni konca. Vsak dan se spreminjajo objektivne razmere v družbi, zato z enostranskim sklicevanjem na citate naših velikanov in ustvarjalcev revolucije in nenehnim ponavljanjem uspehov, ki smo jih do zdaj dosegli, ne bomo mogli napredovati. Kontinuiteto konkretnih nalog stabilizacijskega programa in nalog, ki jih nastavlja delo in življenje.

Potrditve pravilnosti prehojene poti, še bolj pravilnosti zastavljenih smeri razvoja moramo iskati tudi v tem, kako mladi rod razume in sprejema socialistično samoupravljanje, našo neuvrčenost in neodvisnost, svobodo, bratstvo in enotnost.

Kritično razpoloženje delavcev in občanov v tem trenutku je predvsem zaradi prepočasnega reševanja žgočih problemov, zaradi neuresničevanja dogovorjenega, zaradi nespoštovanja zakonitosti in zaradi zanemarjanja politike odgovornosti. To so problemi nas samih, naše volje in organiziranosti in dokler ljudje zahtevajo večjo učinkovitost in odgovornost posameznikov, zaupajo v družbeni sistem, potem je ni težave, ki je ne bi mogli rešiti.

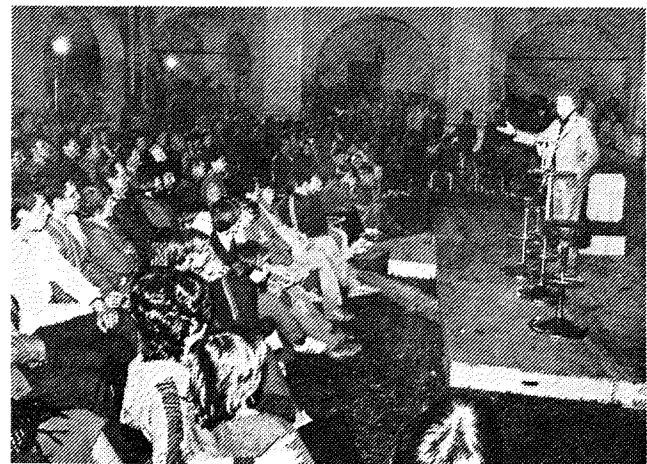
Stagnacija in izgubljanje perspektive bi bila za socialistično samoupravljanje največja nevarnost. Zato pomeni proslavljanje našega občinskega praznika predvsem spomin na trajne vrednote; da vse, kar je bilo z revolucijo izbojevano, mora ohraniti svojo vrednost; vse, kar je bilo zgrajeno v temelje napredka, mora imeti pomen tudi za današnji čas ter dajati navdih in oporo za še hitrejši družbeni razvoj, razvoj samoupravljanja, delegatskega sistema in osebni razvoj vsakega posameznika...» je ob občinskem prazniku med drugim dejal predsednik OK SZDL Ljubljana Šiška Vukašin Lutovac.

Številne športne in kulturne prireditve ob prazniku so se začele že 11. junija z otvoritvijo lovske razstave v Domu svobode v Sentvidu, končale pa minulo soboto v športno-rekreativnem centru Mostec s slavnostnim zborom občine Šiška, podelitvijo občinskih priznanj in tovariškim srečanjem.

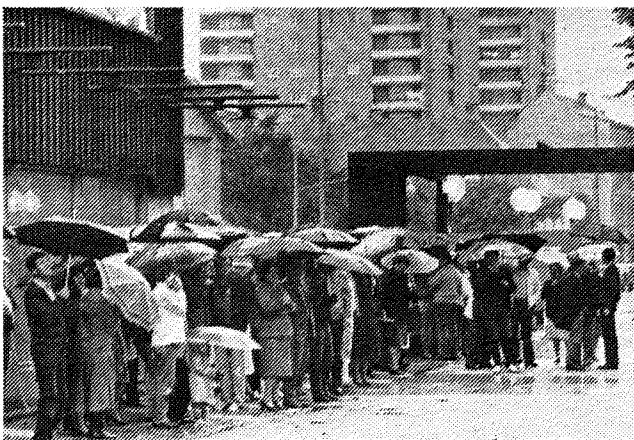
Praznični utrip ob občinskem prazniku ponazarjamo s sliko in besedo:

Slavnostni zbor ob občinskem prazniku je minil v znamenju podelitve občinskih priznanj (zlati plaketi občine so prejeli Mira Svetina-Vlasta in pa Titovi zavodi Litostroj), s kulturnim programom, ki so ga pripravili Godba Litostroj, Mešani pevski zbor KUD Ivan Novak-Očka, gojenci IC ONZ Tacen in mlajši mladinski zbor OŠ Franc Murn iz Vodic, in pa tovariškim srečanjem.

Glumaški večeri v gradu Goričane pri Medvodah so že tradicija. Naš posnetek je iz enega od večerov, ko je obiskovalce navdušil Zlatko Šugman v satiričnem kabaretu Miloša Mikelnja Fraklova vrnitev.

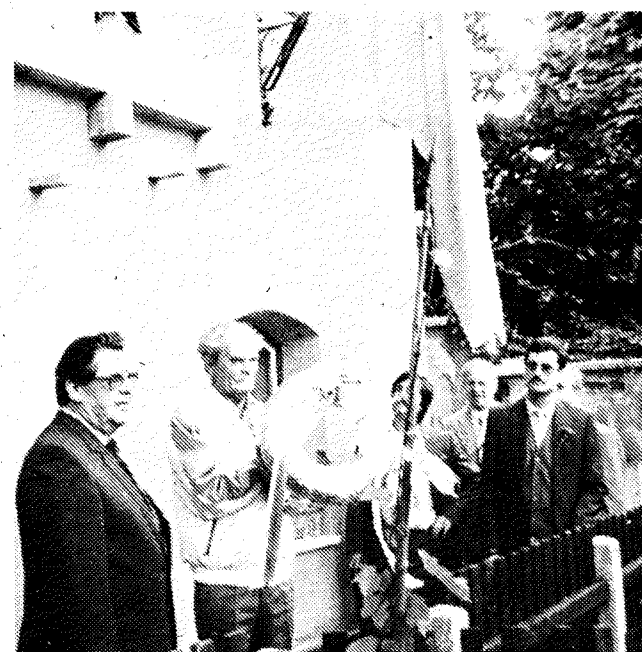
Dolgoletne gradnje nove stanovanjske soseske Stara cerkev se je nemalokrat držala tudi smola. Ta pa soseske ni zapustila niti prejšnji četrtek, ko so v okviru praznika krajevne skupnosti Na jami in občine Šiška sosesko Stara cerkev tudi uradno odprli.

Ob občinskem so svoj krajevni praznik proslavile nekatere krajevne skupnosti: Bukovica-Šinkov Turn, Na jami in dr. Petra Držaja. Slavnostne seje, kulturne in športne prireditve so spremljale slovesnosti. Naš posnetek je iz slavnostne seje KS Na jami in Petra Držaja v OŠ Riharda Jakopiča, ki letos slavi 20-letnico delovanja.

V avli občinske stavbe je bila tudi razstava likovnih izdelkov učencev šišenskih osnovnih šol. V zelo domiselno pripravljene razstavi so posebej izstopali učenci vzgojnega zavoda Fran Milčinski iz Smlednika.

Dne 22. junija 1941 je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo. Ta dan so se v stanovanju pri Filipu Bernardu na Vodnikovih cesti 27 srečali nekateri člani CK KPS in ustanovili glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. Na ta dan občina Ljubljana Šiška praznuje svoj občinski praznik. Naš posnetek kaže polaganje venca delegacij na spominsko ploščo na hiši Filipa Bernarda.

Zapis pripravil Jože Čurin

TIK
TOVARNA IGEL KOBARID

GORIŠKA 5 A, P-p. 2

TELEGRAM: TIK KOBARID
TELEFON: H. C. (065) 85-020, 85-014, BREGINJ: 89-801
ŽELEZNIŠKA POSTAJA: MOST NA SOČI
TELEX: 34-339 YU TIK

TOZD KOVINSKI IZDELKI N-SUB. O.
- ŽIRO RAČUN: 52030-601-13406

TOZD MEDICINSKI PRIBOR N. SUB. O.
- ŽIRO RAČUN: 52030-601-13411

TOZD PLASTIKA BREGINJ
- ŽIRO RAČUN: 52030-601-13427

TOZD ORODJARNA IN VZDRŽEVANJE N. SUB. O.
- ŽIRO RAČUN: 52030-601-13432

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB
- ŽIRO RAČUN: 52030-607-57712

Vabila

Zveza združenj borcev NOV obci-
ne Koper, zveza kulturnih organiza-
cij občine Koper, družbenopolitične
organizacije krajevne skupnosti
Šmarje vabijo na osrednjo proslavo
v počastitev dneva borca, 4. julija.

V sredo, 3. julija 1985, bo ob 20.30
na Titovem trgu v Koprju koncert
pihalnih orkestrrov občine Koper. V
četrtek, 4. julija 1985, pa bo ob 18. uri
na Poljanah pri Šmarjah osrednja
proslava. Na njej bodo tudi podelili
priznanja Zveze združenj borcev
NOV občine Koper. Po programu
bo tovariško srečanje. Za ples bo
igral ansambel Ottavia Brajka.

Pripravljalni odbor

Krajevno združenje borcev NOV
Vinica vabi vse borce, aktiviste in
druge občane na odkritje spomin-
ske plošče, ki bo na dan borca, 4.
julija 1985, ob 11. uri pri lovskem
domu na Klanču – Žeželj, na kraju

pomembnih dogodkov iz NOB. Od-
kritje bo spremljal govor s kultur-
nim programom, po njem bo tovari-
ško srečanje. Za drugo bo poskrb-
ljeno.

Odbor ZB NOV Vinica

Za dan borca, ob 40. obletnici
zmage nad fašizmom, vabimo na
proslavo Notranjskega odreda NOV,
ki bo pri Sv. Ani v Loški dolini 4. 7.
1985. ob 11. uri.

Vsem borcem, svojcem padlih in
umrlih bodo ob 9. uri podelili spo-
minske medalje. To vabilo velja tudi
za osebje partizanskih snežniških
bolnišnic in vse, ki niso prejeli vabi-
la za srečanje. Odkrili bomo tudi
spomenik padlim tovarišem pri Sv.
Ani.

Pripravljalni odbor za proslavo

Borčevske organizacije Bovške
vabijo vse borke in borce k odkritju

spominske plošče branilcem sever-
ne meje Kobarške republike v okto-
bru 1943 na Boki pri Žagi, ki bo na
dan borca, 4. julija, ob 15. uri na
Boki.

Po odkritju in kulturnem progra-
mu bo tovariško srečanje pri Žvi-
karju.

KO ZZB NOV Bovec

Združenje borcev NOV krajevna
organizacija Pivka vabi na odkritje
spominske plošče, ki bo na dan bor-
ca, 4. julija 1985, ob 15. uri v Sloven-
ski vasi pri Pivki. Vabimo vse borce,
aktiviste in kražane. Po odkritju bo
srečanje upokojencev v naravi.

KO ZB NOV Pivka

Občinski odbor ZZB NOV Grosup-
lje in skupščina občine vabita ob
dnevu borca na slavnostno sejo ob-
činskega odbora zveze borcev ter
aktivistov OF bivšega grosupeljsko-
stiškega okrožja – v sredo, 3. julija
1985, ob 15. uri v kulturnem domu
na Muljavi.

Obvestilo

V Zagorju ob Savi bo 4. julija na
dan borca osrednja proslava 40.
obletnice osvoboditve Jugoslavije.
Ob tej priložnosti bodo odkrili se-
dem doprskih kipov predvojnih re-
volucionarjev in narodnih herojev.

Prireditev bo ob 9. uri v spomin-
skem parku v Zagorju ob Savi (plato
pred spomenikom revolucije).

ZZB NOV Zagorje ob Savi

Poizvedba

Občinski odbor ZZB NOV Škofja Loka
išče podatke za borce, ki so konec oktobra
1942 prišli iz Ljubljane prek Dolomitov na
Gorenjsko, da bi se tu vključili v nekatere
partizanske enote, toda so jih že med potjo
pri Škofji Loki v bližini Pasje vasi (v gozdu
Tomažkovo) napadli Nemci in jih je nekaj
padlo. Domačini so jih pokopali na kraju
smrti. Po osvoboditvi pa so jih nekaj poko-
pali v skupno grobišče na Štemarjih v Škofji
Loki (bivši Dolenčev park), druge pa so od-
peljali sorodniki na pokopališča v domačem
kraju.

Ali je zadeva Vrtačnik res končana?

Počutili smo se primorane objaviti v faksimilu naslednji dopis, ki ga je uredništvo TV-
15 Naš tovariš prejelo dne 13. 6. 1985:
(faksimile sklepov OO ZK UO)

OSNOVNA ORGANIZACIJA ZK
UPRAVNIH ORGANOV OBČINE
JESENICE

Datum: 12/6-1985

UREDNIŠTVO TV - 15
LJUBLJANA

Osnovna organizacija ZK Upravnih organov občine Jesenice je dne 23/5-1985
obravnavala članek z naslovom "Kdo je kriv za gnusen zločin" z dne 18.4.
1985, ki je bil objavljen v vašem časopisu.

Po razpravi so bili sprejeti naslednji SKLEPI:

1. Zadevo obravnavamo iz stališča, ker je bil Franci Vrtačnik član naše
osnovne organizacije.
2. Člani osnovne organizacije ZK upravnih organov občine Jesenice smo
mnenja, da je naslov v TV - 15 z dne 18.4.1985 "Kdo je kriv za gnusen
zločin" skrajno neprimeren. Menimo, da je uredništvo TV - 15 neodgovorno,
ko brez dokazil navaža, da gre za zločin.
3. Stališče osnovne organizacije se posreduje Uredništvu TV - 15 in OK ZKS
Jesenice.
4. Predlagamo, da tudi osnovna organizacija sindikata pošlje svoje stališče
do tega članka.
5. S tem je za OO ZK UO občine Jesenice zadeva zaključena.

Sekretar:
Stanka TRIFONI

Iz gornjega dopisa je razvidno, da je po-
trebovala OO ZK Upravnih organov Jese-
nice več kot mesec dni, da se je priklopala
do navedenih petih SKLEPOV, in da je
potrebovala potem še tri tedne, preden je
poslala to pisanje naslovniku. Ni kaj, glo-
boko premišljeno ravnanje! Žal pa mora-
mo ugotoviti, da nas vsa ta premišljenost,
ki bi jo laže označili kot polževo odzivnost,
ne zadovoljuje. Nasprotno, z razočaranjem
in ogorčenjem smo sprejeli te partijske
SKLEPE, ki prav nič ne pripomorejo k
razjasnitvi tragične smrti Francija Vrtačni-
ka, po svoji dikciji pa spominjajo prej na
kako administrativno odločbo kakor na
pričakovano javno pojasnilo, ki bi ga terjal
ta žalostni primer.

Toda pustimo sprva ob strani vsebinsko
plat stvari in se posvetimo navedkom v
SKLEPU najprej s formalnega stališča.

Predvsem, popolnoma napačno je izhodiš-
če oblikovalcev SKLEPOV, da so zapis
»Kdo je kriv za gnusen zločin«
obravnavali kot članek, ko sta vendar vsebina zapisa in
podpis Matilda Vrtačnik vsakemu razum-
nemu bralcu izpričevala, da je tu šlo za
pismo, povsem osebno pismo obupane
matere, ki je imela vso človeško, državljansko,
borčevsko in komunistično pravico,
da se je zatekla še k javni obliki poizvedbe
in protesta, ko skoraj po letu dni ni mogla
dobiti ustreznega pojasnila o sinovi smrti
po normalnih poteh.

Da bi ne bilo nobene dvomnosti ali
sprenevedanja okrog narave obravnavane-
ga prispevka v naši rubriki Utrinki in od-
mevi z dne 18. aprila 1985, ga objavljamo
še enkrat (zaradi varčevanja s prostorom
prinašamo v faksimilu samo začetek in ko-
nec originalnega pisma):

Kdo je kriv za gnusen zločin?

Dne 25. maja tukaj bo minilo leto,
odkar je odšel moj sin Franci
Vrtačnik na sindikalni izlet v Jesenice
območje, kjer je bil zaposlen. Peljali so se...

nekam proti Dolnji Stubici blizu Zagreba. Vsi so se v nedeljo zvečer vrnili domov, le
našega Francija ni bilo. Star je bil 33 let in obstajala je možnost, da bi se kje zamudil
oziroma »udaril na svoje«
ter bi se kasneje vrnil domov, kjer je imel skrbne starše in

šoloobveznega sinka Matjaža, za katerega je sam skrbel. Na vsak način se mi zdi nor-
malno, da bi vodja izleta, tov. Cenček in tov. Zdenka Ramovš, vedela, zakaj se Franci ni
vrnil, in to takoj sporočila k nam domov. Za vzrok smo zvedeli žal prepozno, in to je
botrovalo njegovi tragediji, o kateri je komentarjev na pretek. Predolgo bi bilo to pismo,
da bi opisala vsa pota in poskuse zvedeti kaj o njem, vse dneve negotovosti in nazadnje
strašno novico, ko smo ga končno uspeli dobiti, da smo ga lahko vsaj spodobno pokopali.
Komu je storil moj sin kaj žalega, saj je vestno opravljal svojo službo ter bil
priljubljen v vsaki družbi in pri vseh, ki so ga poznali? Zakaj je moral umreti tako mlad
in tako grozne smrti?

Kot mati borka s statusom borca od leta 1943 mislim, da je dolžnost organizacije, da bi
mi po neki liniji pomagali razvozlati ta grozen primer. Do danes sem zaman trkala na vse
institucije, da bi izvedela, kako se je moglo zgoditi nekaj tako groznega mojemu edinemu
sinu. Tudi on je bil član ZKJ. Pa kaj mu to pomaga, če pomislim, s kakšnim ponosom
sem živela vsa leta po vojni in za to organizacijo in verovala vanjo. Sedaj pa, ko bi rada
samo to, da bi krivci umora mojega sina prejeli svoje plačilo in da bi zvedela za motiv
tega gnusnega zločina, mi vsi obračajo hrbet...

Odgovorite mi vsaj zaradi mojix
zaslug za NOB, ali pa naj mi kdo
pove, zakaj ne morem izvedeti
resnice.

Žalostna in razočarana

Matilda Vrtačnik

imeni očeta Radeta
in sinka Matjaža

Zdaj vprašujemo: Kakšno borčevsko
glasilo bi bil TV-15 Naš tovariš, če ne bi
objavil tega pisma?! Zares, bili bi neod-
govorni in še kaj hujšega, če pisma ne bi
priobčili, in to v nespremenjeni podobi!
Pri tem se nam je zdelo malo pomembno,
če je bilo pismo naslovljeno z ostrim na-
slovom, kajti, kaj je peščica časopisnih
črk v primerjavi z grozo in stisko svojcev
Francija Vrtačnika, njegove matere, očeta
Rada in sinka Matjaža, ko se jim je
izgubil najdražji človek kakor kak poštni
paket! In če smo objavili pismo in avten-
tični naslov tega pisma »brez dokazil, da
gre za zločin«, kakor nam očitajo SKLE-
PI, moramo izjaviti, da smo posredovali –
poudarjamo, ne zapisali, marveč posre-
dovali – to in takšno pismo z vso odgo-
vornostjo. Tako smo ravnali zavestno v
težnji, da bi spodbudili javno pojasnilo o
tem tragičnem dogodku. Prav odleglo
nam bo, če se bo podmeti, ki provokativno
stoji v naslovu pisma, izkazala za
neresnično. Pripominjamo, da tako po
prejemu kot po objavi tega kriku podob-
nega pisma nismo ostali križem rok.
Opravili smo vrsto telefonskih in ustnih
poizvedb na jeseniških forumih in med
ljudmi, vendar smo žal naleteli v forumih
– tudi v OO ZK UO – na sicer vljudne, a
nejasne odgovore, med ljudmi pa na ne-
preverljive govorice.

Toliko o formalni plati in »teži«
SKLEPOV.

Veliko vznemirljivejša so vprašanja, ki
se odpirajo ob teh SKLEPIH v vsebin-
skem pogledu. Ali ne bi OO ZK UO obci-
ne Jesenice ravnala bolj v skladu s svojo
družbeno funkcijo, ko bi javno odgovori-
la na pismo Matilde Vrtačnikove in pove-
dala, kaj se je zares zgodilo s Francijem
na sindikalnem izletu, namesto da troši
svoje moči za rezek zaseben ukor uredni-
štvu TV-15 Naš tovariš, ki je s priobče-

njem pisma Francijeve matere izpolnilo
zgolj človeško in borčevsko dolžnost ter
ravnalo po zakonu o tisku? Saj si ne mo-
remo misliti, da OO ZK UO ne bi poznala
resnice o Francijevi smrti, ki že več ko
letno dni sproža ploho opravljanj in tudi
povsem razumljivih ljudskih govoric na
Jesenicah. Mar je osnovni partijski orga-
nizaciji, katere član je bil Franci, zares
vseeno, da se širijo te govorice, pa naj so
že utemeljene ali neutemeljene? Kdo, če
ne partijska organizacija ima pravico ter-
jati od preiskovalnih organov, da povedo
ugotovljeno resnico, in kdo, če ne partij-
ska organizacija, ima dolžnost, da svoje-
mu članstvu in javnosti posreduje to res-
nico, ki edina lahko pomeni svojcem za-
doščenje, okolju pa etični in politični
red? Toda ne: OO ZK UO se raje obrne
proti našemu uredništvu, ki je kvečjemu
želelo pomagati in ji dati iztočnico za ne-
koliko zamujeno posredovanje, pa mu iz-
reče grajo, in celo kliče nadenj (glej
SKLEP št. 4) tudi sindikalno organizaci-
jo! Tožnica in posledek v hladnem slogu ka-
ke državne inšpekcije (glej SKLEP št. 5)
razglasi »zadevo«
za končano!

Ne, spoštovani tovariši z Jesenic, za
nas zadeva na takle način ni končana. Ko
rečemo »zadeva«, s tem ne mislimo na
navidezni spor tiskovne narave, na kate-
rega skuša OO ZK UO umetelno zreduci-
rati našo in svojo vlogo v primeru Franci-
ja Vrtačnika, temveč mislimo na tragedi-
jo samo in na njene posledice. Predvsem
nam ne gre iz uma in srca nezaslišano
dejstvo, da se lahko v naši socialistični
družbi izgubljajo ljudje kot igle v senu.
Sočutje z nesrečnim Francijem Vrtačni-
kom in njegovimi najbližjimi nam nalaga
kategorično vprašanje: ali je še res, da je
naše največje bogastvo človek?

ZVONE KRŽIŠNIK

Podpis listine o ohranjanju, razvijanju in prenašanju vrednot NOB v taborniški organizaciji

Partizani so vzorniki tabornikom

Večer pred občinskim praznikom občine Bežigrad, 19. junij, bo dolgo ostal v spominu vsem tistim, ki so se v Družbenem centru za Bežigradom udeležili slovesnosti ob podpisu listine o ohranjanju, razvijanju in prenašanju vrednot NOB in revolucije v taborniški organizaciji. Sodelovali so taborniki in borci s prapori, trojka bežigradske pihalne godbe s fanfarami, tamburaški orkester Mandolina iz KUD Stadion ter duet iz osnovne šole Danile Kumar. Slovesnosti sta se udeležila predstavnik RO ZZZB NOV Slovenije in ZTS, med drugimi pa še predstavniki vodstev vseh občinskih družbenopolitičnih organizacij in občinske skupščine. Povabljen sta bila tudi Lidija Šentjura in Sergej Kraigher kot občana in Sergej kot nekdanji tabornik.

»Domovina, v tebi, v tvoji preteklosti, sedanjosti in prihodnosti imamo tisto, kar zagotavlja našo osebnost in

skupno srečo. Ponosni sprejemamo bogate človeške in družbene vrednote revolucionarnih tradicij, ki nam jih izročajo borci – revolucionarji.« Tako je zapisano v uvodu listine o prenašanju izročil NOB, ki sta jo na republiški ravni podpisala RO ZZZB NOV Slovenije in RK Zveze tabornikov Slovenije.

Zveza tabornikov Slovenije – občinska konferenca Ljubljana Bežigrad in taborniški odredi Beli lokvanj, Bičkova skala, Heroj vitez, Posavski kurirji, Savski odred ter pohodna enota Rašiška četa pa so se ob podpisu listine obvezali, da bodo poleg nalog iz republiške listine skrbeli tudi za neprekinjeno sodelovanje z občinsko konferenco ZSMS, da se bodo javno odzivali na pojave, ki ne bi krepili naše socialistične samouprave družbe in bi bili v nasprotju z vrednotami NOB, in skrbeli bodo za zgledno okolje bežigradskega dela Poti spominov in tovarištva.

V imenu občinskega odbora ZZZB NOV Ljubljana Bežigrad je zbranim spregovoril tovariš Stane Koman, ki je še posebej poudaril pomen takšne listine v času, v katerem živimo, v času, ko »revolucija še traja« ni le fraza. Seveda ne gre le za listino, pač pa za izpolnjevanje tistega, kar v listini piše in za kar so še podpisniki zavzeli.

»Ko smo po vojni govorili, da revolucija še traja, smo tako govorili zato, ker je bilo treba obnoviti našo domovino iz ruševin, ker je bilo treba premagati pomanjkanje materialnih dobrin, nerazvitenost in zaostalost,« je dejal tovariš Koman. »Ko danes govorimo tako, moramo premagati drugačnega sovražnika. Ta je med nami in dostikrat nepoznan. Navzoč je povsod. Takšne sile so pred petnajstimi, desetimi ali petimi leti pomagale, da smo v našem gospodarstvu in politiki napravili čim več napak, zdaj pa na teh napakah sku-

šajo mobilizirati nove skupine in posameznike, s katerimi bi rade pregovorile naše ljudstvo, da se bo rešilo sedanjih težav, če se odpove sistemu, ki je rezultat naše socialistične revolucije, NOB in politike naše partije. Toda v našem ljudstvu bo tudi to pot zmagal razum, toliko bolj gotovo in toliko prej, kolikor bodo zdrave sile aktivnejše, kolikor bo v njih več novih, sodobnih pobud.

Ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij je ena takih aktivnosti. Da pa bi z njo dosegli pravi namen, mora postati last celotne družbe. Ta listina oziroma njena vsebina, ki sta jo leta 1983 podpisali republiška Zveza borcev NOV in republiška Zveza tabornikov, pomeni podružbljanje revolucionarnih izročil in sodobno obliko. Zvezi sta podpisali nekaj, kar so taborniške organizacije že uresničevale. Njihova programska izhodišča že od

ustanovitve sem izražajo spoznanje, da so taborniki pravi dediči partizanskih vrednot oziroma tradicij. Ohranjanja, razvijanja in prenašanja revolucionarnih izročil niso pojmovali kot golo proslavljanje nekih bojov, dnevorov, krajev ali osebnosti, temveč kot boj proti nehumanim razmeram, proti mračnjstvu, proti samozadovoljstvu, malodušju, mehkužnosti, brezbrzičnosti, neodgovornosti, laži, hlapčevstvu, izdajstvu, itd.

Kakšni vzorniki so bili tabornikom partizani, dokazuje tudi to, da so po njih prevzeli pohode, partizanske večere, mitinge, igre, akcije, kot so Ilegalci ali Vohuni ali Skrij – poišči itd.

Najboljšim enotam taborniške organizacije podeljuje

naslov Partizanski odred, nagrajujejo pa jih s kipcem Ilegalca. Vodiijo tudi posebno skupino večšin, ki se imenujejo Partizanske veččine. Tabornik z velikim znanjem pa lahko dobi naziv tabornik partizan.

Omenjena listina ne pomeni začetka nečesa, temveč potrditev neke usmerjenosti in okrepitev z novimi pobudami.

Med taborniki se bodo še naprej razvijali tovarištvo, bratstvo in enotnost narodov in narodnosti Jugoslavije, delavnost, pogum, ustvarjalnost, kritičnost, odgovornost in druge človeške vrline – kakor doslej, morda sedaj samo podkrepjeno in oprto na podpisano listino.

Ziva Drole

Še nekaj novih brigadirskih začetkov

Medtem ko na nekaterih letošnjih mladinskih delovnih akcijah brigadirsko delo in življenje že tečeta po ustaljenem tiru, se drugod ta teden šele privajajo, na štirih krajih pa se šele pripravljajo na slovesen začetek brigadirskega poletja. Preteklo nedeljo, 23. junija, so se mladinske delovne brigade prvič letos postrojile pred osnovno šolo Marija Broz v Bistrici ob Sotli, kjer bo tekla MDA Trebče, ter v brigadirskem naselju v Lokvah pri Črnomlju na akciji MDA Bela krajina.

Tik pred vrati pa sta začetka zvezne MDA Posočje, ki se bo začelo s slovesnostjo pred domom učencev Svetozar Markovič v Tolminu, ter zvezne MDA Goričko, ki bo svoj prvi brigadirski pozdrav poslala izpred osnovne šole v Gornjih Petrovcih. Dogajalo se bo v nedeljo, 30. junija. Istega dne bodo brigadirji začeli tudi republiški MDA Kobansko (pred osnovno šolo v Ribnici na Pohorju) in MDA Brkini (pred osnovno šolo v Podgradu pri Ilirski Bistrici).

Ziva Drole

Mi med seboj

Bližal se je tisti čas, ko sem morala prvič v šolo. Kmalu sem dočakala ta dan. Težko mi je bilo pri srcu, ko sem se bližala šoli, a vendar sem bila vesela, saj sem vedela, da se bom v šoli marsikaj naučila. Ko sem šla hodila v vrtec, sem spoznala več sedanjih sošolcev, pa sem se kar malo bolje počutila med njimi. V začetku se nismo veliko pogovarjali, kmalu pa smo postali dobri prijatelji in dobra razredna skupnost.

Leta so hitro minevala. Hodili smo iz razreda v razred, se skupaj učili in si pomagali pri učenju, hodili smo na izlete in se skupaj zabavali. Skupaj smo preživljali vesele in žalostne trenutke. Seveda so bili več-

krat tudi prepiri in celo manjši pretepi. Vendar se je to kmalu zgledilo.

Začeli smo odrasčati in se odraščamo. Namesto s prepiri raje rešujemo težave s pogovori med razrednimi urami, na mladinskih sestankih pa tudi ob kakšni drugi priložnosti.

Zdaj se bližamo koncu. Popravljamo ocene, pripravljamo se na valet, zanimamo se za vpis v druge šole in drugo. Bliža se dan, ko bomo šli zadnjič skupaj na izlet in se bomo zadnjič skupaj zabavali. Po valetu se bomo ločili in šli vsak svojo življenjsko pot.

SUZANA DANKO, 8. b
OŠ Kerenčičevih
Pesnica

Srečanje z Mitjem Vošnjakom

Letos smo povabili Mitja Vošnjaka, prvega urednika lista Mladina in ustanovitelja glasila našega Pionirja, veleposlanika, pisatelja in borca, da nas obišče. Našemu povabilu se je ljubeznivo odzval. Na Hardeku v gasilskem domu smo proslavili dan OF, praznik dela in 40-letnico osvoboditve. Zelo smo bili veseli in ponosni, da je bil na naši proslavi tudi tovariš Vošnjak. Člani recitatorskega krožka so pripravili prisrčen program. Nato nam je spregovoril naš gost o svojih dogodivščinah s severnimi jeleni, o srečanju z Indijanci in o krokodilih v afriškem jezeru. Najbolj zanimiva nam je bila njegova pripoved o vožnji s severnimi jeleni, kajti takrat je tudi naredil izpit za samostojno vožnjo. Dobil je dovoljenje, da sme loviti severne jelene, kjer hoče in kadar hoče.

Povedal nam je, da je bilo med NOB zelo hudo in da so se vsi zavedni Slovenci bojevali za svobodo. Tovariša Tita je srečal v Drvarju in na otoku Visu. Pri kopanju v morju je videl, da je Tito do-

živel prvič in zadnjič poraz – deklica, ki jo je hotel malo potopiti pod vodo in ji je stopil na ramena, ga je požečkala po podplatih, tovariš Tito se je začel smejeti in je odplaval stran.

Učenci smo Vošnjaku povedali, da smo prebrali njegovo knjigo »Častna pionirska, tako je bilo« in ga prosili, da se nam je podpisal v knjige. Po proslavi smo ga povabili v našo šolo in mu pokazali fotografije, ki pripovedujejo, kako je bilo v Ormožu po 8. maju 1945, ko je bil osvobojen. Za spomin na naše srečanje smo mu poklonili šopek cvetja in knjigo o Ormožu.

Člani krožka in vsi učenci in učitelji naše šole smo ponosni in srečni, da nas je obiskal tako znan mož. Veseli smo tudi, da nam je toliko lepih besed napisal v našo knjigo spominov. Obljubljamo, da ne bomo nikoli pozabili grozot vojne in da bomo varovali in negovali našo svobodo.

Člani krožka za ohranjanje in negovanje tradicij NOB v osnovni šoli Hardek – Ormož

**VESELE
POČITNICE!!!**

Usposabljanje mladih za SLO

Na tekmovanju v Breznu so se pomerile najboljše ekipe osnovnih šol iz občine Radlje ob Dravi v poznavanju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, v merjenju znanja in spretnosti, ki so pomembne za SLO. Takšna srečanja so postala že tradicionalna, od šolskih do občinskih. Tokrat je bilo organizirano že šesto po vrsti, in sicer je bil organizator poseben odbor za pripravo in izvedbo tekmovanja pri OK SZDL Radlje, soorganizatorica in gostiteljica pa osnovna šola Borcev Lackovega odreda Brezno-Podvelka. Srečanje je bilo posvečeno 40-letnici svobode in miru, zato je bilo še toliko bolj slovesno. Predstavili so sodelovanje borcev in mladine, tokrat osnovne šole, ki nosi ime po borcih Lackovega odreda, enote, ki se je bojevala in je bila tesno povezana s prebivalci na severnem delu naše domovine, ob avstrijski meji, na Kobanskem, med Pohorjem in Kozjakom pa tudi čez mejo.

Šola v Breznu je že pred leti podpisala listino in nato še samoupravni sporazum o medsebojnem sodelovanju z borci, še posebej z borci in aktivisti Lackovega odreda. Na srečanju so učenci, zlasti člani zgodovinskega krožka, ki pod vodstvom mentorice Marije Štruc skrbijo za ohranjanje revolucionarnih izročil, prikazali to sodelovanje in njegove uspehe, ki niso majhni. Otroci in borci dosledno uresničujemo sprejete in dogovorjene naloge, zapisane v samoupravnih listinah. Po besedah ravnateljice šole je to lahko zgled marsikaterim odraslim, ki se raznih sporazumov in dogovorov ne drži.

Tekmovalne ekipe so sestavljali učenci zadnjih razredov osnovne šole. Program tekmovanja je bil vsebinsko bogat. Morali so pokazati znanje teorije s področja SLO, CZ, prometa in protipožarne varnosti, orientacije in topografije, poleg tega pa še praktično znanje med orientacijskim tekom, dolgim več kilometrov. Ekipe so morale biti tudi telesno dobro pripravljene, iznajdljive in morale so znati uporabljati kompas ter karto. Če prištejemo še poznavanje puške, streljanje z vojaško puško in dajanje prve pomoči, je slika popolna.

Vse ekipe so bile dobro pripravljene; med njimi je bilo komaj za kakšno točko razlike v rezultatih. Prvo mesto si je prislužila ekipa podružnične šole OŠ Borcev Lackovega odreda – Remšnik, drugo mesto je pripadlo 1. ekipi šole gostiteljice, tretje mesto pa ekipi osnovne šole Radlje.

Prijeten kulturni spored, ki so ga pripravili člani šolskega KUD Jože Lacko za miting, na katerem je sodelovalo tudi več predstavnikov ožjega vodstva skupnosti Lackovega odreda, je popestril dan. Jožetu Duhu-Silvestru so ob tej priložnosti in ob njegovem sedemdesetem jubileju podelili posebno priznanje za uspešno sodelovanje s šolo pri prenašanju izročil NOB na mlade.

Peter Macuh

Osvoboditev tovarišev

Zelo rad poslušam, ko mi babica pripoveduje o svojih doživljajih iz NOB. Nekega dne mi je pripovedovala tole: »Bilo je nekaj dni pred novim letom. Komendant nam je povedal, da bo v bližnjem mestu veliko slavlje, na katerega bo prišel nemški oficir. Dogovorili smo se, da ga bomo ugrabili in zamenjali za naše tovariše. Naredili smo načrt. V bližnjem gozdčku smo pripravili zasado. Bilo je hladno in tudi snežilo je. Dolgo smo čakali, avta pa od nikoder. Ko smo že mislili, da je akcija pro-

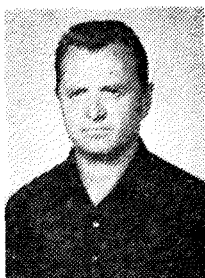
padla, smo zaslišali ropot motorja. Bila je patrola. Spustili smo jo skozi zasado. Minuto za njo je pripeljal avto. Komendant je rekel, da ne smemo streljati, kajti lahko bi ubili oficirja. Skočili smo pred avto in razorožili soferja in vojak. Akcija je uspela in vsi smo bili zelo veseli. Oficirja in vojaka smo zamenjali za naše tovariše. Vse se je srečno končalo.«

GORAN ŠUBINSKI, 7. b
OŠ Edvard Kardelj
Murska Sobota

Pri uri dopisniškega krožka smo obiskali Marjano Bornšek, ki je bila med vojno v izgnanstvu. Pripovedovala nam je o dnevih, ko je bila daleč od doma in kako je ob vrnitvi našla uničen dom. Tam, kjer smo jo mi obiskali, pa stoji že novi dom, ki ga je njen sin zgradil po vojni.

MAJA OLUP, 4. r
OŠ Stranice

Karel Dimnik-Čuk

Z vojaškimi častmi smo maja pokopali na sostrskem pokopališču prvoborca, nosilca partizanske spomenice 1941, partizanske zvezde in številnih drugih odlikovanj Karla Dimnika-Čuka. Rodil se je pred 60 leti v Sostrem. Že kot mladenič se je družil z naprednimi mladinci in junija 1941. leta vstopil v vrste SKOJ. Med prvimi se je vključil v aktivistično delo na terenu in se udeleževal številnih ilegalnih akcij. Njegovo delo ni ostalo skrito. Že marca 1942. so ga fašisti skupaj z bratom in očetom aretirali in zaprli v Ljubljano. Zaradi pomanjkanja dokazov so vse tri izpustili in 1942. leta sta Karel in Ivan odšla v partizansko šolsko taborišče na Pugu. Karel se je priključil 2. grupi odredov in doživel ogroženi krst na Muljavi. Na Jelovici je bil hudo ranjen in se je dal časa zdraviti. Po okrevanju se je priključil Cankarjevemu bataljonu. Ob ustanovitvi Prešernove brigade je postal njen borec, od avgusta 1943. pa do avgusta 1944. je bil borec Vojkove brigade. Jeseni istega leta je bil pri Ozni za Gorenjsko, kjer je dočkal konec vojne. Tudi po vojni je delal pri Ozni. Leta 1955 je postal tržni inšpektor občine Moste-Polje. Vrsto let je vodil borčevsko organizacijo Sostro-Podlipoglav. Za delo je prejel številna odlikovanja in priznanja.

Alojz Marn

Aprila je umrl Alojz Marn. Rodil se je 1911. leta na Vinicah. Leta 1942 so ga Nemci zajeli in odpeljali v taborišče v Nemčijo, kjer je deloval v sabotažnih akcijah.

Mihael Podgoršek

V Šentvidu pri Grobelnem smo se poslovili od Mihaela Podgorška, rojenega 1907. leta v Bodrični vasi. Od 1944. leta je bil borec ekonom Bratčeve brigade. Bil je tudi odlikovan.

Stanislav Ancelj

Rodil se je 1924. leta v Mačkovcu v Beli krajini. Z NOV je aktivno sodeloval od 1942. leta. Bil je ujet zaprt v Begunjah in Dachau. Bil je tudi borec Rabske brigade. Po vojni je delal pri ljudski milici. Imel je čin vodnika 1. razreda ter je prejel več priznanj in odlikovanj. Od njega smo se poslovili marca v Šmarju pri Jelšah.

Ivana Bokal

Januarja smo se na čemšeniškem pokopališču poslovili od Ivane Bokal, rojene 1921. leta iz Jesenovega. Mnogim borcem in aktivistom je bila skrbna krušna mati. Njen dom je bil vedno odprt vsem, ki so se oglašali pri njej. Skrbeti je morala za sedem predšolskih otrok, saj je bil njen mož aktiven borec NOV.

Ivan Košir

Od Ivana Koširja, rojenega pred 71. leti v Gorenji vasi pri Kanalu, smo se poslovili aprila. Italijansko vojsko je služil na Sardiniji. Z drugimi zavednimi slovenskimi fanti je pobegnil in se pridružil partizanski vojski. Postal je borec Tretje prekomorske brigade. Za svoje delo je bil odlikovan z medaljo za hrabrost.

Anton Brumec

Od Antona Brumeca smo se poslovili v Šmarju pri Jelšah. Rodil se je 1927. leta v Dolu. Od 1944. leta je bil borec Kozjanskega odreda.

Na območju krajeve oragnizacije ZB NOV Ljubljana Krim so v letu 1984. umrli člani organizacije: **Lovro Kolnik**, rojen 1903. leta v Ljubljani, **Dionizij Hvala**, rojen 1924. leta v Ljubljani, **Franc Plavec**, rojen 1914. leta, aktivist od leta 1941, **Marija Cvetko**, rojena 1910. leta v Ljubljani, **Miro Rošič**, rojen 1925. leta v Lopiji pri Gorici

Ciril Abrahamsberg

V Hrovači pri Ribnici sme se maja poslovili od Cirila Abrahamsberga, rojenega 1905. v Postojni. Leta 1943 je bil mobiliziran v enote NOV, dodeljen je bil za vodenje žagarskih obratov okrožja Ribnice, kjer so rezali les za potrebe NOV in za ljudi, ki so jim bili domovi požgani. Leta 1944 je bil zajet in odpeljan v kazensko taborišče v bližino Dresdona. Po vojni je opravljal pomembne družbenopolitične funkcije.

Janez Štancer

Marca smo pokopali v Šmarju pri Jelšah Janeza Štancerja, rojenega 1908. leta v Sotonskem. Od 1944. leta je aktivno in organizirano delal v NOG.

Maks Medja

Maks Medja se je rodil na Jesenicah 1906. leta. Kot aktivist je bil 1944. leta aretiran in zaprt v Begunjah in poslan v Nemčijo. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Od njega smo se poslovili na Blejski Dobravi.

Jože Razinger

Februarja smo se na Dovjem poslovili od Jožeta Razingerja, rojenega 1913. leta v Planini pod Golico. Leta 1944. se je priključil Prešernovi brigadi. Bil je ujet in zaprt v Begunjah. Bil je večkrat odlikovan.

Jože Gričar

Lani je umrl Jože Gričar. Rojen je bil 1929. leta v vasi Mihoj pri Novem mestu. Že kot mlad aktivist je bil 1944. leta aretiran in zaprt v Šentjerneju. Bil je odlikovan z medaljo zaslug za narod. Od njega smo se poslovili na Dovjem.

Franc Kamplet

Maja je umrl Franc Kamplet, rojen 1912. leta v Šerovem pri Šmarju pri Jelšah. Od 1944. leta je bil borec Kozjanskega odreda. Od njega smo se poslovili v Šmarju pri Jelšah.

Združenje borcev NOV Bukovca Šinkov turn se je v 1984. letu poslovilo od svojih članov:

Ivanka Sršen-Porentova

rojena 1905. leta v Selu pri Vodica. Bila je aktivna udeleženka društva kmečkih fantov in deklet. V NOB je sodelovala vsa njena družina.

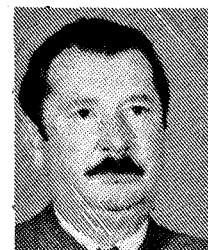
Meta Sršen-Porentova

rojena 1899. leta v Selu pri Vodica. Bila je članica društva kmečkih fantov in deklet. V NOB je sodelovala vsa njena družina.

Franc Gosar-Skalar

rojen 1898. leta v Selu pri Vodica. Pred vojni je deloval v naprednih sindikatih ter bil borec za severno mejo in udeleženec NOB.

Janez Gubanec

iz Utika, rojen 1925. leta. Bil je borec Bazoviške brigade in kasneje v zaščitnem bataljonu 7. korpusa. Imel je čin vodnika in je bil dvakrat odlikovan.

Marijana Zorman

Januarja je umrla Marijana Zorman iz Utika pri Vodica. Rodila se je 1910. leta v vasi Torovo. Leta 1943 je bila vsa družina izseljena na prisilno delo v Nemčijo.

PRAVNA POSVETOVALNICA

S.T.C. Ali je res, da so do odstotnega povečanja cele pokojnine upravičeni le borci NOV?

Odgovor: Po novih pokojninskih predpisih (103. člen novega republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in 26. člen novega statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji) so upravičeni do povečanja cele starostne pokojnine le borci NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943, ki so po izpolnitvi pokojninske dobe 35 let (moški) oziroma 30 let (ženske) ostali še naprej v zavarovanju, ne da bi uveljavili pravico do pokojnine oziroma so ponovno sklenili delovno razmerje ali začeli opravljati zavarovanju zavezano dejavnost. Tem borcem se cela pokojnina, odmerjena v višini 85 odstotkov pokojninske osnove, poveča za vsako leto zavarovanja po izpolnitvi cele pokojninske dobe (35 oziroma 30 let) za odstotek, skupno pa največ za 5 odstotkov. Drugi zavarovanci pa do povečanja cele starostne pokojnine po novih predpisih niso več upravičeni.

S.K.R. Ste vdova po starostnem upokoju, ki mu je bila pokojnina priznana kot borcu NOV pred 9. 9. 1943 od zajamčene pokojninske osnove. Stari ste 47 let in ob njegovi smrti niste bili zavarovani. Poleg vas je pokojnik zapustil dva otroka, ki se ne šolata več in sta redno zaposlena. Ali ste upravičeni do družinske pokojnine po njem in koliko bi znašala ta pokojnina?

Odgovor: Ker ob moževi smrti niste imeli lastnosti zavarovanke, ste po 147. členu zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju upravičeni do družinske pokojnine, ker ste do njegove smrti dopolnili starost 45 let. Vaša družinska pokojnina bo znašala 70 odstotkov njegove pokojnine, in sicer zato, ker ste edina upravičenka do družinske pokojnine.

M.T.M. Ste uživalec starostne pokojnine, odmerjene od zajamčene pokojninske osnove (32.661,99 din). Kako se bo uskladila med letom vaša pokojnina?

Odgovor: Po sklepih o povečanju pokojnin med letom in o ponovnem povečanju pokojnin med letom (Urad. list SRS, št. 16/1985) se bodo od 1. 1. 1985 naprej povečale za 22 odstotkov in nato še za 8 odstotkov (skupaj za 31,76 odstotka) tudi vse pokojnine borcev NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943, odmerjene od zajamčene pokojninske osnove.

S.P.K. Katerim vojaškim invalidom in uživalcem družinske invalidnine pripada dodatek za postrežbo in tujo pomoč in koliko znaša ta dodatek?

Odgovor: Po spremenjenem 5. členu zakona o vojaških invalidih (Urad. list SRS, št. 12/1985) pripada dodatek za postrežbo in tujo pomoč invalidom do X. in uživalcem družinske invalidnine, ki prejemajo invalidski dodatek ter za osnovne življenjske potrebe neogibno potrebujejo stalno postrežbo in tujo pomoč. Ta dodatek znaša 60 odstotkov osnove za invalidski dodatek, to je 60 odstotkov najnižje pokojnine za celo pokojninsko dobo, določene od Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji za tekoče leto. Če pa imajo ti upravičenci do dodatka za postrežbo in tujo pomoč tudi pravico do dodatka za samohranilce, ki pripada invalidom in uživalcem družinske invalidnine, ki prejemajo invalidski dodatek in ki se sami preživljajo v istem znesku, pripada samo en dodatek.

K. R. G. Ali je civilni invalid vojne v času, ko je na rehabilitaciji v ustreznem zavodu, kjer ima vso oskrbo, upravičen do denarne pomoči?

Odgovor: Po izrečni določbi spremenjenega 2. odstavka 18. člena zakona o civilnih invalidih vojne (Urad. list SRS, št. 12/1985) se upravičencu, ko je na rehabilitaciji v ustreznem zavodu, kjer ima vso oskrbo, denarna pomoč ne izplačuje.

Z. B. C. Ste kmet borec pred 9. 9. 1943 ter vas zanima, kakšne olajšave imate pri plačilu davka po novem zakonu o davkih občanov?

Odgovor: Po 41. členu novega zakona o davkih občanov (Urad. list SRS, št. 9/1985) se kmetom borcem pred 9. 9. 1943 do 15. 5. 1945 odmerjeni davek od kmetijstva zniža za 30 odstotkov.

Še po smrti tajijo zločinčevo ime

Časopisi slovenske politične emigracije v tujini so objavili več krajših in daljših člankov ob smrti vojnega zločinca Franca Fraklja-Petra Skalarja. Niti eden od teh časopisov, mi sporoča znanec iz Toronta, ni objavil njegovega pravega priimka, vsi pišejo le o »zaslugah dr. Petra Markeša«, ki je umrl 25. marca 1985. leta na svojem domu v naslonjaču s časopisom v roki. Tako pišejo: Peter se je rodil 19. januarja 1917 v Dražgošah na Gorenjskem...

Peter je po končani ljudski šoli odšel v Škofje vavode, tam maturiral in se vpisal na ljubljansko univerzo, kjer je na pravni fakulteti opravil prvi pravno-zgodovinski izpit...

Peter, katerega oče in brat Zdravko sta bila kot talca ustreljena, ko so Nemci v Dražgošah požgali tudi njegov dom...

»Kot člani mladinske JRZ in pozneje Slovenske legije (kjer je med drugim srečal Smersuja in Stareta), je bil odrejen kot poveljnik Vaške straže v Tomišlju, odkoder je pozneje odšel na Turjak, od tam na Zapotok in skozi Želimlje v Ljubljano. Ob ustanovitvi slovenskega domobranstva mu je bil podeljen čin poročnika in je kot tak poveljeval na domobranski postojanki v Črni vasi. S Stiškim udarnim bata-

ljonem, kateremu je bil dodan, se je ob koncu vojne umaknil na Koroško. Bil je v Vetrinju, a takoj nato odšel naprej v Italijo, in sicer v

Servigliano, od tam pa naprej v Rim. Po krajšem bivanju v Rimu je odšel v Španijo, kjer je na barcelonski univerzi dokončal pravne študije, doktorske teze pa ni napisal, ker je prej odšel v Toronto, kamor je prišel decembra 1951. Zaposlil se je v pisarni umobolnice na Lakeshore in napredoval do pomožnega administratorja te ustanove. Pozneje je bil premeščen v bolnišnico Thistlewood kot administrator, kjer se je tudi upokojil, pa potem prevzel vodstvo župnijske kreditne zadruge »Slovenija«.

Nikjer ni niti besedice o njegovih morijah na Barju, so pa imena duhovnikov Franca Sodje, Janeza Kopača (iz škofjeloške občine), Franca Turka, Karla Cegnar-

ja in škofa dr. Alojzija Ambrožiča.

O tem sem dobil več pisem, predvsem od meni popolnoma neznanih ljudi, ki pa v pismih zagotavljajo, da nikoli niso bili ne domobranci ne njihovi somišljeniki. Na pot so odšli v povojnih letih s trebuhom za kruhom. Moj naslov je bil namreč že večkrat objavljen v Nedeljskem dnevniku, ki ima v Kanadi precej bralcev. Iz vseh teh pisem veje začudenje, kako to, da nekateri zagrizeni domobranci še zdaj verjamejo, da se »bodo z božjo pomočjo vrnili v domovino in prevzeli oblast. Nestrpno pričakuje nov svetovni spopad...«

Kaj naj rečemo o ljudeh, ki spet želijo plavati v morju krvi?

Pa ni samo Frakelj »mučenik in Kristosov vojak za vero«. Februarja letos je zadet od kapi v Argentini umrl zloglasni zločinec Viktor Berlot. V svojem časopisu so domobranci o tem zapisali:

»O stotniku V. Berlotu kot častniku samo to: med domobranci je slovel kot vzornik starešina in junak, načeljen mož, odločen, po srcu zlata duša...«

Jože Vidic

Že enajstič po poteh spominov

Pohoda Po poteh spominov se je minulo soboto v domžalski občini udeležilo 141 pohodnikov skoraj iz vse Slovenije pa tudi iz sosednje Hrvaške. To je bil že enajsti pohod. Sto deset kilometrov dolgo pot je prehodilo nekaj čez 1.000 pohodnikov od najmlajših pionirjev do veteranov, starih prek 70 let.

»...Pot spominov je poznana po vsej Sloveniji, saj so jo preho-

Učenci OS Vencelj Perko in oktet bratov Pirnat so pohodnikom in predstavnikom družbenopolitičnih organizacij pripravili prislečni kulturni program.

dili pohodniki iz 23 občin Gorenjske, Dolenjske, Stajerske, Primorske in celo iz Hrvaške so prišli. To nam dokazuje, da so spomini in vezi na revolucionarni čas še trdne in široko razporejene in še mnoge povezujejo v spomine narodnoosvobodilnega boja.

Nevsiljivo in spontano nas pohod po Poti spominov ponese v premišljanje o minuli vojni, na gorje okupacije, je v nagovoru ob koncu pohoda dejal predsednik domžalske kulturne skupnosti Jernej Lenič.

Sklepna slovesnost je bila v Osnovni šoli Vencelja Perka v Domžalah, kjer so tamkajšnji učenci in oktet bratov Pirnat pripravili kulturni program. Nagrade, spominske značke in priznanja je pohodnikom izročil narodni heroj Franc Avbelj-Lojko.

Jože Čurin

O novih in neopravljenih nalogah

Posveti o obrambni vzgoji in usposabljanju mladih, problematika neenakomerne zastopanosti Slovencev v starejšem kadru v sestavi JLA ter usmerjanje mladih v vojaške šole in poklice, analiza poskusnega usposabljanja žensk ter predlogi za sistemsko ureditev tega vprašanja, usposabljanje izvenšolske mladine za obrambo in zaščito, seminar za nosilce obrambnih priprav v OK ZSMS, uresničevanje novega statutarnega sklepa o organiziranju in delovanju ZSMS v enotah TO, posvet o obrambni vzgoji in usposabljanju in delovanju organizacij v enotah JLA so med temeljnimi nalogami komisij pri RK ZSM Slovenije.

Na seji komisije za SLO in DS pri RK ZSMS so člani nadrobneje spregovorili o uresničitvi zastavljenih ciljev, kritično pa so spregovorili tudi o tem, zakaj nekaterih nalog ni bilo izpeljati. Težične dela komisije bo v podružljanju varnosti in obrambe in v okviru te-

Jaz pa sem v knjigi Po sledovih črne roke zapisal:

13. aprila 1944. leta je prišel v Logatec za novega domobranskega poveljnika ljubljanski črnoroček Viktor Berlot. Pod vodstvom tega zločinca so ljubljanski črnorokci 1. decembra 1943. leta postrelili in vrgli v Ljubljano Zvonka Krašnja, Franca Pečana in njegovega sina Franca, Franca Škrabo ter Ivana Vidmarja, medtem ko jim je Franc Jevc pobegnil. Kot specialist za umore so Viktorja Berlota s podobnimi nalogami poslali tudi v druga mesta...

Naj skrajšam: že čez tri dni je Viktor Berlot vodil skupino pijanih logaških domobrancev, ki so hodili od hiše do hiše in morili ljudi: mamo in hčerko Terezijo in Danico Vilar, Ludvika Jermana, sestre Franco in Anico Meze in Frančiško Smole, vdovo. Potegnili so jo s postelje in ubili med vhodnimi vrati; v njena štiriletna hčerka Manica in sedemletni sin Janez sta jo zjutraj našla mrtvo.

Kdor je kaj pomislil, da bi po štiridesetih letih le lahko prišlo do sprave med nami in njimi, naj ve tole: dokler bodo za nekatere zločinci junaki, tako dolgo z njimi ne moremo niti govoriti, kaj šele da bi jim stisnili roko.

Zbornik o koncentracijskem taborišču Mauthausen

Pri republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV deluje uredniški odbor za zbornik o koncentracijskem taborišču Mauthausen. Zbornik o Mauthausnu naj bi bil po svojem obsegu in po svoji notranji ureditvi podoben doslej v slovenščini izdanim publikacijam o nemških koncentracijskih taboriščih, o Dachauu, Buchenwaldu, Ravensbrücku in Auschwitzu - Birkenauu. Uvodni del knjige naj bi obsegal oris zgodovine taborišča od 1938 do 1945, od njegove ustanovitve do osvoboditve internirancev 5. maja 1945 in do vrnitve večine Jugoslovancev 20. maja 1945 v domovino. Osrednje poglavje v zborniku naj bi osvetlilo življenje in delovanje Jugoslovancev, posebej slovenskih internirancev v taborišču. Uredniški odbor se bo potrudil, da bo zbral čim večje število osebnih pričevanj in spominskih sestavkov bivših internirancev, posebno pozornost bo uredniški odbor posvetil opisom življenja taboriščnikov v mauthausenskih zunanjih taboriščih ali zunanjih komandah, da uporabimo takratno taboriščno izrazoslovje. Teh zunanjih taborišč je bilo 45, med njimi eno tudi na Ljubelju, edino na slovenskih tleh. O Mauthausnu je bilo doslej precej napisanega, dve brošuri o tem taborišču sta izšli že med NOB v partizanskem tisku, v povojnem času so bili v dnevnem časopisu in v revialnem tisku objavljeni mnogi spominski in leposlovni sestavki, posebej velja omeniti spomine na Mauthausen, ki jih je izdal v knjigi Mate Utočič, Tomazičeva brošura Mauthausen in knjižno izdajo pretresljivih skic, ki jih je naskrivaj v Mauthausenu narisal 1941. in 1942. leta akademski slikar Jože Polanjo; povejmo tudi, da je francoski pisatelj Andre Lacaze napisal roman o ljubeljskem taborišču Predor, ki je izšel tudi v slovenščini.

Uredniški odbor za mauthausenski zbornik si je zadal nalogo, da zbere čim več podatkov o delovanju internirancev, preden so prišli v taborišče, v NOB, in o njihovem političnem delu in medsebojnem povezovanju na okviru taboriščne organizacije, zlasti v pripravi na osvoboditev taborišča. Uredniški odbor želi tudi zbrati podatke za čim popolnejši seznam vseh slovenskih mauthausenskih internirancev; to delo bo toliko olajšano, ker pri mnogih občinskih odborih zveze borcev v Sloveniji obstajajo kartoteke bivših internirancev, ki pa verjetno povsod niso popolne. Zato uredniški odbor poziva vse bivše mauthausenske taboriščnike, (za umrle njihove sorce); da pošljejo vsaj do konca letošnjega leta svoje podatke naravnost ali pa prek svojih občinskih odborov zveze borcev na republiški odbor ZB NOV, Ljubljana, Vrtača 11 uredniškemu odboru za zbornik. Prav tako je zaželeno, da posamezni bivši taboriščniki napišejo in pošljejo svoja spominska pričevanja uredniškemu odboru za zbornik, oziroma da vsaj opozorijo uredniški odbor, da jim pomaga pri oblikovanju spominskega zapisa.

Obstajajo velike možnosti, da bo delo pri ureditvi in izdaji mauthausenskega zbornika glede zgodovinskih podatkov o Mauthausnu in o njegovih podružnicah res temeljito opravljeno, saj poteka zbiranje gradiva že nekaj časa na več krajih. Tako zbira gradivo republiški odbor ZZB NOV SR Srbije, sekcija Mauthausen podatke za posebno kroniko zunanjega taborišča Ebensee, pri Institutu za savremenu istorijo v Beogradu zbirajo podatke za zvezni projekt o zgodovini zaporov, vojno ujetniških in koncentracijskih taborišč ter izgnanstva, slovenski del tega projekta izvaja Institut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Pri Institutu za sodobno zgodovino univerze na Dunaju pripravljajo raziskovalni projekt o zgodovini mauthausenskih zunanjih taborišč; z vsemi omenjenimi raziskovalnimi središči je uredniški odbor za mauthausenski zbornik v stiku. Zgodovinsko veren prikaz življenja in delovanja Slovencev v koncentracijskem taborišču Mauthausen pa bo možen v zborniku samo ob sodelovanju in pomoči najširšega kroga bivših internirancev.

Uredniški odbor za pripravo zbornika o koncentracijskem taborišču Mauthausen

Spomenik žrtvam in nasilju

Šestnajsti junij je bil za borce in druge protifašiste na širšem območju zamejske Koroške velik, pomemben spominski dan. Pri Šašelnu v Slovenjem Plajberku so odkrili spomenik šestindvajsetim žrtvam nacističnega nasilja, ki je stegnulo roko tudi v te planinske kraje, med tukajšnje prebivalstvo, pretežno med naše rojake.

Slovesnost je ob štiridesetletnici zmage nad fašizmom in vrnitve slovenskih izseljencev organizirala Zveza koroških partizanov in Zveza slovenskih izseljencev ob pomoči in sodelovanju Slovenskega prosvetnega društva Vrtača. Kot je v

obsodili tudi drugi govorniki. Še posebej ljudi na Koroškem motijo nedavni dogodki, ko so v Žitari vasi po odloku občinskega sveta odstranili dvojezične napise na tamkajšnji, sicer dvojezični šoli. Lahko bi rekli, da je to še en korak v praksi stalnega zmanjševanja pravic slovenski manjšini. Spomnimo se rušenja dvojezičnih krajevnih napisov, drugih mazaških akcij in podobno. Da so se naši rojaki odločili braniti svoje pravice, kaže morda tudi udeležba nekaj sto domačinov in ljudi iz okoliških krajev na tej slovesnosti. Slovesnosti se je udeležilo tudi več borcev iz koroške in gorenjske regije. se-

Janez Wutte-Luc, predsednik Zveze koroških partizanov, govori ob odkritju spomenika

uvodu dejal predsednik koroških partizanov Janez Wutte-Luc, so tukajšnji zbor, spomenik in proslava, tudi priložnost, da se spomnimo, da živijo rojaki že trideset let v neizpolnjenih obljubah. Poteka namreč tudi že trideset let od podpisa avstrijske državne pogodbe. Še huje je, da nekatere sile poizkušajo izničevati žrtve partizanskega boja na Koroškem in ga pokazati, kot da je šlo za navadne ubijalce in požigalce, ne pa za borce za mir in svobodo.

Prav sedanjost koroško politično prakso so odločno

kretar RO ZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič ter konzularni predstavniki naše države v Avstriji.

Kulturni del proslave so doživeto izoblikovali pevski zbori in godba na pihala iz glasbene šole Šmihel nad Pliberkom. Zapela sta Partizanski pevski zbor in pevski zbor iz Borovelj, vse pa povezovala v smiselno celoto Danica Čertov. Že sma vsebina je bila ogledalo prehojene poti boja naših rojakov in njihovo življenje do današnjih dni.

Kristl Valtl

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 - Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK. Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR. Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ - notranja politika; MILENKO STRAŠEK - reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ - naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 - Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana - Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din - Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po mnenju sekretarata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov - Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35